

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
ADLİ TIP ENSTİTÜSÜ

Danışman
Prof. Dr. Erdiñ Öztürk

KARANLIK ÜÇLÜ KİŞİLİK ÖZELLİKLERİNE SAHİP ÜNİVERSİTE
ÖĞRENCİLERİYLE KENDİNE ZARAR VERME DAVRANIŞI GÖSTERENLERİN
SALDIRGANLIK VE RİSK ALMA DAVRANIŞLARININ KARŞILAŞTIRILMASI

SOSYAL BİLİMLER ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

PSK. BARIŞHAN ERDOĞAN

İSTANBUL, 2018

**İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ-CERRAHPAŞA
ADLI TIP ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ
SOSYAL BİLİMLER ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞINA**

Lisansüstü Öğretim Yönetmeliğinin 36. maddesi uyarınca Enstitünüz Sosyal Bilimler Anabilim Dalı'nın yüksek lisans öğrencisi Barışhan ERDOĞAN' in

“Karanlık Üçlü Kişilik Özelliklerine Sahip Üniversite Öğrencileriyle Kendine Zarar Verme Davranışı Gösterenlerin Saldırganlık ve Risk Alma Davranışlarının Karşılaştırılması”

Adlı tezi jürimizce tetkik edilmiş ve kendisine tez savunması yaptırılmıştır.

Yukarıda adı geçen tezin ve tez savunmasının kabul edilmesine oy birliğiyle karar verilmiştir.

Prof. Dr. İbrahim BALICIOĞLU
Jüri Başkanı

Prof. Dr. Erdiñç ÖZTÜRK
Danışman

Prof. Dr. Ümit Naci GÜNDOĞMUŞ
Üye

Doç. Dr. Neylan ZİYALAR
Üye

Dr. Öğ. Üy. Gizem AKCAN
Üye

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
ADLİ TIP ENSTİTÜSÜ

Danışman
Prof. Dr. Erdiñ Öztürk

KARANLIK ÜÇLÜ KİŞİLİK ÖZELLİKLERİNE SAHİP ÜNİVERSİTE
ÖĞRENCİLERİYLE KENDİNE ZARAR VERME DAVRANIŞI GÖSTERENLERİN
SALDIRGANLIK VE RİSK ALMA DAVRANIŞLARININ KARŞILAŞTIRILMASI

SOSYAL BİLİMLER ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

PSK. BARIŞHAN ERDOĞAN

İSTANBUL, 2018

**KARANLIK ÜÇLÜ KİŞİLİK ÖZELLİKLERİNE SAHİP ÜNİVERSİTE
ÖĞRENCİLERİYLE KENDİNE ZARAR VERME DAVRANIŞI GÖSTERENLERİN
SALDIRGANLIK VE RİSK ALMA DAVRANIŞLARININ KARŞILAŞTIRILMASI**

ÖZET

Bu araştırmanın temel amacı Karanlık Üçlü kişilik yapılanması ile agresyonun içedönük bir tezahürü olan kendine zarar verme davranışının risk alma davranışları ve saldırganlık değişkenleri kapsamında değerlendirilmesidir. Araştırmanın ikincil bir amacı da ampirik olarak ayrı tanılar olan narsisizm, makyavelizm ve psikopati bileşenlerinden oluşan Karanlık Üçlü'nün sadizmi de kapsayacak şekilde bir "Dörtlü"ye evrilmesine dair literatürde süregelen tartışmaya bir katkı sağlamaktır. Sözü edilen değişkenlerin her birinin hem kriminal, hem klinik hem de genel popülasyonda yaygın olarak gözleendiği ve bu kişilerin suç meyilli oldukları bilinmektedir; dolayısıyla bu ilişkiyi daha detaylı bir incelemeye alarak suç ve kişilik bağlantısının aydınlanmasına katkı sağlamak hedeflenmektedir.

Bu amaçla ilk aşamada 2018 yılında İstanbul'un çeşitli üniversitelerinde önlisans, lisans ve lisansüstü eğitimlerini sürdürmekte olan 70 kadın ve 30 erkek öğrenciden oluşan bir katılımcı grubuyla sadistik dürtüleri ölçen bir ölçme aracının Türkçeye standardizasyonu yapılmıştır. İkinci aşamada ise 183 kadın ve 69 erkek öğrenciden oluşan toplam 252 kişilik başka bir örneklemden elde edilen verilerle yukarıda sözü edilen değişkenlerin ilişkisi incelenmiştir.

Araştırmadan elde edilen bulgular sadizmin gerçekten de Karanlık Üçlü kişilik özellikleri ile ilişkili olduğunu, ancak saldırganlığın bu modele istatistiksel olarak daha anlamlı bir katkı sağladığını göstermektedir. Kendine zarar verme davranışı göstermeyen katılımcıların gösterenlere göre anlamlı derecede daha fazla risk alma davranışı sergiledikleri bulunmuştur. Öte yandan kendine zarar veren katılımcıların saldırganlık puanlarının da, kendine zarar vermeyen katılımcılardan daha yüksek olduğu gözlenmiştir.

Anahtar Sözcükler: Karanlık Üçlü, kendine zarar verme, sadizm, saldırganlık, risk alma

**COMPARISON OF AGGRESSIVE AND RISK-TAKING BEHAVIORS AMONG
UNIVERSITY STUDENTS WITH DARK TRIAD PERSONALITY TRAITS AND
THOSE WITH SELF-HARM BEHAVIORS**

ABSTRACT

The main purpose of this study is to evaluate the Dark Triad personality structure along with self mutilation, which is an introverted manifestation of aggressive behavior, within their connection with risk-taking and aggression. A secondary purpose of the study is to contribute to the literature on the ongoing debate that whether the Dark Triad, comprising of empirically distinct traits of narcissism, Machiavellianism and psychopathy should evolve into a Tetrad involving sadism. It is a well-known fact that these aforementioned variables are commonly observed in the general population as well as the criminal and clinical ones and that those with such traits are more likely to commit crimes. Therefore it is aimed to contribute to the illumination of the connection of crime and personality by scrutinizing this relationship in detail.

For these purposes, standardization of a tool measuring sadistic impulses was conducted in the first phase of the study with 70 female and 30 male university (undergraduate, graduate and PhD) students from various universities in Istanbul in 2018. In the second phase, the relationships between aforementioned variables were examined through data collected from another sample of 183 female and 69 male students.

Findings show that sadism in fact correlates with the Dark Triad; the contribution of aggression to the model, however, seems to be statistically more significant. It was also found that self-harming participants express significantly less risk-taking when compared to those who don't harm themselves. The aggression scores of the self-harming participants, on the other hand, were found to be higher than the rest who don't self harm.

Key Words: the Dark Triad, self-harm, sadism, aggression, risk-taking behavior

**COMPARAISON DES COMPORTEMENTS AGRESSIFS ET À RISQUE CHEZ LES
ÉDUTIANTS UNIVERSITAIRES AYANT DES TRAITS DE PERSONNALITÉ DE LA
TRIADÉ NOIRE ET CEUX QUI MANIFESTENT DES COMPORTEMENTS
D'AUTOMUTILATION**

RÉSUMÉ

L'objectif principal de cette étude est d'évaluer la Triade noire et le comportement d'automutilation, c'est-à-dire, une manifestation d'agression dirigée vers l'intérieur dans le cadre des comportements de prise de risque et des variables d'agression. L'objectif secondaire de l'étude est de contribuer au débat en cours dans la littérature sur l'évolution de la Triade Noire qui est formée des traits du narcissisme, du machiavélisme et des composantes psychopathiques, qui sont en fait empiriquement distincts, en une «tétrade», y compris le sadisme. On sait que chacune des variables lesdites est largement observée et dans les populations criminelles, cliniques et générales et que ces personnes sont sujettes au crime. Cette étude vise donc à contribuer à la clarification du lien entre le crime et la personnalité en prenant un examen plus détaillé de cette relation.

Pour cela, premièrement, la standardisation d'un instrument de mesure qui est destinée de mesurer les impulsions sadiques est faite en turc avec un groupe de participants composé de 70 étudiantes et de 30 étudiants qui sont choisis parmi les programmes de Grade Associé, de Premier Cycle et de Troisième Cycle parmi les différentes universités d'Istanbul en 2018. Dans la deuxième étape, on a examiné la relation entre les variables mentionnées ci-dessus et les données obtenues d'un autre échantillon de 252 personnes.

Les résultats de l'étude montrent que le sadisme est véritablement associé aux caractéristiques de personnalité de la Triade Noire. Cependant, ils montrent aussi que l'agression donne à ce modèle une contribution plus significative. Il a été observé que les participants qui ne manifestent pas des comportements d'automutilation présentent au niveau significatif plus des comportements à risque que ceux qui manifestent des comportements d'automutilation. De l'autre part, il a également été constaté que les automutilateurs ont des scores d'agression plus élevés que les non automutilateurs.

Mots Clés: la Triade noire, automutilation, sadisme, agression, prise de risques

ÖNSÖZ

Bu çalışma İstanbul Üniversitesi Adli Tıp Enstitüsü Sosyal Bilimler Anabilim Dalı'nda yüksek lisans tezi olarak hazırlanmıştır. Bu vesileyle Enstitümüz Müdürü Sayın Prof. Dr. Faruk AŞICIÖĞLU'na ve değerli hocam Doç. Dr. Neylan Ziyalar'a teşekkürlerimi sunarım.

Tez çalışmam boyunca benden ilgi, bilgi, destek ve cesaretlendirmesini eksik etmeyip bana her konuda yol gösteren çok değerli danışman hocam, İstanbul Üniversitesi Adli Tıp Enstitüsü Sosyal Bilimler Anabilim Dalı Başkanı Prof. Dr. Erdiñ Öztürk'e en içten şükranlarımı sunarım.

Bu stresli süreç boyunca özellikle de istatistiksel analizler konusunda her soruma sabırla cevap veren, İstanbul Arel Üniversitesi Psikoloji Bölüm Başkanı Prof. Dr. Ömer Faruk Şimşek'e yürekten teşekkür ederim. Değerli hocalarım Prof. Dr. Duran Çakmak ve Doç. Dr. Pınar Kurt'a müteşekkik olduğumu sevgi, saygı ve minnetle belirtmek isterim.

Yine İstanbul Arel Üniversitesi'ndeki çok değerli dostlarıma ne kadar teşekkür etsem yetersiz kalacaktır. Çalışmamın her aşamasında fikirlerini, bilgilerini ve desteklerini benimle paylaşan Ezgi, Sinem ve Elif'e çok teşekkür ederim. Benim yüzümden muhtemelen artık "ölçek" sözcüğünü duymak istemeyecek hâle gelen sevgili dostlarım Egemen, İzel, Arşaluys, Başak, Canan, Cansu, Doğuş, Emel, Fikriye, Filiz, Furkan, Gökay ve Öykü'den hem özür diler, hem de kendilerine bolca teşekkür ederim.

"İstatistik" adını verdikleri birtakım gizemli yöntemlerle topladığım verileri adeta sihirli bir şekilde anlamama ve anlamlandırmama (hem de her an) yardımcı olan Gizem ve Abdullah'a ayrıca teşekkür etmek isterim. İnanılmaz derecede ikonik bir ikilisiniz.

Benden hiçbir zaman desteklerini esirgemeyen, varlıklarıyla yaşamımı değerli kılan annem Leyla Erdoğan ve babam Savaş Erdoğan ile kardeşim Doğuşhan'a en derin sevgilerimi ve teşekkürlerimi sunarım. İyi ki varsınız.

Son olarak, buraya yazabilecek doğru sözcükleri seçmekte bile zorlandığım, her zaman yanımda olduğunu ve olacağını bildiğim, beraber büyümemekte ve bundan muazzam bir keyif almaktaydığım Osman'a sevgi ve minnetle teşekkür ederim. Pour tout.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	i
ABSTRACT	ii
RÉSUMÉ	iii
ÖNSÖZ	iv
İÇİNDEKİLER	v
TABLolar LİSTESİ	vii
ŞEKİL LİSTESİ	viii
KISALTMALAR	ix
1. GİRİŞ ve AMAÇ	1
2. GENEL BİLGİLER	3
2.1. Tanımlar ve Tarihçe	3
2.1.1. Kişilik.....	3
2.1.1.1. <i>Kişiliği Açıklayan Kuramlar</i>	4
2.1.1.1.1. <i>Psikanalitik Kuram</i>	4
2.1.1.1.2. <i>Davranışçılık</i>	14
2.1.1.1.3. <i>İnsancıl (Hümanist) Kuram</i>	17
2.1.1.1.4. <i>Biyolojik Temelli Kuramlar</i>	20
2.1.1.1.5. <i>Ayırıcı Özellik (Treyt) Kuramı</i>	24
2.1.2. <i>Karanlık Üçlü</i>	29
2.1.2.1. <i>Narsisizm</i>	33
2.1.2.1.1. <i>Narsisizm ve Travma</i>	36
2.1.2.2. <i>Psikopati</i>	38
2.1.2.2.1. <i>Psikopati, Travma ve Suç</i>	40
2.1.2.3. <i>Makyavelizm</i>	42
2.1.2. <i>Sadizm</i>	44
2.1.3. <i>Kendine Zarar Verme Davranışı</i>	47
2.1.3.1. <i>Kendine Zarar Verme Davranışı ve Travma</i>	53
2.1.4. <i>Saldırganlık</i>	55
2.1.5. <i>Risk Alma Davranışları</i>	57
3. GEREÇ ve YÖNTEM	59
3.1. <i>Araştırmanın Yöntemi</i>	59

3.2. Örneklem	59
3.3. Veri toplama araçları.....	60
3.3.1. Demografik Bilgi Formu.....	60
3.3.2. Kısaltılmış Karanlık Üçlü Ölçeği	61
3.3.3. Sadistik Dürtü Ölçeği.....	61
3.3.4. Kendine Zarar Verme Davranışı Değerlendirme Envanteri.....	62
3.3.5. Buss-Perry Saldırganlık Ölçeği	63
3.3.6. Riskli Davranışlar Ölçeği Üniversite Formu.....	64
3.4. İstatistiksel Analizler.....	65
4. BULGULAR	66
4.1. Demografik Bilgi Formundan Elde Edilen Bulgular	66
4.2. Sadistik Dürtü Ölçeği'nin Adaptasyonu.....	68
4.3. Karanlık Üçlü, Sadizm, Kendine Zarar Verme, Saldırganlık ve Risk Alma Davranışlarına İlişkin Bulgular	70
4.4. Sadizm, Saldırganlık, Kendine Zarar Verme ve Risk Alma Davranışlarının Karanlık Üçlü Kişilik Yapısı Üzerindeki Yordayıcılığı.....	74
5. TARTIŞMA	75
6. SONUÇ ve ÖNERİLER	79
7. KAYNAKLAR.....	82
8. EKLER.....	107
EK-1: ETİK KURUL ONAYI.....	107
EK-2: DEMOGRAFİK BİLGİ FORMU	108
EK-3: KISALTIMIŞ KARANLIK ÜÇLÜ ÖLÇEĞİ (SD3).....	109
EK-4: SADİSTİK DÜRTÜ ÖLÇEĞİ (SSIS).....	110
EK-5: BUSS-PERRY SALDIRGANLIK ÖLÇEĞİ (BPAQ)	111
EK-6: RİSKLİ DAVRANIŞLAR ÖLÇEĞİ ÜNİVERSİTE FORMU.....	112
EK-7: KENDİNE ZARAR VERME DAVRANIŞI DEĞERLENDİRME ENVANTERİ.....	114
9. ÖZGEÇMİŞ.....	118

TABLolar LİSTESİ

Tablo I: Sigmund Freud'un kuramına göre psikoseksüel gelişim evreleri.....	5
Tablo II: Erik Erikson'un kuramına göre psikososyal gelişim evreleri	13
Tablo III: Psikanalitik, davranışçı ve hümanist ekollerin temel özellikleri	20
Tablo IV: Cattell'in belirlediği 16 kişilik özelliği faktörü ve yorumları.....	26
Tablo V: Menninger'in sunduğu ilk self mutilasyon sınıflandırması.....	51
Tablo VI: Walsh ve Rosen'in öne sürdüğü self mutilasyon sınıflandırması	51
Tablo VII: Favazza ve Rosenthal'in self mutilasyon sınıflandırması.....	52
Tablo VIII: Araştırmanın ilk aşamasındaki örneklemin betimsel özellikleri.....	59
Tablo IX: Araştırmanın ikinci aşamasındaki örneklemin betimsel özellikleri	60
Tablo X: Kısaltılmış Karanlık Üçlü Ölçeği'nin Alt Boyut ve Örnek Maddeleri	61
Tablo XI: KZVD Değerlendirme Envanterinin Boyut ve Alt Boyutları.....	63
Tablo XII: Buss-Perry Saldırganlık Ölçeği'nin Alt Boyut ve Örnek Maddeleri	64
Tablo XIII: Riskli Davranışlar Ölçeği Üniversite Formu'nun Alt Boyut ve Örnek Maddeleri	65
Tablo XIV: Sadistik Dürtü Ölçeği Doğrulayıcı Faktör Analizi Sonuçları	70
Tablo XV: Ölçeklerin Alt Boyutlarının Korelasyon Sonuçları.....	73
Tablo XVI: Regresyon Analizi Sonuçları.....	74

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil I. Maslow'un İhtiyaçlar Hiyerarşisi Piramidi	18
Şekil II. KZVD'de gözlenen travma üçgeni.....	54
Şekil III. Obsesif kompulsif spektrum bozuklukları	77

KISALTMALAR

KZVD: Kendine Zarar Verme Davranışı

KZVDDE: Kendine Zarar Verme Davranışı Değerlendirme Envanteri

OKSB: Obsesif Kompulsif Spektrum Bozuklukları

1. GİRİŞ ve AMAÇ

Kökenleri birbirinden son derece farklı olmakla birlikte davranışsal dışavurumlar söz konusu olduğunda birtakım benzer özellikler taşıyan narsisizm, makyavelizm ve subklinik psikopati kişilik özelliklerini “Karanlık Üçlü” adı altında toplayan ilk araştırmacılar Paulhus ve Williams (2002) olmuştur. Bu üç kişilik özelliğinin altında yatan nedenler çeşitlilik göstermekle birlikte grandiyözite, agresyon, manipülasyon ve özellikle de empati yoksunluğu gibi toplumda çok da kabul görmeyen bazı “karanlık” unsurları ortak olarak barındırdığı bulgulanmıştır (Paulhus & Williams, 2002).

Literatüre kazandırıldığı günden bu yana geçen 15 yıllık sürede ülkemizde bu kişilik örüntüsüyle ilgili son derece az sayıda çalışma yapıldığı görülmektedir. Oysa adli bilimler söz konusu olduğunda, yukarıda sözü edilen unsurlardan ötürü, kişiliğin bu karanlık örüntüleri büyük önem kazanmaktadır. Adli süreçlere yansıyan hemen her olgu da aktif ya da pasif agresyondan söz etmek mümkündür. Dolayısıyla Karanlık Üçlü kişilik yapılanmasının saldırgan davranışlar kanalıyla adli bilimlere yansması önem arz etmekte; nitekim Karanlık Üçlü ve şiddet üzerine yapılan çalışmalar da bu kişilik yapılanmasının bir yordayıcı olabileceğini doğrulamaktadır (Pailing, Boon & Egan, 2013). Bu tezin amacı, “şiddet” kisvesi ile sıklıkla adli süreçlere yansıdığına tanık olduğumuz saldırganlık ve riskli davranışları hem Karanlık Üçlü kişilik örüntüsü ile, hem de saldırganlığın içe yöneltilmiş bir biçimi olan kendine zarar verme davranışlarıyla beraber ele alarak değerlendirmek ve karşılaştırmaktır.

Risk alma davranışları özellikle dürtüsellik, özdenetim ve heyecan arama bileşenleriyle birlikte incelendiğinde (Burt & Simons, 2013) yine adli vakalarda karşımıza çıkabilmekte, yapılan araştırmalar da risk alma davranışlarıyla Karanlık Üçlü kişilik yapılanması arasında pozitif bir korelasyona işaret etmektedir (Crysel, Crosier & Webster, 2012; Jones & Paulhus, 2011).

Kendine zarar verme davranışını şiddetin kişinin kendisine yönelttiği bir biçimi olarak tanımlamak mümkündür. Bu davranışlarının içsel çatışmaları çözmekte kullanılan bir mekanizma olduğu da bilinmektedir (Mazelis, 2008); dolayısıyla bu davranışlar bir tür travmayla başa çıkma stratejisi olarak yorumlanabilir. Bu bağlamda içe yönelik saldırganlıkla dışa yönelik saldırganlığın benzerlik gösterdiği ve farklılaştığı noktaların bilinmesi, travma ve travmanın metabolize edilmesi süreçlerini anlamada önem kazanmaktadır.

Bu olgular ışığında, tez çalışmasında yer alan değişkenlerin birbiriyle ilişkisinin kavranması, klinik, subklinik ve klinik olmayan örneklem gruplarının adli süreçlere dâhil olduğu durumlarda bu süreci anlama, yorumlama, yönetme ve sürece müdahale etme açılarından yarar sağlayacaktır. Klinik olmayan örneklemede farklı kişilik örüntülerinin tespiti suça ve riskli davranışlara yatkınlığın yordanmasında önemli rol oynamaktadır. Aynı şekilde klinik ve subklinik popülasyondaki kendine zarar verme davranışları da agresif dürtü ve eylemleri anlamlandırmakta önem kazanmaktadır. Bu bulgu ve yorumların kriminal profillemeye çalışmaları için de suçlu ve mağdur tespiti ile suça erken müdahale açısından yararlı olacağı düşünülmektedir. Dolayısıyla, saldırganlık ve risk alma davranışları sergileme eğiliminde olan davranış ve kişilik örüntülerinin ortak ve farklı noktalarının tespit edilmesi amaçlanmıştır.

Literatürde ele alınan bir diğer konu, üçlüyü oluşturan bileşenlerin her birinde ortak olan empati yoksunluğunun en gözle görülür olduğu sadizm bileşenin eklenmesi ile kişilik modelinin bir Karanlık Dörtlü'ye evrilmesidir (Međedović & Petrović, 2015). Bu tez çalışmasında sadizm alt boyutu Karanlık Üçlü'yle olan ilişkisi bakımından incelenecek, mevcut araştırmalara istatistiksel verilerin ışığında somut bir katkı sağlanmaya çalışılmıştır.

2. GENEL BİLGİLER

2.1. Tanımlar ve Tarihçe

2.1.1. Kişilik

Batı Avrupa dillerinde “kişilik” kavramını karşılayan sözcüklerin ortak kökeni tiyatro oyuncularının taktıkları maskeleri belirten Latince *persona* sözcüğüdür. Türkçede kişilikle eş anlamlı olarak kullanılan şahsiyet sözcüğünün kökeni ise Arapçada “kişi, birey” anlamlarına gelen *šakḥš* (شخص) sözcüğüne dayanmaktadır (Nişanyan, 2009). Aynı kavramı karşılayan bu farklı sözcüklerin etimolojik incelemesi bile kişiliğin hem sosyal rollere ve bireylerin hayatın gündelik akışında takındıkları tutumlara gönderme yaptığını, hem de bireye özgü, biricik bir yanı olduğunu vurgulamaktadır.

Kişilik, psikoloji literatüründe uzun yıllardan beri üzerinde çalışılan bir kavramdır. Uzun zamana yayılan bu çalışmalar tek, bütüncül bir tanımın ya da üzerinde hemfikir olunmuş bir ölçme biçiminin belirlenmesini güçleştirse de çoğunlukla vurgulanan husus, tıpkı yukarıda da belirtildiği üzere “insanların biricikliği” olmuştur. Kişiliği en geniş anlamda tanımlayabilmek için hem doğuştan gelen, hem de çevrenin etkileriyle şekillenen bir bütün olduğuna dikkat etmek gerekmektedir. Dolayısıyla kişiliği, kişinin doğuştan sahip olduğu kalıtsal özellikleri ve mizacı, eğitim ve öğretimle edindiği bilgileri ve içinde yaşadığı toplumla kültürün etkisiyle gelişen yönlerini kapsayan, yaşamın ilk yıllarından itibaren şekil almaya başlayan, kişiye özgü, değişime görece kapalı biyopsikososyal bir bütün olarak tanımlamak mümkündür.

Bu geniş ve detaylı tanımdan da anlaşılacağı üzere kişilik çok boyutlu bir araştırma konusudur; bu sebeple kişiliği açıklamaya yönelik kuram ve modeller de bu bileşenlerden bir ya da birkaçından hareketle ortaya çıkmıştır.

İlk kişilik çalışmaları ve sınıflandırmasının tarihi Hipokrat'a (M.Ö. 460-377) kadar uzanmaktadır (Lloyd, Chadwick & Mann, 1983). Hipokrat o dönemde kişiliği bedendeki sıvıların farklı oranlarıyla açıklayarak fizyolojik süreçlerin kişilik oluşumunda etkili olduğunu öne sürmüştür. Hipokrat'a göre dört hayatî beden sıvısı kan, kara safra, sarı safra ve balgamdır. Bedende bu sıvıların oranlarının artmasına bağlı olarak sırasıyla hafif kanlı, kara sevdalı, asabi ve ağırkanlı mizaçta insanlar görülmektedir. Hipokrat'ın "Dört Mizaç" (veya "Dört Sıvı") adını verdiği kuramı kişiliği sınıflandırmaya yönelik çalışmaların öncüsü olarak kabul edilmektedir. Hipokrat sınıflandırdığı mizaç örüntüleriyle çeşitli hastalıkları ilişkilendirerek ilgili kişilik yapısındaki insanların bazı hastalıklara diğerlerinden daha yatkın olduğunu belirtmiştir.

2.1.1.1. Kişiliği Açıklayan Kuramlar

2.1.1.1.1. Psikanalitik Kuram

Daha güncel çalışmalar söz konusu olduğunda kişilik kavramına büyük önem veren ilk ekollerden biri de **Sigmund Freud**'un öncülük ettiği psikanalitik ekoldür. Psikanalitik odaklı kişilik çalışmaları Freud'un topografik kuramı ve psikoseksüel gelişim evreleriyle başlamıştır. İlk kez çocuk cinselliği ve bilinçdışı malzemenin önemine vurgu yapan isim olan Freud kişiliğin gelişiminde erken dönem çocukluk çağı yaşantılarının ve özellikle de travmaların başat rol oynadığını ileri sürmüştür. Psikanalitik kuramın başlıca ilkelerine göre kişiliğin gelişiminde salt genetik mirastan ve sosyal deneyimlerden ziyade bastırılmış erken dönem yaşantılarının etkisi söz konusudur, zira insan davranışı ve tepkileri de büyük ölçüde kökünü bilinçdışında yer alan bu arzu ve yaşantılardan almaktadır. Psikanalitik kurama göre bir bireyin ruhsal aygıtı bilinç, önbilinç ve bilinçdışından oluşmaktadır. Freud'un topografik kuramına göre kişilik üç önemli bileşenden meydana gelmektedir: id, ego ve süperego. Haz ilkesine göre hareket eden id, dış ortamın koşullarından bağımsız bir şekilde doyum

aramaktadır. Ego dış dünyanın gerçeklerine uygun bir şekilde, gerçeklik ilkesine de bağlı olarak idin talep ve arzularına doyum aramakta, ahlakî yargıların ve toplumsal kuralların sesi durumundaki bir mekanizma olan süperego ile daha ilkel olan id arasındaki dengeyi sağlamaktadır. Kişilik, bu üç bileşenin aralarındaki dinamiklerden hareketle şekillenmektedir. 1905 tarihli **Cinsellik Üzerine Üç Deneme** adlı makalesinde ilk kez psikoseksüel gelişim evrelerinden bahseden Freud, her bireyin doğumdan itibaren atlatması gereken, sırasıyla oral, anal, fallik, latent ve genital olmak üzere beş evreden geçtiğini, bu evrelerde travmalar yaşayıp takılmasına (“fiksasyon”) ya da sorunsuzca tamamlanmasına bağlı olarak da kişiliğinin, ruhsal aygıtının işleyişinin ve davranışlarının şekillendiğini belirtmiştir.

Tablo I: Sigmund Freud’un kuramına göre psikoseksüel gelişim evreleri

Evre	(Yaklaşık) Yaş	Atlatılması gereken görev	Haz kaynağı
Oral	0-1 yaş	Memeden ve anneden ayrılma	Ağız bölgesi
Anal	1-3 yaş	Tuvalet eğitimi ve özdenetim	Anüs bölgesi
Fallik	3-6 yaş	Hemcinsi olan ebeveynle özdeşim kurma	Genital organlar
Latent (Gizil)	6 yaştan ergenliğe	Okul çağıyla birlikte sosyal ilişkiler geliştirme	Cinsel dürtüler aktif değildir
Genital	Ergenlikten ölüme	Cinsel yatırımın yapıldığı cinsiyetle yakın ilişki kurma	Cinsel ilgi olgunlaşmaktadır

Her bir gelişim evresinde bireyin atlatması gereken; id, ego ve süperegonun da oluşmasıyla bilinçdışı arzu ve korkuların şekillendirdiği görevler mevcuttur. İlk evre olan oral dönem yaklaşık olarak hayatın ilk bir veya iki yılını kapsamaktadır. Bu evrede bebeğin atlatması gereken görev memeden ayrılmadır. Hayatının en erken dönemlerindeki bebek memeden ayrılarak annesinin de kendi uzantısı olmadığını, iki farklı canlı olduklarını içselleştirecektir. Acıktığında karnının doymasını bekleyen bebek gecikmeye tahammülü de

böylelikle kazanacaktır. Yetersiz ya da zorlamayla yapılan bir besleme bu dönemde fiksasyona sebep olabilir. Oral dönemde yaşanacak fiksasyonun sigara içme, kalem arkalarını çiğneme, tırnak yeme, aşırı gıda tüketme, alaycı (“ısıran”) bir dille konuşma, ilgi çekmeye çalışan davranışlar sergileme, yalan söyleme ve küfürbazlık gibi sonuçlar doğurması beklenmektedir.

Bir sonraki evre olan anal dönemde çocuğun atlatması gereken görev tuvalet eğitimidir. Tuvalet eğitimi sırasında ebeveynlerin sert ve cezalandırıcı tutumu çocuğun bağırsaklarında herhangi bir hareketlenme hissettiği anda kaygılanmasıyla sonuçlanabilmekte; bu evrede fikse olup aşırı titiz, bağımlı, cimri, inatçı ve obsesif bir kişilik geliştirmesine yol açabilmektedir. Aynı şekilde ebeveynlerin aşırı rahat bir tuvalet eğitimi vermesi de anal fiksasyonla sonuçlanacak; aşırı dağınık, organize olamayan, umursamaz, tez canlı ve müsrif bir kişilik görülmesi beklenecektir.

Fallik dönemdeki görev **Ödipal kompleksi** atlatmaktır (Freud, 1900). Ödipal çatışma, başlangıçta erkek çocuğun annesine duyduğu bilinçdışı arzusuyla birlikte babasını rakip olarak görerek onu ortadan kaldırmak istemesini ifade etmektedir. Freud bu çatışmayı ilk önce erkek çocuklar üzerinden tanımlamış olsa da, sonradan erkek çocuklarının bu çatışmayı **kastrasyon kaygısı**, kız çocuklarının ise **penis hasedi** biçimlerinde deneyimlediğini ifade etmiştir (Freud, 2014). Bu evreyi başarıyla atlatmak, ensest yaşağını içselleştirerek çocuğun hemcinsi olan ebeveynle özdeşim kurmasını gerektirmektedir. Ancak Ödipal çatışmayı aşamayıp fallik dönemde fikse olan kişilerde aile bağlarının normal dışı örgütlenmesi ve olağandışı anne-baba ilişkileri beklenmektedir. İçsel ebeveyn temsillerini oluşturmakta başarısız olan bu kimseler tipik bir Borderline örüntüsü gibi “içte bir boşluk hissi”ne sahip, kendi benliğine takıntılı, kıskanç, yetersiz, aşağılık duygusuna sahip ve cinsel olarak da kaygılı kişilikler geliştirmesi olası kimselerdir.

Gizil dönemdeki fiksasyonun cinsel tatminsizliğe yol açması beklenmekte iken genital dönemde fikse olan bir bireyde de cinsel soğukluk ve künt bir kişilik gelişimi olasıdır.

Sigmund Freud'un bu son derece detaylı psikanalitik kuramı kişilik gelişimini yaşamın ilk yıllarında, bilinçdışı arzu ve korkuların etrafında ve birbiri ardına gelen gelişim evrelerinin temelinde şekillenen bir süreçle açıklamaktadır.

Alfred Adler önceleri Freud'un kuramının takipçisi olmakla beraber insan davranışının altında yatan temel dürtünün cinsellik olması sebebiyle daha sonraları bu görüşten uzaklaşmıştır. Adler, Freud'dan farklı olarak kuramının merkezine insan davranışını ve kişiliği oluşturan başlıca faktör olarak aşağılık duygusunu aşma ihtiyacını yerleştirmiştir. Adler'e göre aşağılık duygusu her insanın doğuştan itibaren hissettiği bir durumdur. Ebeveynlerine ya da bakım verenlerine bağımlı olarak yaşayan insanlar onlar olmadan hiçbir şey başaramayacakları hissi ile büyürler. İnsanların eyleme geçmelerine olanak tanıyan, bu aşağılık duygusunu aşıp üstünlüklerini kazanmaları olacaktır. Aşağılık duygusunun çok baskın olduğu ve aşılamaz boyuta geldiği kişiler aşağılık kompleksi geliştirirler. Aşağılık kompleksi, aşağılık duygusunun daha şiddetli yaşandığı bir durumdur ve bireyin kendi üstünlüğünü elde etmek için motive olmasını sağlar.

Adler'in kuramında önem atfettiği diğer bir nokta da doğum sırasındır. Tek çocuklar bakım verenleri tarafından gördükleri aşırı ilginin neticesinde tek başlarına kaldıklarında aşağılık duygusuna kapılacaktır. Kardeşlerden ilk doğan, en başta bütün ilginin odağı olsa da ortanca çocuğun doğumuyla birlikte ilgi de ona kayacaktır. Dolayısıyla ilk çocuk aşağılık duygusuna kapılacak, çekingen bir kişiliğe bürünecektir. Öte yandan ortanca çocuk da ilk çocuktan daha başarılı olma motivasyonu ile rekabetçi bir kişiliğe sahip olacaktır. En küçük çocuklar yine aşırı ilginin odağı olacak ve tek başlarına bırakıldıklarında yetersizlik hissine kapılacaklardır. Tıpkı ortanca çocuk gibi en küçük çocuk da sürekli büyük kardeşlerini aşma ihtiyacını hissedebilir.

Adler aşağılık kompleksi ve doğum sırasını temele aldığı bu kuramından hareketle dört farklı kişilik tipi belirlemiştir. Görece antisosyal bir biçimde girişken ve atak, aynı zamanda empati yoksunu olan **baskın tip**, sosyal ilgileri yetersiz olmakla birlikte antisosyal bir örüntüleri olmayan, olabildiğince başkalarının sırtından geçinen **alıcı tip**, yeterli sosyal ilgiye de kendi problemleri ile başa çıkabilecek öz etkinlik derecesine de sahip olmayan **kaçman tip** ve son olarak da yüksek sosyal ilgi ve öz etkinlik düzeyine sahip, olgunlaşmış kişilikler olan **sosyal etkin tip** Adler'in belirttiği dört farklı kişilik tipidir.

Adler'in kuramının aldığı en büyük eleştirilerden biri bilimsellikten uzak oluşudur; zira belirttiği değişkenlerden hiçbiri ölçülebilir, doğrulanabilir veya yanlışlanabilir değildir. Kuramında belirttiği kişilik tipleri her bireyi açıklamakta yetersizdir; her ilk doğanın ya da tek çocuğun kuramdaki çerçevede bir kişilik geliştirmesini beklemek gerçekçilikten uzaktır.

Karen Horney Freud'un kadınlar hakkındaki düşüncelerine hiçbir zaman katılmayan ve kendi ekolünü, Amerikan Psikanaliz Enstitüsü'nü kurup kendi kişilik kuramını geliştiren psikanalistlerden biridir. Freud'un penis hasedi kavramının karşısına kendi "rahim hasedi" kavramını getirmektedir. Horney'ye göre hem yetişkin erkeklerin hem de erkek çocukların bilinçdışı süreçlerinde hamilelik, annelik, doğurganlık, meme ve emzirme gibi kavramlardan yoksunluk, bastırılmış bir duygu olarak varlığını sürdürmektedir. Bu rahim hasedi erkeklerin kadınları değersiz, kendilerini ise üstün olarak atfetmelerine sebep olur.

Rahim hasedine ek olarak Horney'nin psikanaliz literatüründe en büyük katkısı nevrozlar konusunda olmuştur. Horney nevrozları açıklarken temel güvenlik ve sevgi ihtiyaçlarının altını çizmiş, bu ihtiyaçları karşılanmayan bir çocuğun çoğunlukla bastırıldığı bir düşmanlık duygusuna kapıldığını ifade etmiştir. Bastırılmış bu düşmanlık duygusu dışa vurulamayan bir güvensizlik ve yoğun endişeye neden olur; Horney bunu **temel anksiyete** olarak adlandırmaktadır. Çocuklar benliklerini bu temel anksiyeteden koruyabilmek adına

içinde yaşadıkları sosyokültürel etkilere de bağlı olmak üzere birtakım stratejiler geliştirmekte, kişiliği de buna göre şekillenmektedir. Ancak Horney, Freud'un aksine bu stratejilerin kalıcılığını, çocukluk yaşantıları ve yetişkinlik arasındaki bağı daha zayıf olarak açıklamaktadır.

Horney temel anksiyeteye başa çıkma noktasında nevrotik ihtiyaçlardan bahseder. On başlık altında topladığı bu nevrotik ihtiyaçların özetle üç **başa çıkma stratejisi** ile ilişkilendirilebileceğini ifade eder. Horney'ye göre **insanlara yönelme** stratejisi Adler'in tanımladığı alıcı tipte kişilikler doğurmaktadır. **İnsanlara karşı olma** stratejisi yine Adler tarafından tanımlanan baskın tipte bir kişiliğin oluşmasına yol açmaktadır. Son olarak **insanlardan uzaklaşma** stratejisi ise Adler'in kaçınan tipinde, öz etkinliği düşük bir kişilik ortaya çıkmasına neden olmaktadır.

Horney'nin benlik kuramı da yine nevrozlardan hareketle şekillenmiştir. Horney, ruhsal aygıtının işleyişinde herhangi bir patoloji bulunmayan bireylerin gerçek benliklerine ve özünde kim olduklarına dair bir farkındalığa sahip olduklarını, dolayısıyla potansiyellerini gerçeğe dönüştürebileceklerini, yani öz farkındalığa ulaşabileceklerini öne sürmüştür. Bununla birlikte nevrotiklerin benlikleri **ideal benlik** ve **küçümsenen benlik** olarak iki kutuplu bir doğada seyretmektedir. Diğer insanlar tarafından küçük görülen kimseler bu fikirleri içselleştirip gerçek benlikleri olarak benimsemekte, aldıkları eleştiriler doğrultusunda belirledikleri gerekliliklerden hareketle de kendilerine ideal bir benlik yaratmaktadır. Ancak bu benliğin kesinlikle ulaşılması gereken olumlu bir hedef olmadığı açıktır; çünkü gerçekdışı ve nihayetinde de imkânsızdır. Dolayısıyla nevrotikler kendilerinden nefret etmek ve mükemmelmiş gibi davranmak uçları arasında gelgitler yaşar. Bu iki imkânsız benlik arasında gidip gelirken nevrotikler gerçek özylerine yabancılaşır ve potansiyellerini gerçekleştirmekten kendi kendilerini alıkoyarlar. İnsanlara yönelme stratejisindeki bir nevrotiğin benlik tasarımı sevimli, özverili ve korumacı bir kişiliğe sahip olması yönündedir. Benzer şekilde insanlara

karşı olma stratejisi güçlü ve tanınan bir kişiliği idealize ederken son olarak insanlardan uzaklaşma stratejisi de bağımsız, mesafeli ve mükemmel bir kişiliğin gerektiğine inanmaktadır.

Freud'un çalışmalarından yoğun bir şekilde etkilenen **Carl Gustav Jung** kuramını sekiz kişilik tipi temelinde şekillendirmiş, kendisinin kişilik kuramı **analitik kuram** ya da **analitik psikoloji** olarak tanınmıştır. Farklı kültürleri anlamak üzerine detaylı araştırmalar yapan Jung, kültürlerarası benzerliklerin de insan olmakla ve kişiliğin gelişimiyle ilişkilendirilebileceğini öne sürmüştür. Freud'un kuramının temelini oturttuğu cinsellik ve saldırganlık dürtülerinden ziyade çok daha genelgeçer bir zihinsel enerjinin varlığından bahsetmektedir. Freud'a göre her bireyin kendi bilinçdışında bastırılmış düşünce, anı ve arzuları varken Jung, psişenin en derin katmanında **kişisel** bilinçdışına ek olarak herkesin bir de **kolektif bilinçdışına** sahip olduğunu dile getirmektedir. Kolektif bilinçdışı toplumun ortak özelliklerini barındıran, kadim zamanlardan günümüze nesiller boyunca aktararak taşınmış "anne" ve "tanrı" gibi kavramlara dair bilinçdışı malzemenin bütünüdür. Jung'a göre kişiliğin şekillenmesindeki en önemli faktör de bu kolektif bilinçdışıdır.

Jung kolektif bilinçdışında bulunan ve evrensel kavramları sembolize eden bileşenlere **arketip** (Eski Yunanca ἀρχή "eski" ve τύπος "biçim, tür" sözcüklerinden türemiştir) adını vermiştir. Bu arketiplerden (**iç**) **benlik** bütünlük ve teklik hissini, kişiliğin bünyesinde organize olunduğu duygusunu ve kimliği; **gölge** arketipi insanın hayvanî dürtüleri ve aşağılık duygusunu içeren karanlık ve zalim yanı sembolize etmektedir. Jung gölge arketipini yaratıcılığın da kaynağı olarak görmektedir. Diğer bir arketip olarak **anima** ve **animus** sırasıyla bir erkeğin benliğindeki feminen yanı ve bir kadının benliğindeki maskülen yanı temsil etmektedir. Jung'un sözünü ettiği dördüncü arketip, **persona** ise bireyin sosyal hayatında yüzüne taktığı bir maske gibidir; toplumsal standartlara uygun olmak amacıyla başkalarına sunulan, yapmacık ve sahte benliği ifade etmektedir. Bu dört temel arketipin yanı

sıra insanlığın gelişim sürecindeki evrensel kavramları sembolize eden yaşlı bilge, anne, ölüm, Tanrı, güneş ve kahraman gibi kuramsal arketipler de mevcuttur. Arketiplerin dışavurumunu kişisel bilinçdışının ürünü olan rüyalarda ve kolektif bilinçdışının ürünü olan sanat ve folklorda görmek mümkündür. Jung bu iddiasını annelik kavramının kültürden kültüre değişmeyişiyle ve evrensel olarak geçerli olan kolektif bilinçdışında varlığını sürdürmesiyle açıklamaktadır.

Jung'un kişilik kuramının bir diğer önemli bileşeni **içe dönük** ve **dışa dönük** olma eğilimleridir. Bu iki eğilim, **duyuş**, **hissetme**, **düşünme** ve **sezgi** adını verdiği dört kişilik işlevi ile birleşerek toplamda sekiz farklı kişilik örüntüsünü meydana getirmektedir.

Psikanaliz kökenli bir diğer isim olan **Heinz Kohut**, önceleri geleneksel psikanalitik kabullere sadık kalma eğiliminde olsa da kendi kuramını geliştirirken Freud'un id, ego ve süperegodan oluşan yapısal kuramını; kişiliği irdelediği kuramının merkezine narsisizmi getirerek bireylerin kendilik algılarını nasıl oluşturduklarını açıklamıştır. Kohut'un psikanalitik kişilik kuramı **kendilik psikolojisi** olarak tanınmıştır. Kendilik, Kohut'a göre benliğin (yani egonun) içinde yer alan bir tasarım olarak açıklamaktadır. Kohut'un belirttiği bu kendilik tasarımı kişinin kendisiyle ilgili bütün algı ve imgelerinin bütününe teşkil etmektedir (Kohut, 1977). Kohut kişilik gelişimini Freud'un nevroz temelli kuramından ziyade narsisistik kişilik bozukluğu üzerinden, gözlem yaptığı hastalardan hareketle açıklamaktadır.

Kohut'un tanımladığı **kendilik nesnelere**, bir çocuğun yaşamında önem taşıyan; bakım verenden başlayarak tüm çevresini kapsayan reel ve imajiner kişilerin tamamıdır. Çocuğun kendilik nesnelere ile olan aktarımı, kendilik gelişiminin başat belirleyicisidir. Bu süreçte arzu ve idealleri başa çıkması nispeten kolay früstrasyon ve hayal kırıklıkları vasıtası ile gerçeklik ilkesi doğrultusunda dizginlemek gerekmekte, dolayısı ile narsisistik yaralanmalar kaçınılmaz

hâle gelmektedir. Kişilik, kendilik nesnelere ve çocuk arasındaki bu aktarımlar, tasarımlar ve yaralanmaların sonucunda gelişip oluşmaktadır.

Erik Erikson, psikanalitik kuram başlığı altında inceleyeceğimiz son isimdir. Erikson'un annesinin Danimarkalı bir Yahudi olduğu bilinmekte, biyolojik babası hakkında ise yalnızca Yahudi olmayan bir Dan olduğu bilinmektedir (Friedman, 2000). Almanya'da doğan Erikson'un üvey babasının soyadını aldığı, Erik Homberger adında uzun boylu, sarışın, mavi gözlü bir çocuk olduğu için Yahudi çocuklar arasında Kuzeyli, Alman çocuklar arasında da Yahudi olarak dışlandığı belirtilmektedir (Hoare, 2002). Doğumuna ve babasına dair detayları uzun süre bilmeyen Erikson "kimlik" kavramının hem yaşamında hem de kuramında önemli bir rol oynadığını dile getirmiştir. Buradan hareketle "kimlik bunalımı" ya da "kimlik karmaşası" kavramını literatüre kazandırmıştır. Sigmund Freud'un kızı Anna ile tanıştıktan sonra psikanalitik formasyonunu tamamlayan Erikson'un, Amerika Birleşik Devletleri'ne göç ettikten sonra üvey babasının soyadı olan Hoberger'i kendi uydurduğu bir soyadı olan "Erikson" ile değiştirdiği gerçeği psikanalitik kimliğine kavuştuğu kızı tarafından aktarılmıştır (Bloland, 2005). Kuramının merkezine bu kimlik karmaşasını oturtan Erikson gelişimi **psikososyal gelişim evreleri** adını verdiği sekiz aşamalı bir süreç olarak ele almaktadır.

Tablo II: Erik Erikson'un kuramına göre psikososyal gelişim evreleri

Evre	Yaş Aralığı
Temel Güvene karşı Güvensizlik	0-1 yaş
Özerkliğe karşı Utanç	1-3 yaş
Girişimciliğe karşı Suçluluk	3-6 yaş
Başarıya karşı Aşağılık Duygusu	7-11 yaş
Kimliğe karşı Rol Karmaşası	11-17 yaş
Yakınlığa karşı Yalıtılmışlık (İzolasyon)	17-30 yaş
Üretkenliğe karşı Durağanlık	30-60 yaş
Benlik Bütünlüğüne karşı Umutsuzluk	60 yaş ve üzeri

Bu evrelerden her biri, bireyin sosyal çevresiyle etkileşime girerek atlatması gereken bir kriz içermektedir. Bu krizlerin atlatılması psikolojik olarak daha güçlü bir sonraki evreye geçiş anlamına gelmektedir (Özgüngör & Acun Kapıkıran, 2011). Bu iki uçlu krizler benliğin olumlu ve olumsuz yanları arasındaki denge prensibiyle işlemektedir. Sağlıklı bir şekilde aşılın her kriz, bireyi psikososyal açıdan daha güçlü hâle getirecek yeni bir ego özelliği ya da gücünün kazanılmasına olanak tanıyacaktır (Özgüngör & Acun Kapıkıran, 2011).

Erikson'un tanımladığı ilk evre olan Temel Güvene karşı Güvensizlik evresinde yaşamının ilk yılındaki bebeğin temel ihtiyaçlarının zamanında ve yeterince karşılanıp karşılanmamasına bağlı olarak güven duygusunun oluşmasından bahsedilmektedir. Erikson, bu evre başarıyla geçilirse kişinin temel güven duygusunu ve umut ego özelliğini kazanmış olacağını dile getirir. Özerkliğe karşı Utanç evresinde çocuğun çevreyi keşfetme sürecinde ebeveynlerin tutumu önem kazanmakta, çocuğun bireyselliğinin sağlıklı bir şekilde

desteklenmesiyle “özerklik” kazanılmaktadır. Girişimciliğe karşı Suçluluk evresi dil ve motor becerileri de gelişmekte olan çocuğun bakım verenlerinden farklı olarak bir birey hâlinde kendi kendine girişimlerde bulunduğu evredir. Bu girişimler sağlıklı bir şekilde desteklenirse “amaç” ego gücünü kazanacaktır. Eğer çocuk bu girişimlerden ötürü sürekli olumsuz geribildirimler alır ve suçlanırsa ileride içine kapanık ve çekingen bir kişilik geliştirecektir. Bir sonraki evre olan Başarıya karşı Aşağılık Duygusu evresinde okul hayatının başlamasıyla çocuğun çözmesi gereken kriz çalışkanlık ve tembellik arasında olacaktır. Kimliğe karşı Rol Karmaşası bireyin kendisine “ben kimim?” sorusunu sorup cevaplar aradığı evredir. Ergenliği de içine alan bu evre, kişinin daha önceki evrelerde de edindiği ego güçleri çerçevesinde kendisine toplumda bir birey olarak barınabileceği rolleri deneme sürecidir. Yakınlığa karşı Yalıtılmışlık evresinde kişi yetişkinlik dönemiyle birlikte salt akran çevresinden daha geniş bir kitleyle yakın ilişkiler kurmaktadır. Evlilik ve iş hayatı gibi kavramları içeren bu evredeki krizi sağlıklı bir şekilde atlatan birey sevmeye ve sevilme güçlerini kazanacak, atlatamayan bir birey ise toplumdan izole edilmiş, yalıtılmış ve yalnız bir kişilik geliştirecektir. Üretkenliğe karşı Durağanlık orta yetişkinlik dönemini kapsamaktadır. İş ve çocuk sahibi olmak, diğer insanlara yardımcı olabilmek üretkenlik gücünü desteklerken bu çatışmayı başarısızlıkla geçiren bireylerde verimsizlik duygusuyla şekillenen kısır bir kişilik yapılanması gözlenecektir. Son evre olan Benlik Bütünlüğüne karşı Umutsuzluk, yaşamının son dönemindeki bireyin verimli ve dolu dolu geçirdiği yıllardan aldığı doyumla benlik memnuniyeti veya yaşamını geçmiş evrelerdeki krizleri başarıyla atlatamayıp “boş” geçirdiğini deneyimleyen bireyin umutsuz ve depresif kişilik örüntüsünü içeren evredir.

2.1.1.1.2. Davranışçılık

Freud’un öncülük ettiği psikanalitik kuram, kişilik meselesine bir açıklama getirmeye çalışan ilk modern psikoloji kuramıdır ve pek çok araştırmacı ve bilim insanını etkisi altına

almayı başarmıştır. Dünya çapında pek çok destekçisi olmakla birlikte **John Broadus Watson** gibi bazı isimler de psikanalitik ekolün karşısında yer almıştır. Watson 20. yüzyılın ilk yarısında psikolojinin zihin ve bilinçdışı gibi gözlenemeyen ve introspektif yöntemler dışında incelenemeyen noktalara değil, bilimsel yöntemlerle ve ampirik araştırmalarla gözlenebilen ve ölçülebilen davranışlar gibi somut dayanakları olması gerektiğini savunmuştur.

Psikolojinin yöntembilimi konusunda Watson'ın yanında yer alan ve kendi yaklaşımını “radikal davranışçılık” olarak adlandıran **Burrhus Frederic Skinner** (1974) da psikoloji ve kişilik psikolojisi literatürünü en az Freud kadar etkisi altına almıştır. Skinner kişiliği davranış olarak tanımlamış, davranışın da “genetik, kişisel tarih ve hâlihazırdaki ortam olmak üzere üç sebebi” olduğunu öne sürmüştür (Skinner, 1953). Kişisel tarih, daha önce başta Freud olmak üzere diğer psikanalist kuramcılarının bahsettiği şekilde travmatik yaşantılar, bastırılmış cinsel arzu ya da kaygılarla ilgili değildir. Davranışçıların bahsettiği kişisel tarih, kişilerin yaşamları boyunca insanlarla olan ilişkileri ve pekiştirmeler yoluyla şekil alan belli bir örüntüde davranma eğiliminde olmalarıdır. Davranışçı ekolün anahtar terimlerinden biri olan **pekiştireç** de Skinner tarafından oluşturulan (Skinner, 1938) ve olumlu ile olumsuz olmak üzere ikiye ayrılan bir kavramdır. Olumsuz pekiştireç, Skinner tarafından ceza ile eş anlamlı olarak kullanılmıştır. Paylaşımçı olduğu için ebeveynlerinden takdir gören bir çocuğun gelecekte benzer durumda paylaşımçı bir kişiliğe sahip olması da bu doğrultuda olumlu pekiştireçle davranışın kalıcılığı olarak açıklanabilir.

Davranışçılık esasında kişiliği açıklamaya yönelik bir kuram ya da ekol olmamakla birlikte ulaştığı deneysel araştırma sonuçlarını kişilik oluşumunu açıklamada kullanılabilmektedir. Kişilik davranışçı ekolde bireylerin farklı durumlarda sergiledikleri farklı davranışların bütünü olarak tanımlanmakta ve bu davranışların da ebeveynler, akrabalar, öğretmenler ve sosyal çevredeki diğer insanlarla girilen ilişkilerden öğrenme

yoluyla kalıcılaştığı öne sürülmektedir. Davranışçı ekolün sosyal çevreye bu denli önem atfeden ve davranışsal öğrenme kavramını açıklayan bu kuramı **Sosyal Öğrenme Kuramı** (Rotter, 1954; Bandura ve Walters, 1977) olarak adlandırılmaktadır. Sosyal öğrenme kuramının başlıca ilkelerinden biri insanların davranışları doğrudan kendi şahsî deneyimlerinden öğrenerek değil, başkalarını izleyerek öğrenmelerinin de mümkün oluşudur. Sosyal çevrenin davranış ve kişilik üzerinde bu denli etkili olduğunu öne süren sosyal öğrenme kuramında yer alan bu öğrenme biçimi **gözleyerek öğrenme** (Bandura ve Huston, 1961) olarak adlandırılmıştır.

Albert Bandura'nın Bobo Doll (Hacıyatmaz) Deneyi sosyal öğrenmede gözleyerek öğrenme biçimini açıklayan çalışmaların önde gelenidir (Artino, 2007). Bandura bu deneyinde bir grup çocuğa bir yetişkinin şişme bir hacıyatmaz oyuncağını tekmelediği, yumrukladığı, çekiçle dövdüğü ve havaya fırlattığı bir video izletmiştir. Videoyu izledikten sonra tek tek kendileri de hacıyatmaz bulunan bir odaya alınan çocuklar, odaya girmeden hemen önce videoda izledikleri yetişkinin nerdeyse aynı davranışları tekrarlamıştır. Odada pek çok oyuncak bulunmasına rağmen çekici alıp oyuncağa vurmuş, onu tekmelemiş, yumruklamış ve havaya fırlatmışlardır. Bandura, çocukların bu tepkiyi kendi kişisel deneyimlerinden değil, az önce izledikleri yetişkinin şiddet davranışını gözleyerek öğrendikleri bir davranış olarak verdiklerini bulgulamıştır (Bandura, Ross & Ross, 1961). Bandura'nın ulaştığı bu sonuç kişilik ve davranışçı ekolün perspektifinden dolayısıyla da davranış söz konusu olduğunda hemen her örüntüye uyarlanabilmektedir. İstismarcı yetişkinlerin çocukken istismar mağduru ya da tanığı olma ihtimallerinin yüksek oluşu (Dutton ve Kropp, 2000) bu olgunun en somut örneklerinden biri olarak kabul edilebilir.

Davranışçılığın kişilik konusuna yaklaşımını özetlemek gerekirse, kişiliği çeşitli durumlarda bireylerin sergiledikleri davranışlar bütünü olarak ele alıp soyut ve kuramsal bir olgu olarak gördüğünü söylemek yerinde olacaktır. Psikolojinin bilimsel yöntemi

benimsemesi gerektiğini savunan davranışçı ekol, dolayısıyla kişiliği incelerken zihinsel bileşenleri göz ardı edecek, sadece gözlenebilen ve ölçülebilen somut davranışları dikkate alacaktır. Davranışçılık zihinsel bileşenleri reddederken onların varlığını bütünüyle yadsımamakta, yalnızca bilimsel yöntemin kapsamında olmadıklarını (Skinner, 1953) dile getirmektedir. Davranışçı ekol insanların doğuştan iyi ya da kötü olarak dünyaya geldiklerine dair bir açıklama yapmamakta; her bireyin gelişiminde rol oynayan genetik bir mirası olduğunu kabul etmekle birlikte kişiliklerini şekillendiren başlıca bileşenin kişisel deneyimleri olduğunu savunmaktadır. Bu deneyimler ve davranışlar öğrenme, öğrenme de pekiştirme ve gözlem yollarıyla meydana gelmektedir. Bazı koşullar altında ve belli durumlarda öğrenilen davranışlar bir başkası tarafından aynı koşullarda öğrenilmeyebilir; dolayısıyla kişilik ve davranışlar bireyden bireye farklılıklar gösterecektir.

2.1.1.1.3. İnsancıl (Hümanist) Kuram

Kişilik gelişimine dair modern açıklamaları içeren en kapsamlı kuramlar psikanalitik ekol ve davranışçılık ile başlamışsa da **Abraham Maslow'un** 1950'lerde temellerini attığı insancıl kuram da modern psikolojinin kişilik ve kişilik gelişimi konularına değinen önemli kuramlarındandır.

Psikanalitik kuramın sağlıklı bireylere ve sağlıklı kişiliklere çok değinmemiş olması, daha ziyade psikopatolojilerle ilgileniyor oluşu Maslow'un dikkatini çekmiştir. Psikolojinin sevgi, özgüven, yaratıcılık gibi olumlu kişilik özelliklerine vurgu yapması gerektiğini Maslow “sanki Freud psikolojinin hasta yarısını bizlere sunmuş da kalan sağlıklı yarısını da şimdi bizim tamamlamamız gerekmekte” sözleriyle savunmuştur (Maslow, 1968). Maslow'a göre kişilik çalışmalarında bilinçdışına bu denli önem yüklemek doğru değildir; zira insanın kişilik gelişimi öncelikle iyi olma ve doyum arzusuyla hareket eden bilinçli seçimler ve rasyonel

kararlar ile ilişkilendirilebilmektedir. Maslow bu sebeple kişilik kuramının merkezine bilinçli zihnin yerleştirilmesi gerektiğini savunmuştur (Maslow, 1954).

Maslow, psikanalitik kuramı eleştirdiği kadar davranışçılığı da eleştirmiş, bir kişilik kuramının insan özellikleri ile duygu ve düşünceler gibi içsel deneyimlerini yorumlaması gerektiğini, evrimsel olarak daha az gelişmiş canlıların davranışlarına ya da insanların sadece gözle görülebilir hareketlerine bu denli vurgu yapmanın yerinde olmadığını belirtmiştir (Maslow, 1954). Bu bakımdan Maslow'un fikirlerini varoluşçu felsefe ya da psikoloji ile ilişkilendirmek mümkündür (Winston, 2015).

Hür iradeleri dâhilinde hareket eden ve sınırsız olasılıklar dünyasında özgürce seçimler yapan insanlar kendilerini içsel doyuma ulaştıracak yolu seçmeye çalışmaktadır. Psikanalitik kuramın merkezinde bilinçdışı, davranışçılığın merkezinde öğrenme yer alırken insancıl kuramın merkezinde de bu **kendini gerçekleştirme** fikri yer almaktadır.

Şekil I. Maslow'un İhtiyaçlar Hiyerarşisi Piramidi

Bu ihtiyaçlar hiyerarşisine göre kişiler piramidin öncelikle en altından, en temel ihtiyaçlarını gidermek üzere harekete geçme eğilimindedir. Sırasıyla piramidin her bir basamağındaki ihtiyaçları karşılanan bireyler, en üst basamaktaki kendini gerçekleştirme aşamasına geçer. Kendini gerçekleştirme öncelikle Goldstein (1934) tarafından öne sürülen, ardından

Maslow'un (1943, 1954, 1968) geliştirdiği bir kavramdır. Goldstein kendini gerçekleştirme kavramını “organizmanın bireysel kapasitesini mümkün olduğunca gerçeğe dökme eğilimi”, “eğilim” sözcüğüyle kastını da “organizmanın yaşam seyrini belirleyen yegâne dürtü” olarak açıklamaktadır (Goldstein, 1934). Maslow da kendini gerçekleştirme kavramını, insanı bütün potansiyelini gerçeğe dökme motivasyonu ile hareket eden bir organizma olarak işaretleyerek tanımlamıştır (Maslow, 1954).

Maslow'un insancıl psikoloji alanında çalışma arkadaşlarından biri olan **Carl Rogers**'ın kuramı genellikle **benlik kuramı** adıyla bilinmektedir. Rogers da her insanın bir ideal bir de gerçek benliği olduğu fikrine katılmış, kendini gerçekleştirme sürecinin bu iki benliği sağlıklı bir şekilde bir araya getirme çabası olduğunu ifade etmiştir. Rogers'ın tanımladığı hâliyle ideal benlik, kişinin olmak, dönüşmek istediği kişiye işaret etmekteyken gerçek benlik de hâlihazırda olduğu kişidir. Herkesin sahip olduğu **kendini gerçekleştirme dürtüsü** bu iki benlik yapısını bir araya getirip uyumlu bir kişilik geliştirmeye dair süregelen çaba olarak tanımlanmaktadır (Rogers, 1959). Kişilik gelişiminin yanı sıra terapötik süreci de psikanalitik ekolde geçtiği şekilde “hastalara” değil, kendini gerçekleştirme çabasındaki bireylere yardım etmek üzerine geliştiren **Rogeryen terapi** yöntemi bu sebeplerle **birey merkezli** ve **danışan merkezli terapi** olarak da adlandırılmaktadır (Kirschenbaum ve Jourdan, 2005).

Kısaca özetlemek gerekirse insancıl kuramın başlıca kabullerinden bir tanesi her bireyin, merkezinde kendisinin yer aldığı ve sürekli bir değişim içerisinde olan deneyimler dünyasında var olduğu, bu dünyaya da kendi algısı, yorumlayışı ve duyguları ile tepki verdiği ilkesidir. Her birey bu deneyimler dünyasında basit bir uyaran-tepki şemasıyla değil; entegre, bütünlük içerisinde bir organizma olarak hareket eder. Bu hareketin başlıca amacı kendini sürdürme ve gerçekleştirme arzusudur; kişiliğin temelinde de benlik şeması yer alır. Benlik yapılanmasını başka insanlarla girilen etkileşimler yoluyla deneyimlenen dış dünya

şekillendirmekte, benlik de “ben” kavramını oluşturan algı, değer ve duygular bütünü olarak karşımıza çıkmaktadır. İnsancıl kuramda davranış, ihtiyaçları tatmin etmek için sürdürülen amaca yönelik bir faaliyet olarak ele alınmaktadır.

Kişilik gelişimini açıklamaya çalışan modern psikoloji kuramlarından psikanalitik, davranışçı ve hümanist ekollerin farklılaştıkları noktaları ve kişiliği açıklarken kullandıkları araçları kısa özetlemek gerekirse:

Tablo III: Psikanalitik, davranışçı ve hümanist ekollerin temel özellikleri

	Psikanalitik ekol	Davranışçı ekol	Hümanist ekol
Önemli isimler	Freud, Adler, Horney, Jung, Kohut, Erikson	Watson, Skinner, Bandura	Maslow, Rogers
Kilit nokta	Bilinçdışı	Gözlenebilen davranışlar	Benlik algısı, öznel duygu ve düşünceler
Kişilik yapısı	İd, ego, süperego	Davranışların bütünü	Bilinç, insanî özellikler
Gelişim	Psikoseksüel gelişim evreleri	Gözlem ve pekiştirme yoluyla öğrenilen davranışlar	Benlik kavramının ve özgüvenin doğuşu

2.1.1.1.4. Biyolojik Temelli Kuramlar

Son olarak biyopsikolojik kuramlar kişiliğin gelişimde biyolojik faktörlerin oynadığı role vurgu yapmaktadır. “Biyolojik faktörler” oldukça geniş bir kavramlar bütününe gönderme yapmakta olup biyokimyasal reaksiyonlar, nöroanatomi, fizyoloji ve özellikle de davranışsal nörofizyolojiyi içine almaktadır. Davranışlar, düşünceler, hareketler, duygulanımlar, kısaca bir canlının bulunduğu ortamla etkileşiminde gösterdiği herhangi bir tepki sinir sisteminde, özellikle de beyindeki kimyasal ve elektriksel reaksiyonlar sonucu oluşmaktadır (Öktem, 2006). Duygular, beceriler, gerek basit gerek kompleks hareketler, refleksler ve düşünce süreçlerini günümüzde EEG, PET ve fMRI taramaları ile açıklamak hiç

de zor değildir; beynin hangi bölgesinde hangi tepkilerin oluşup hangi yoldan hangi hedef hücrelere ulaştığı saptanabilmektedir.

Ancak söz konusu kişilik olduğunda psikoloji, nöroloji, sinirbilim ve fizyoloji alanlarının en çok ilgilendiği konulardan biri **Phineas Gage** vakası olmuştur. Phineas Gage, 25 yaşında, demiryolu inşaatında çalışan bir işçidir. 18 Eylül 1848 yılında yaşanan bir kazada yaklaşık 6 kilo ağırlığında, 1 metre uzunluğunda ve 44 milimetre çapında demir bir çubuk kafatasını delip geçer (Kotowicz, 2007). Kazanın ardından tanıklar Gage'in artık eskisi gibi olmadığını, sakin ve çalışkan bir insan olan işçinin kişiliğinin tamamen tersine döndüğünü dile getirmiştir (Damasio, 2006). Gage'in eskiden farklı olarak eşine ve çocuklarına kötü davrandığı (Moffatt, 2002), geleceğe yönelik plan ve organizasyon yapamadığı (Damasio, Grabowski, Frank, Galaburda & Damasio, 1994), şiddete meyilli bir hâle gelip saldırganlaştığı (Dimond, 2013), zorbalık yapmaya başladığı (Sdorow, 1990), etik kuralları gözetmekte başarısız olduğu, sorumsuzlaştığı, sürekli yalan söylediği ve sosyal ilişkilerini yürütemediği (Blakeslee, 1994) kayıtlara geçmiştir. Bu anlatılardan hareketle Gage'in beynine aldığı hasarın ardından antisosyal bir kişilik yapısı geliştirdiğini söylemek hiç de zor olmayacaktır.

Ancak bu konudaki literatürdeki ciddi bir soru işareti, anlatılanların tamamına yakınının Gage'in iş arkadaşlarından toplanan spekülatif yorumlar olması ve ölümünün ardından Gage'e otopsi yapılmadığının ifade edilmesidir (Harlow, 1869). Tamamen beyin ve anatomisine dayanan bu kişilik açıklamasının doğruluğunu tartışmak yerinde olacaktır; zira Gage'in hikâyesinde sıklıkla gözden kaçırılan önemli bir husus genç adamın ömrünün geri kalanını dismorfik bir yüzle geçirmek zorunda kalmış olduğu gerçeğidir. Gage'in davranışlarındaki değişiklikler günümüzde travma sonrası stres bozukluğu olarak adlandırılan durumun dışavurumlarıyla açıklanabilir görülmektedir (Köroğlu, 2013). Artık bambaşka bir yüze sahip olan Gage'e “artık eskisi gibi değil” diyen çalışma arkadaşlarının (Damasio, 2006)

aksine kendisini gözlemleyen Doktor Bigelow'dan ve Gage'in annesinden elde edilen anlatılar Gage'in davranışlarının hiç de antisosyal veya psikopat bir örüntüye evrilmediği şeklinde de yorumlanabilmektedir (Macmillan, 2002). Bu anlatılarda kendisinin hâlen sessiz ve sakin bir adam olduğu, yeğenleri ve annesiyle neşeli vakit geçirdiği ve hayvanlarla vakit geçirmekten keyif aldığı dile getirilmiştir (Harlow, 1869). Beynine aldığı hasarın kişiliğini değiştirmesi olasılığı, Gage'in şekli bozulan yüzü dolayısıyla dışlandığı sosyal çevresinden uzaklaşıp travmatik tepkiler vermiş olması olasılığından daha düşük gibi görünmektedir.

Yirminci yüzyıla geldiğimizde iki kardiyolog olan **Meyer Friedman** ve **Ray Rosenman** belli davranış örüntülerini kan değerleri ve kardiyovasküler bulgularla karşılaştırarak **A ve B Tipi Kişilik Kuramı**'nın temellerini atmıştır (Friedman ve Rosenman, 1959). Gördükleri hastalardan hareketle kuramlarını şekillendiren Friedman ve Rosenman, daha rekabetçi, hırslı, dürtüsel, daima tetikte, sabırsız, saldırgan, düzenli ve organize kişilik örüntülerini "A Tipi"; bu özelliklerin aksine daha rahat, strese ve başarısızlığa toleransı yüksek, daha yaratıcı ve istikrarlı çalışma örüntüleri olan kişilikleri de "B Tipi" olarak tanımlamıştır. Friedman ve Rosenman tanımlarına göre A tipi kişilik özelliklerine sahip bireylerin koroner kalp rahatsızlıklarına yakalanma risklerinin, diğer bireylere göre daha yüksek olduğunu öne sürmüştür (Friedman & Rosenman, 1974). A ve B Tipi Kişilik Kuramı ruhsal durumun fiziksel sağlıkla ilişkisini inceleyen günümüz sağlık psikolojisinin gelişmesinde önemli bir etkiye sahip olmakla birlikte kişiliğin oluşumunu ya da gelişimini açıklamaktan uzaktır. Kurama getirilen başlıca eleştiriler çalışmaya dâhil edilen örneklemin yalnızca orta yaşlı erkeklerden oluşması, beslenme alışkanlıklarının sorgulanmamış olması ve araştırmalarının kalp rahatsızlıkları ile kanser riskini sigara içmeye değil kişilik özelliklerinden doğan yatkınlığa bağlama politikasını güden bir tütün şirketi tarafından destekleniyor oluşudur (Petticrew, Lee & McKee, 2012).

Evrimsel psikolojik kuramın kişilik konusunda altını çizdiği nokta canlıların doğal seleksiyon yolu ve adaptasyon süreçleriyle uğradıkları değişimlerdir. Evrimsel psikoloji, psikolojinin çalışma alanına giren tüm olguları hâlihazırda tanımlanamayan psikolojik mekanizmaları ve özelliklerini önceden evrilmiş mekanizmalarla kıyaslayarak aydınlatmak amacıyla Darwin'in Evrim Teorisi perspektifinden açıklamaktadır (Figueredo, Gladden, Vasquez, Wolf & Jones, 2009). Kişilik kavramının evrimsel psikoloji ekolünde açıklanmasına dair çalışmalar görece yakın zamanlara denk gelmektedir; zira evrimsel psikoloji bireysel farklılıklardan ziyade insan doğasıyla daha çok ilgilenen bir çalışma alanıdır (Tooby & Cosmides, 1992). Bunun sonucunda evrimsel kişilik psikolojisi araştırmaları, değişen çevresel koşulların ortaya çıkardığı fenotipik esneklik vasıtasıyla evrensel olarak paylaşılır duruma gelen psikolojik mekanizmalarla odaklanmıştır.

Evrimsel psikoloji literatüründe kişiliği açıklayan çoğu araştırmacı gibi **David Buss** da farklı kişilik özelliklerinin ve bireysel farklılıkların kompleks sosyal yaşantıda değişken stratejilere adapte olabilmek ve böylece işlevselliği sürdürebilmek amacıyla evrildiğini dile getirmektedir (Buss, 1991; Buss & Greiling, 1999). Farklı kişilik özelliklerinin bulunması aynı zamanda sosyal, ekolojik ve fiziksel çevrede geniş bir çeşitlilik gösteren nişlere uyum sağlayabilme becerileri açısından da önem arz etmektedir (MacDonald, 1995). Bu noktada **sosyal istenirlik** önemli bir nokta olarak karşımıza çıkmaktadır. Kişilik, sosyal ve cinsel ilişkilerin başlatılıp yürütülebilmesi aşamalarında önemli bir rol oynamaktadır; üzerinde herkesin anlaşmış olduğu belirgin özellikler tanımlanmış olmasa da duygusal ya da cinsel bir partnerde istenir olduğu düşünülen kişilik özellikleri konusunda bilgi sahibi olmamız mümkündür (Figueredo, Sefcek & Jones, 2006).

Kişilik özelliklerinin sayısındaki çeşitlilik evrimsel psikolojinin çalışma alanına giren primatlarla ilgili çalışmalarda da sosyal türlerin önemli bir özelliği olarak vurgulanmıştır (Weiss, King & Perking, 2006). Evrimsel bakış açısıyla farklı kişilik özelliklerinin hem

insanlarda, hem de şempanzeler gibi primatlarda organizmanın farklı habitat ve nişlerde hayatta kalıp üreyebilmesine yardımcı olmak için evrildiğini söylemek mümkün olacaktır. Bir kişilik özelliğinin “iyi” ya da “kötü” olarak ayrılmasından ziyade sosyal “istenirliği” ya da “istenmezliği” konularından bahsetmek daha yerinde olacaktır. Söz gelimi kıskançlık faktörünün romantik bir ilişkiyi bitirebileceği (Melamed, 1991) gibi hipervijilansın adaptif olduğu çevrelerde partnerlerin ilişkiden kopmamasını sağlayan işlevsel bir mekanizma olarak karşımıza çıkması da mümkündür (Buss, 2000).

Özetle evrimsel bakış açısı insanlarda kişilik özelliklerindeki çeşitliliğin temel sebebini sosyallik ve çevre olarak açıklamaktadır. Genel sosyal ekolojinin içerisindeki mikro nişlere uyum sağlamanın sonucunda bireylerin kişilik özelliklerinde geniş bir çeşitlenme gözlenmektedir, bu da hayatta kalma ve üremede bireylere avantaj sağlamaktadır. Evrimsel bakış açısı kişiliği “iyi”, “kötü”, “karanlık” gibi kavramlardan ziyade “istenir” ve “istenmez” yani “adaptif” veya “maladaptif” olarak açıklamakta, bir çevre ya da nişte maladaptif olarak görülen bir özellik bir başka niş veya çevrede gayet adaptif olabilmektedir. Klasik kuramların sözünü ettiği iyilik veya kötülük, bu bakış açısında görece esnek tanımlara sahip olup bireyin adaptasyon, uyum ve evrim süreçlerindeki işlevselliği ile ilişkilendirilmektedir.

2.1.1.1.5. Ayırıcı Özellik (Treyt) Kuramı

Özellik kuramı kişiliği tanımlanabilen ayırıcı davranış örüntüleri üzerinden tanımlamaktadır. Bu kuramda sözü geçen özellikler görece sabit ve durağan, düzenli olarak gözlenen karakteristikler olarak yapılandırılmıştır. Bu özellikler, bireylerin düzenli olarak belli bir şekilde davranmalarına yol açmaktadır. Farklı özelliklerin bir araya gelmesi ve aralarındaki etkileşim kişiliğin ortaya çıkmasına neden olur; bu kişiliğin de biricik olduğundan söz etmek mümkündür.

Gordon Allport, tanımladığı üç farklı özellik kategorisi ile bu kuramın öncüsü olmuştur (Allport & Odbert, 1936). Allport'un tanımladığı ilk kategorideki **başlıca özellikler** bireylerin hayatlarında en baskın olan, davranışlarını şekillendiren özellikleri kapsamaktadır. **Merkezî özellikler** de yine bireylerin davranışları üzerinde oldukça etkili olmakla birlikte ilk kategoriden daha az baskındır; bu özellikler farklı düzeylerde olmak üzere tüm bireylerde mevcuttur. Son kategori olan **ikincil özellikler** daha ziyade tercihler ve tutumlara işaret etmekte, bireyin belli durumlarda nasıl bir davranış örüntüsü sergileyeceğini öngörebilmeyi sağlamaktadır. İnsan davranışının kompleksliği göz önünde bulundurulduğunda yalnızca belli durumlarda ortaya çıkan, her zaman gözlenemeyen ve bir bireyin muhtemelen yalnızca en yakınlarının tanık olabileceği bu özellikler ihmal edilmemelidir. Allport bu üç kategoriyi sözlüğü tarayıp bulduğu, kişiliği tanımlayan 4500 kadar sözcüğü bölerek ortaya çıkarmış, bu çalışması ile özellik kuramının temellerini atmıştır.

Raymond Cattell de Allport'la benzer bir metodolojiyi takip etmiş, birlikte çalıştığı Charles Spearman ile karmaşık değişken dizilerinden temel, birleştirici boyutları belirlemeye yarayan bir istatistik yöntemi olan faktör analizinin gelişmesine katkı sağlamış; çalışmalarında da bu yöntemden faydalanmıştır (Cattell, 1978). Cattell faktör analizi çalışmalarının sonucunda kişilik özelliklerini toplamda 16 faktör altında toplamıştır (Cattell, 1943; Cattell & Krug, 1986). Dünya'nın farklı yerlerinden, farklı kültürlerden pek çok araştırmacı bu 16 faktörün geçerliliğini destekleyen çalışmalar yapmıştır (Motegi, 1982; Boyle, 1989; Gerbing & Tuley, 1991; Mogenet & Rolland, 1995; Konuk, 1996; Prieto, Gouveia, & Fernandez, 1996; Hofer, Horn & Eber, 1997; Schneewind & Graf, 1998).

Cattell, farklı yaş gruplarında bu özellik yapılanmalarını ölçmek amacıyla 16PF (Personality Factor) Kişilik Envanteri'nin geliştirmiştir (Cattell, Eber & Tatsuoka, 1970). 16PF Kişilik Envanteri'nde ölçülen faktörler ve her bir faktörden alınan puanların yorumu basitçe şöyledir:

Tablo IV: Cattell'in belirlediği 16 kişilik özelliği faktörü ve yorumları

	Düşük puan yorumu	Birincil faktörün adı	Yüksek puan yorumu
1	Mesafeli, soğuk	Sıcakkanlılık (A)	Cana yakın, katılımcı
2	Somut düşünebilen, düşük mental kapasite	Problem Çözme (B)	Soyut düşünebilen, zeki
3	Duygusal dengesiz, değişken	Strese Tolerans (C)	Uyumlu, duygusal dengeli
4	Çatışmadan kaçınan, işbirlikçi	Baskınlık (E)	Baskın, inatçı, rekabetçi
5	Ciddi, ölçülü, tedbirli	Canlılık (F)	Coşkulu, hareketli, spontan
6	Çıkarıcı, kuralları dikkate almayan	Kurallara Bağlılık (G)	Kurallara saygılı, vazifeşinas
7	Utangaç, çekingen	Sosyal Girişkenlik (H)	Girişken, faal, gözü pek
8	Sert, objektif, gerçekçi	Duyarlılık (I)	Hassas, estetik, mülayim
9	Güvenen, kuşulanmayan, kabul eden	İhtiyatlılık (L)	İhtiyatlı, kuşkucu, şüpheli
10	Gerçekçi, monoton, ayakları yere basan	Soyuta Odaklılık (M)	Soyut, hayal gücü yüksek, dalgın
11	Naif, içi dışı bir, açık sözlü	Ketumluk (N)	Mahremiyete önem veren, ağzı sıkı
12	Kendine güvenen, kendinden memnun	Kendini Sorgulama (O)	Güvensiz, kaygılı, kuruntulu
13	Gelenekçi, tutucu, alışkanlıklarına bağlı	Değişimlere Açıklık (Q1)	Değişime açık, esnek, analitik, özgür düşünen
14	Grup odaklı, bağımlı	Kendine Yeterlilik (Q2)	Bireyci, bağımsız, yalnız
15	Rahat, dürtüsel, esnek	Mükemmeliyetçilik (Q3)	Mükemmeliyetçi, disiplinli, organize
16	Sakin, rahat, sabırlı	Gerginlik (Q4)	Gergin, hırslı, sabırsız

Hans Eysenck davranışçı olmasına rağmen kişiliğin gözlenebilen noktalarını incelerken biyolojik faktörlerin ve kalıtsal özelliklerin göz ardı edilemeyeceğini savunmuştur (Eysenck, 1950). Eysenck'e göre kalıtsal farklılık, çocukluğun da yetişkinliğin de öngörülebilir genel bir çerçevesini belirlemektedir. Kişilik, çoğunlukla kalıttan etkilenmekle birlikte çevresel faktörlerle biyolojik mirasın karşılıklı etkileşimine göre şekillenmektedir (Eysenck, 1952). Eysenck'in çalışmaları da faktör analizine dayanmakta ve başlangıçta bütün özellikleri içinde barındıran, **nevrotiklik** ve **dışadönüklük** olmak üzere iki

temel boyutu içermektedir. Daha sonradan bu modele **psikotisizm** adlı üçüncü bir boyut eklenmiştir (Eysenck & Eysenck, 1976). Eysenck'in kuramının güçlü yanı kişilik özelliklerini sebepleriyle birlikte ele alarak açıklamasıdır (Eysenck, 1967). Sözgelimi dürtüsellik, sağ inferiör frontal girus ve ventromedyal prefrontal korteks hasarlarıyla açıklanmakta (Bechara, Damasio, Damasio & Anderson, 1994), Eysenck'in modelinde bu bölgeleri hasarlı kimselerin de eylemlerinin sonuçlarını düşünmeden var oldukları anı yaşadıkları ifade edilmektedir (Eysenck & Eysenck, 1977). Bu model, kişilik özelliklerine getirdiği fizyolojik açıklamalar sebebiyle yaygın olarak kullanılagelen özellik kuramlarından biri olmuştur.

Son olarak, **Beş Etmen** ya da **Beş Faktör** olarak da adlandırılan **Büyük Beşli Modeli**, kişiliği semantik çalışmaları faktör analiziyle bir araya getirerek açıklamaya çalışan bir diğer treyt modelidir. Farklı kültürlerden farklı araştırmacı grupları benzer çalışmalarda bulunarak beş ortak özellik kategorisinde hemfikir olmuştur (Tupes & i Christal, 1961; Costa & McCrae, 1985; McCrae & Costa, 1987; Digman, 1989; Saucier & Goldberg, 1996). Bu boyutlar **duygusal dengelilik (nevrotisizm)**, **dışadönüklük**, **deneyime açıklık**, **uyumluluk** ve **sorumluluk** olarak adlandırılmıştır.

Kişiliğin “iyi”, “istenir”, “sağlıklı” ve “kötü”, “istenmez”, “patolojik” ve “karanlık” yönleriyle bütüncül olarak ele alınıp şekillenmesi ve yaşam boyu seyriyle ilgilenen bu kuramcı ve kuramların ardından adlı psikiyatrist **John MacDonald** “The Threat To Kill” adlı makalesinde üçlü bir modelden söz etmiştir (MacDonald, 1963). **MacDonald Üçlüsü** olarak bilinen bu modelin bileşenleri yağmacılık, hayvanlara eziyet etme ve enürezistir. MacDonald araştırmasında başkalarını öldürmekle tehdit eden hem psikotik hem de psikotik olmayan katılımcılarla çalışmıştır. Çalışmasının cinayeti öngörmek için kriter sağlamamakla birlikte başkalarını öldürmekle tehdit eden kimselerde öne sürdüğü üçlü modelin sıklıkla gözlenen önemli olumsuz belirtiler olduğunu belirtmiştir. Takip eden çalışmalarda bu üç bileşenden en az iki tanesinin bir arada bulunması bireyin yaşamının ilerleyen döneminde şiddet eğilimi ve

suç işleme potansiyeli ile ilişkilendirilmiştir (Ressler, Burgess & Douglas, 1998). Daha sonraki araştırmalar bu özelliklerin şiddet eğiliminden ziyade çocukluk çağı ihmal ve istismarı ile korelasyon gösterdiğini (Bartol & Bartol, 2012); bireyleri cinayete meyilli hâle getirenin esas bu erken dönem yaşantıları olduğunu öne sürmektedir (Singer & Hensley, 2004).

Antik çağlarda varlığını sürdüren ve olumsuz kişilik özelliklerine (açgözlülük, nefret ve hezeyanlar) karşı meditasyonu öneren (Guenther, 1957) Budist Abhidharma Ekolü'nün kişilik tipolojisinden bu yana MacDonald'ın Üçlü Modeli, kişiliğin karanlık yönlerine vurgu yaparak olası cinayet, genel anlamıyla şiddet eğilimini yordamaya çalışan ilk modern model olmuştur.

Kötülüğe ve insan doğasının karanlık yanına dair genellikle nitel araştırmalar yürütülmüş, bu sosyal istenirliği düşük özellikler hakkında gözlenip ölçülebilen, nicel ve objektif verilere dayalı bir kuramsal çerçevenin çizilmesi için yirminci yüzyılın sonlarına kadar beklenmesi gerekmiştir. MacDonald'ın Üçlü Modeli, bu tarihte yerini daha sağlam nicel verilere dayanan “Karanlık Üçlü”ye bırakmıştır.

2.1.2. Karanlık Üçlü

“Karanlık Üçlü” (the Dark Triad), uygulamalı psikoloji, özellikle de klinik (Campbell & Miller, 2011) ve adli psikoloji (Pailing, Boon & Egan, 2014) ile endüstri psikolojisinde (Jonason, Slomsky & Partyka, 2012) adı son zamanlarda duyulan, görece yeni bir kavramdır. “Karanlık” sözcüğü sosyal istenirliği düşük, kötücül özelliklere vurgu yapmaktayken “üçlü” de bu şemsiye terimi oluşturan üç bileşeni ifade etmektedir: narsisizm, makyavelizm ve subklinik psikopati (Paulhus & Williams, 2002). Bu özelliklere yoğun olarak sahip olan kimselerin suç işlemeye ve içinde yaşadıkları toplumda ciddi sorunlara yol açmaya daha meyilli oldukları bulunmuştur (Hewitt & DeLisi, 2016).

Klinik olmayan popülasyonda narsisizm, makyavelizm ve psikopati özelliklerinin birbirinin yerini alabilecek kadar anlamlı düzeyde benzer oldukları iddiası (McHoskey, Worzel & Szyarto, 1998) kişilik psikolojisi ile ilgili literatüre ciddi tartışmalara yol açmıştır. Bu fikrin ortaya atıldığı ilk çalışmadan birkaç yıl sonra, sözü geçen üç özelliğin birbirinden ayrı kişilik yapılanmaları olduğunu kanıtlayacak kadar anlamlı davranışsal ve bilişsel farklılıklar bulunmakla birlikte bu üçlünün sıklıkla bir arada olduğu da tespit edilmiştir (Paulhus & Williams, 2002).

Birbirinden ayrı yapılar olmakla birlikte, Karanlık Üçlü kişilik örgütlenmesindeki bileşenlerin ortak olarak paylaştıkları pek çok özellik bulunmaktadır. Kişilerarası ilişkilerde empati yoksunluğu (Jones & Paulhus, 2011), düşmanlık (Lynam ve ark., 2011) ve saldırganlık (Egan & McCorkindale, 2007) bunlardan en çok çalışılan özelliklerden bazılarıdır.

Karanlık Üçlü kişilik özelliklerine sahip kadınlar ve erkekler üzerine yapılan pek çok çalışma erkeklerin hem narsisizm (Twenge, Konrath, Foster, Keith Campbell & Bushman, 2008), hem makyavelizm (Chonko, 1982; Wertheim, Widom & Wortzel, 1978), hem de psikopati (Cale & Lilienfeld, 2002) boyutlarında kadınlardan daha yüksek puanlar aldıklarını göstermektedir. Güncel araştırmalar özellikle narsisizm boyutu söz konusu olduğunda hem

kadınlarda, hem de erkeklerde genel bir artış gözleendiğini, ancak kadınlardan elde edilen puanın daha büyük bir ivmeyle arttığını gözler önüne sermiştir (Twenge ve ark., 2008). Yani kadınların ortalama narsisizm puanı, erkeklerinkinden daha hızlı artış göstermektedir.

Karanlık Üçlü'nün bileşenlerinden her birini iş yerlerinde açıkça gözlemek mümkündür. Üç bileşenin tamamının iş yerlerindeki dışavurumu başkalarını manipüle etmek şeklinde öne çıkmakta, ancak her bir özellik farklı bir manipülasyon mekanizması kullanmaktadır. Jonason, Slomski ve Partyka (2012), Makyavelistlerin manipülasyon taktiği olarak akıl oyunlarını, narsisistlerin fiziksel çekiciliği, psikopatların da fiziksel tehdidi kullandıklarını ifade etmektedir. Hem günlük yaşamda (Jonason & Webster, 2012) hem de iş hayatında (Jonason, Slomski & Partyka, 2012) her üç kişilik yapılanmasının da başkalarını sömüren, fırsatçı ve değişken bir tavırları olduğu belirtilmiştir.

Bu heyecan verici bulgular psikoloji ve kriminoloji alanlarında özellikle kişilik, suç ve suçlular hakkında çalışan araştırmacıları bu üç özelliğin kökenleri, nasıl ve neden bir araya geldikleri hakkında cevaplar bulmaya itmiştir. Daha önce sözü edilen ayırıcı özellik ya da treyt kuramlarında olduğu gibi karanlık özelliklerin oluşumu ve gelişiminde de doğal ve kültürel faktörlerin etkileri deneysel araştırmaların konusu olmuştur. Tıpkı normal ya da anormal kişilik yapılanmalarında olduğu gibi karanlık kişilik üzerinde kalıtımın ve çevrenin etkisini saptamak adına araştırmacıların en çok başvurduğu yöntem ikiz çalışmaları olmuştur. Yapılan çalışmalarda Karanlık Üçlü'nün her üç bileşeninin de önemli kalıtımsal özellikleri olduğu bulgulanmıştır (Petrides, Vernon, Schermer & Veselka, 2011). Karanlık Üçlü kişilik özelliklerinin gelişiminde kalıtımsal faktörler kadar yüksek bir etkisi olmamakla beraber çevresel faktörlerin istatistiksel olarak anlamlı bir etkiye sahip olduğu anlaşılmıştır (Furnham, Richards & Paulhus, 2013).

Psikoloji literatüründe Karanlık Üçlü kişilik özelliklerinin gelişimine açıklama getirmeye çalışan diğer bir alan evrimsel psikolojidir (Mealey, 1995). Evrimsel kuramın çalışma alanı olan insan davranışı örüntüleri yalnızca karanlık kişilik özelliklerinin gelişimini değil, bu kişilik özelliklerine sahip bireylerin toplum içindeki bireysel gelişimlerini de açıklamakta kullanılmaktadır. Karanlık Üçlü kişilik özelliklerine sahip bireylerin, genellikle kısa süreli ve geçici olsa bile toplumda başarılı kimseler olmaları (Furnham, Richards & Paulhus, 2013), doğal seleksiyon mekanizmasına bir örnek teşkil etmesi açısından evrimsel psikolojiyi yakından ilgilendirdiklerini söylemek mümkündür.

Evrimsel kuramın karanlık kişilik özelliklerini açıklarken kullandığı başlıca dayanak noktası üreme stratejileridir (Jonason, Li, Webster, Schmitt, 2009). Bu noktada da odak noktası yaşam öyküsü stratejileri olmaktadır (Brumbach, Figueredo & Ellis, 2009). Yaşam öyküsü stratejileri, organizmaların üreme stratejilerinde farklı yollar izlediklerini öne sürmektedir; çoğalmaya ve çiftleşmeye vurgu yapan bir strateji “hızlı yaşam stratejisi” olarak adlandırılırken ebeveynlik ve bakım vermeye vurgu yapan strateji “yavaş üreme stratejisi” diye adlandırılmaktadır (Rushton, 1985). Karanlık Üçlü kişilik özelliklerinin, evrimsel kuramda sözü geçen hızlı yaşam stratejisi ile pozitif korelasyon gösterdiği bulgulanmıştır (Jonason, Koenig & Tost, 2010). Araştırmalara göre karanlık kişilikler, ortalama bireylere göre daha fazla kişiyle cinsel ilişkiye girmekte, tek gecelik ilişkilere daha sıcak bakmakta (Jonason, Li, Webster & Schmitt, 2009), kısa süreli partnerlerinde daha az kritere sahip olduklarını belirtmekte (Jonason, Valentine, Li & Harbeson, 2011) başkalarının elinden partnerlerini alma eğilimi göstermekte (Jonason, Li & Buss, 2010), madde kullanımı başta olmak üzere risk alma davranışlarına daha yakın durmakta (Jonason, Koenig & Tost, 2010) ve pragmatik ve oyun oynama biçiminde bir aşk biçimi sergilemektedir (Jonason & Kavanagh, 2010).

Pek çok araştırma, Karanlık Üçlü kişilik özelliklerine sahip bireylerin çekiciliklerinin ilk bakışta ortalamanın üzerinde değerlendirildiğini ortaya koymaktadır (Carter, Campbell & Muncer, 2014). İlave araştırmalar bunun sebebini Karanlık Üçlü kişilik özelliklerine sahip bireylerin, ortalama bir bireye göre dış görünüşlerine daha fazla özen göstermesi ile açıklamakta; ilgi çekici kıyafetler ve/veya makyaj faktörleri ortadan kalktığında bu farkın da kaybolduğunu göstermektedir (Holtzman & Strube, 2013). Bununla birlikte daha çekici algılamaya yönelik bu illüzyonun yalnızca narsisizmde ortaya çıktığına, makyavelizm ve psikopatinin böyle bir etkiye sebep olmadığına dair çalışmalar da mevcuttur (Rauthmann & Kolar, 2013; Dufner, Rauthmann, Czarna & Denissen, 2013).

Literatürde Karanlık Üçlü'yü modifiye edip yeni bir "Karanlık Dörtlü" elde edilmesi gerektiği sıklıkla üzerinde durulan bir konu olmuştur (Porter, Bhanwer, Woodworth & Black, 2014; Paulhus, Curtis & Jones, 2018; Mededović & Petrović, 2015). Bu ekleme için en sık önerilen dördüncü bileşen subklinik **sadizm**dir (Buckels, Trapnell & Paulhus, 2014). Sadizm, her ne kadar Karanlık Üçlü'yle yüksek korelasyon gösterse de (Book, Visser, Blais, Hosker-Field, Methot-Jones, Gauthier, Volk, Holden & D'Agata, 2016) esasen antisosyal davranışı yordadığı bulgulanmıştır (Chabrol, Van Leeuwen, Rodgers & Séjourné, 2009; Buckels, Jones & Paulhus, 2013). Dördüncü bileşen olarak eklenmesi gerektiği ifade edilen diğer boyutlar arasında Borderline kişilik bozukluğu (Furnham, Richards & Paulhus, 2013), saldırganlık (Paulhus, Curtis & Jones, 2018) ve risk alma davranışları (Crysel, Crosier & Webster, 2013) da tartışılmaktadır.

Karanlık Üçlü'yü oluşturan bileşenlerden her birini benzerlikleri, farklılıkları ve tarih boyunca yaşadıkları gelişim süreçleri ile birlikte ele alarak incelemek, alanda bu üç farklı yapının neden bir arada çalışıldığını ve adli bilimler için bu bütüncül çalışmanın katkılarını tartışmak açısından yararlı olacaktır.

2.1.2.1. Narsisizm

sui amantes sine rivali – “kendilerinin rakipsiz âşıkları”

(Bacon, Denemeler)

Narsisizm, on dokuzuncu yüzyılda yoğun bencillik ve kendine hayran olma durumunu anlatmak için kullanılagelen bir terim olmakla beraber kaynağını Antik Yunan mitolojisinden almaktadır. Pek çok farklı kaynaktan küçük değişiklikler göstermekle birlikte tüm anlatıların ortak paydası karşılık vermediği âşığı ile çok yakışıklı, ancak bir o kadar da kibirli bir gencin ölümleridir. Kibirli gencin ölüm sebebi, kendi kendisine âşık olması, bu aşkın da karşılıksız kalmasıdır. Literatürde adı en çok geçen anlatılardan birinin Romalı şair Ovidius’un M.S. 8. yüzyılda yazdığı Dönüşümler (Metamorphōseōn libri) olduğu söylenebilir. Toplam on beş farklı kitaptan oluşan Dönüşümler’in üçüncü kitabında Narkissos ve Ekho’nun hikâyesi yer almaktadır (Vogeler, 1997).

Efsaneye göre nehir tanrısı Kifisos ile bir nayad, yani su perisi olan Liriope’nin bir oğlu olur. Narkissos (Νάρκισσος) adını verdikleri bu çocuğun uzun bir ömrü olup olmayacağını öğrenmek için falcıya giden Liriope, oğlunun “kendi kendisini görüp bilmedikçe” yaşayacağını öğrenir. Bu sırada Olimpos Dağı’nda Ekho (Ἔχω, Antik Yunancada “yankı, eko”) adında hikâyeler anlatmakta oldukça usta bir dağ perisi yaşamaktadır. Hera’nın gözde perilerinden olan Ekho, diğer perilerle gönlünü eğlendirmeye çalışan tanrılar tanrısı Zeus’u korumak için Hera’yı hikâyeleriyle oyalamaktadır. Neler olup bittiğini anlayan Hera, Ekho’yu lanetler; artık Ekho’nun hileci dili hiç hikâye anlatamayacak, yalnızca bir eko gibi kendisine söylenen cümlenin sonunu tekrar edebilecektir. On altı yaşına gelen Narkissos’a pek çok genç kız ve erkek âşık olur, ancak hepsinin aşkı karşılıksız kalır. Narkissos çok yakışıklı, ancak son derece kibirli bir gençtir. Bir gün ormanda avlanırken yolunu kaybeder ve arkadaşlarından ayrılır. Bu sırada onu gören Ekho, Narkissos’a hemen âşık olur ve onu takip etmeye başlar. Narkissos Ekho’yu görür, ancak aşkına karşılık vermez. Ekho genç adama onu ne kadar sevdiğini söyleyemez, sadece aşağılamalarını tekrar eder.

Hayal kırıklığı içindeki Ekho utancından dağın tepesindeki mağaralara saklanır. Üzüntüsünden gün be gün solan Ekho'dan geriye yalnızca kayalıklara dönüşen kemikleri ve sesi kalır; hâlâ o mağaralara gidip bir şeyler söyleyen olursa Ekho'nun sesi onların son sözlerini tekrar etmektedir. Ekho'nun bu kederine tanık olan intikam tanrıçası Nemesis, Narkissos'u bir su kenarına çeker. Su içmek için eğilen Narkissos, suda kendi yansımasını görür. Daha önce hiç görmediği bu güzellik karşısında büyülenen Narkissos bir türlü suyun başından kalkamaz.

Tutulmuş suda gördüğü güzel yüze, gövdesiz güzelliğe. Sevmiş kendi kendini.

(Ovidius, Dönüşümler)

O ana kadar kimsenin aşkına karşılık vermeyen Narkissos, kendisine âşık olmuştur. Tıpkı Ekho gibi o da aşkıdan gün be gün erir; ne yemek yiyebilir ne de su içebilir. Falcının kehaneti gerçek olur; kendisini görüp bilen Narkissos, sonunda aşkına karşılık alamayacağını anlayıp ölür. Cansız bedeninin olduğu yerde de adını verdiği nergis çiçekleri açar.

Yüzyıllar boyunca sanat ve edebiyatta böbürlenme, bencillik ve kibrin sembolü hâline gelen Narkissos'la Ekho'nun hikâyesi mitolojik anlatılardan farklı olarak 19. yüzyılın sonlarında bilim insanlarının da dikkatini çekmiştir. 1897 yılında doktor ve seksolog **Havelock Ellis**, otoerotizm konulu çalışmalarında kişinin kendi cinsel dürtülerinin hedefi hâline gelmesi ile yoğun masturbasyon durumunu tanımlarken ilk kez “Narkissos benzeri” ifadesini kullanır (Ellis, 1897). Birkaç yıl sonra Alman psikiyatrist **Paul Näcke**, kendi bedenine tıpkı başka bir insan, ya da partnermiş gibi cinsel yatırımda bulunan erkek vakalarındaki cinsel perversiyonu tanımlamak için kullandığı “narsisizm” terimini psikoloji literatürüne kazandırmıştır (Näcke, 1899). Näcke narsisizmi “kendine âşık olma hâli” olarak tanımlamakta, otoerotizmin en kuvvetli biçimi olduğunu dile getirmektedir.

Erken dönem psikanalitik literatürde narsisizm kavramını kişinin cinsel arzularını normal dışı olarak kendi kendisine kanalize etmesine odaklı olacak şekilde görmek

mümkündür. **Freud** (1914) ise *Narsisizm Üzerine* adlı eserinde narsisizmi gelişimsel açıdan ele almayı tercih etmiştir. Freud eserinde narsisizmin tüm çocuklarda görülen, sağlıklı gelişimin normal bir evresi olduğunu, çocukların libidinal enerjilerini başka insanlara yatırabilme yetisini kazanmadan önce egosantrik bir yapıda oldukları ve adaptif bir dönem olan *primer narsisizm* evresinden geçtiklerini ifade etmektedir. Sağlıklı gelişimin devamı, bu primer narsisizm evresinden sıyrılıp libidinal enerji yatırımının başka insanlara yapılmaya başlanmasıyla gerçekleşecektir (akt., Konrath, 2007). Aynı şekilde sağlıklı bir ilişkinin doğası da karşılıklı olmalıdır; kişilerin sevgi nesnelere kendilerine yapılan libidinal yatırıma cevap vermez veya veremez ise yatırımları karşılıksız kalan bu kişiler bir tür ikame mekanizması ile kendilerini sevip yücelttikleri *sekonder/ikincil narsisizm* evresine girmektedirler.

Freud'un ardından **Horney** de bir kişilik özelliği olarak narsisizm üzerine çalışmalar yapmıştır. Horney kişinin sahip olduğu özelliklere önem vermesinin değil, sahip olmadığı hâlde uygun bir zemini olmadan yüceltip böbürlendiği özelliklerin narsisistik yapılanmalar olduğunu ifade etmektedir. Horney de kişinin bakımverenine duyduğu ancak karşılıksız kalan sevginin kincil narsisizm evresine yol açacağı fikrine katılmış, buna aşırı otoriter ya da aşırı izin verici ebeveyn stillerinin yolaçtığına öne sürmüştür. Ancak Horney, kuramında primer narsisizme yer vermemiştir, narsisizm insan doğasında doğuştan var olan bir durum değildir (Paris, 1996). Horney'ye göre gerçek benlikleri üzerinden ebeveynlerinden sevgi göremeyen çocuklar, takdir, dikkat ve sevgi toplamak üzere sahte benlikler geliştirirler. Horney'nin narsisizm açıklamasında Freud'dan ayrıldığı bir nokta narsisistlerin tüm libidinal yatırımlarını kendilerine yaptıkları için başkalarını sevemeyeceği iddiası olmuştur. Horney'ye göre narsisistler de başkalarını sevebilir, ancak hem kendilerine hem de başkalarına duydukları sevgide eksik olan "gerçek benlikleri" sevmektir. Narsisistler kendilerinde de, başkalarında da yarattıkları sahte benlikleri sevebilirler. Kendilerine dair son derece gerçekdışı bir algıları olan narsisistler sürekli takdir ve beğeni almak üzere kurulmuş sığ ilişkilere girmekte, ancak

bu tek taraflı ilgiyi sürekli sürdürecektir kimseleri bulmakta güçlük yaşadıkları için de kendilerinden ve başkalarından soyutlanmış bir tablo içerisinde karşımıza çıkmaktadırlar (akt., Konrath, 2007). Psikanalitik ekolde narsisizm üzerine çalışan diğer bir isim olan **Kernberg** narsisistik bozuklukları borderline kişilik bozukluğunun bir alt tipi olarak sınıflandırmış (1975), narsisistleri tanımlamak için altını çizdiği davranış örüntüleri daha sonraları DSM-III'te tanımlanan tanı kriterleriyle büyük paralellik göstermiştir (APA, 1980).

Psikiyatrik bir tanı olarak narsisistik kişilik bozukluğu DSM-5'teki B Kümesi kişilik bozuklukları arasında ve ICD-10'da yer almaktadır. DSM-5'te listelenen tanı kriterlerinde narsisistik (özsever) kişilik bozukluğu için büyülenmecilik, sınırsız başarı ve güzellik düşlemleri, empati yoksunluğu, kıskançlık ve kişinin "özel" ya da "üstün" olduğuna dair inançları gibi özelliklerin altı çizilmektedir (APA, 2013).

Hem narsisistik kişilik bozukluğu, hem de sublinik narsisizm üzerine yapılan araştırmaların sonuçlarına göre narsisistler risk alma (Campbell, Goodie & Foster, 2004), saldırganlık, öfke ve düşmanlık (Rhodewalt & Morf, 1995) gibi sosyal istenirliği düşük özelliklerde yüksek skorlar elde etmektedir.

2.1.2.1.1. Narsisizm ve Travma

Narsisizm ya da narsisistik kişilik bozukluğu söz konusu olduğu zaman gerçek psikanalitik kuram çerçevesinde, gerekse çağdaş klinik zeminde erken dönem çocukluk çağı travmaları ve yanlış ebeveyn tutumlarından bahsetmek mümkündür. Literatürde ihmalkâr, aşağılayıcı veya empati yoksunu bir tutum içerisindeki ebeveynlerin çocuklarının narsisistik örüntü geliştirme olasılığının daha yüksek olduğunu dile getiren kuramcılar olduğu gibi bunun tam tersine, gerçekdışı ve aşırı değer biçme eğilimindeki ebeveyn tutumlarının narsisizme kaynaklık edeceğini ifade edenler de bulunmaktadır (akt., Butcher, Mineka & Hooley, 2013). Tıpkı istismarcı ebeveynler gibi, "görünürde destekleyici" olan bu pohpohlayıcı ebeveyn

tutumu da gerçek çocuklarını değil, idealize ettikleri gerçekdışı bir çocuğu görmekte ve duygusal yatırım yapmaktadır. İstismarcı ebeveynler, farklı olarak çocuklarını değersizleştiren bir çarpıtma yoluna gitmektedir (Mosquera & Gonzalez, 2011). Bu noktadan hareketle narsisizmin kaynağını erken dönem çocukluk çağı ihmal ya da istismarı, veya travmatik deneyimleri olarak belirtmek mümkündür. Narsisistik yapılanma, travmatizasyonun hem sebebi, hem de sonucu olarak karşımıza çıkabilmektedir (Van der Hart, Nijenhuis & Steele, 2006). Ebeveyn tutumlarının çocuklarda yarattığı illüzyonu ve narsisistik kırılmayı terapi ortamında görmek de mümkündür. Narsisistik kimseler yıllarca üstün bir insan gibi muamele gördükten sonra gerçek dünyayla karşılaşmanın ne denli travmatize edici olduğunu dile getirmekte, yeterli içgörüyü kazandıktan sonra sosyal ilişkilerinde deneyimledikleri sorunları fark edebilmektedir (Mosquera & Gonzalez, 2011). Dış gerçeklikle yüzleşmek ve sahip olduğunu düşündüğü üstünlüğü yitirmek, ancak içgörü kazanmış bir narsisistin durumu için dile getirilebilir. Terapötik bir süreçten geçmeyen, dolayısıyla narsisistik örüntüsünün farkında olmayan bir birey için bu sürecin ileriki nesillere aktarılacağını öngörmek mümkündür (akt., Josephs, 2015).

Narsisizmin aynı zamanda düşmanlık, saldırganlık, büyüklenmecilik, teşhircilik gibi özelliklerle anlamlı derecede pozitif korelasyon gösterdiği, narsisist kimselerin saldırgan tavırlara kolayca girebildikleri de araştırmalardan elde edilen sonuçlara yansımıştır (akt., Beck, Freeman & Davis, 2013). Şiddet suçu işlemiş olan tutuklar arasında yüksek narsisizm puanının aile içi şiddet ile korele olduğu, dahası gelecekte yaşanması muhtemel aile içi şiddetin yordayıcısı olarak ele alınabileceği literatürdeki bulgulardandır (Dutton & Hart, 1992). Dolayısıyla narsisizm ve narsisistik kişilik bozukluğu söz konusu olduğunda da travmanın nesiller boyu aktarımından söz edilebilmektedir.

2.1.2.2. Psikopati

Psikopati sözcüğü Eski Yunanca “ψυχή” (psyke; can, ruh) ve “πάθος” (pathos; acı, ızdırap, hasar, felaket) sözcüklerinin birleşiminden meydana gelmektedir (Çelgin, 2011). Geçmişte genel bir terim olarak son derece heterojen bir biçimde tüm psikopatolojileri karşılamak üzere kullanılan psikopati, günümüzde geçerli olan psikiyatrik tanılardan antisosyal kişilik bozukluğunun ilk net kavramsallaştırması olarak karşımıza çıkmaktadır (akt., Barlak, 2012). Psikopati geçmişten bu yana bir davranış bozukluğundan çok kişilik bozukluğu olarak sınıflandırılma eğilimindedir (Buzina, 2012).

Kriminal popülasyonun önemli bir kısmını oluşturan antisosyal bireyler için sıklıkla dile getirilen empati yoksunluğu, bencillik, manipülatif kişilik örüntüsü, sosyal kural ve normlara uymada eksiklik, pişmanlık duymama ve suçluluk duygusu yoksunluğu geçmişte psikopatiyi tanımlamak için de kullanılmıştır (Hare, 1996). Dolayısıyla psikopati yalnızca klinik çalışma alanı için değil, adli bilimler için de önemli bir kavram olarak ele alınabilir.

Psikopatinin tarihçesine göz atıldığı zaman ilk olarak on dokuzuncu yüzyılın sonlarına doğru Almanya’da saldırgan ve sorumsuz bir davranış örüntüsüyle eş anlamlı olacak şekilde bu tanının kullanılıp konduğunu görmek mümkündür (Millon, Simonsen & Birket-Smith, 1998). Fransız psikiyatr **Philippe Pinel**, psikopati olgusunu “hezeyansız mani” (*manie sans delire*) olarak adlandırıp tanımlayan ilk bilim insanı olmuştur (Buzina, 2012). Pinel’in ardından **Prichard**, psikopatik örüntüyü tanımlamak için “ahlakî delilik” (*moral insanity*) kavramını öne sürmüştür. Modern kriminolojinin öncü isimlerinden Garofalo bu adlandırmayı tercih etmemiş, psikopatik bozukluğun biyolojik temellerini araştırmaya koyulmuştur. Garofalo’ya göre psikopatların temel özellikleri, çocukların da doğuştan sahip olduğu acımasız dürtülerden hiç de farklı değildir (Dinitz, 1986). Prichard ve Garofalo’nun çalışmaları ışığında Cleckley, psikopati ve psikopatların yaygın özelliklerine dair o güne kadar yazılmış belki de en kapsamlı eser olan “Mask of Sanity” (*Akliselim Maskesi*) adlı

kitabını kaleme almıştır (akt., Buzina, 2012). Cleckley, daha sonradan “Cleckley Kriterleri” olarak anılacak on altı özelliğin altını çizmiş, bu özelliklerin psikopatik kişiliğin göstergesi olduğunu ifade etmiştir. Sahte bir cazibe ve yüksek bir zeka, gerginlik, psikonevrotik dışavurumlar, hezeyanlar ya da diğer düşünce bozukluklarının, vicdan ve utanma duygusunun yokluğu, güvenilmezlik, yalancılık ve samimiyetsizlik bu kriterlerden bazılarıdır. Cleckley Kriterleri arasında yer alan diğer özellikler arasında içgörü yokluğu, intihar girişimleri, rastgele cinsel birliktelikler gibi maddeleri saymak mümkündür (akt., Barlak, 2012). Cleckley psikopatların sonu muhtemelen cezaevinde bitecek insanlar olmakla birlikte eylemlerinin sonuçlarını idrak edebilecek zihinsel kapasitede olduklarını da belirtmiş; aslında mantıkdışı bir düşünce sistemine sahip olmamalarına rağmen mantıklı bir insanın kalkışmayacağı risk alma davranışlarına dâhil olmaktan da çekinmeyeceklerini ifade etmiştir (akt., Buzina, 2012). Dolayısıyla küçük bir kazanç ya da getirisi olan herhangi bir şey için ciddi suçlara karışmaları son derece mümkün olan, işlevsel bir yaşam planı oluşturma kabiliyetinden yoksun, sorumsuz ve güvenilmez bir kişilik tablosu karşımıza çıkmaktadır.

Psikopatik kişilik kavramı özellikle saldırgan davranışların gözlemlendiği ayrı ve kendine özgü bir klinik tablo olarak kavramsallaştırılmak istenmiştir. Bu çabaların sonucunda DSM-I’de “sosyopati”, DSM-III’ten itibaren “antisosyal kişilik bozukluğu” ve ICD sınıflandırma sisteminde de “disosyal kişilik bozukluğu” tanı kriterlerinin şekillenmesinde başat rol oynamıştır (akt., Barlak, 2012). Antisosyal psikopatlar APA tarafından ne deneyimlerinden ne de cezalardan ders çıkaran, herkese karşı vefasız, sosyal normlara saygı duymayan ve başları sürekli derde giren kronik antisosyal bireyler olarak tanımlanmıştır (akt., Buzina, 2012). Sık sık çocuksu ve immatür bir tablo çizen bu bireylerin hedonist bir tutumları olduğundan ve sorumsuz davranışlarını meşru kılmak adına rasyonalizasyondan yararlandıklarından söz etmek doğru olacaktır. DSM-II’de “psikopati” ifadesinin yerini “asosyal kişilik” almıştır. Asosyal davranış paternlerine dürtüsellik, adaletsizlik ve bencillik de eklenmiştir (APA,

1968). DSM-III'ten itibaren günümüze dek literatürdeki bu kişilik ve davranış örüntüsünü belirten tanı “antisosyal kişilik bozukluğu” olarak adlandırılmaktadır. Psikopati ve antisosyal kişilik ifadelerinin örtüşen özellikleri olmakla birlikte bütünüyle birbirlerinin yerine kullanılabilir olduklarını söylemenin mümkün olmadığını ifade eden yazarların yanı sıra bu iki kavramın aynı yapıyı açıklamak için kullanılan iki farklı sözcük olduğu iddiasında olanlar da mevcuttur. Özellikle Amerikan kökenli ve DSM’i baz alan yayınlar antisosyal kişilik bozukluğu ifadesini kullanma eğiliminde iken uluslararası yayınlar psikopati terimini tercih ediyor gibi görünmektedir (Everett, 2006).

Hâlihazırda kullanılmakta olan DSM-5’te yer alan antisosyal kişilik bozukluğu için belirtilen tanı kriterleri de toplumsal normları tanımama, dürtüsellik, umursamazlık, sürekli yalan söyleme ve sorumsuzluk gibi özelliklere atıfta bulunacak şekilde düzenlenmiştir (APA, 2013).

2.1.2.2.1. Psikopati, Travma ve Suç

Yaşamlarının ilk yıllarında travmaya maruz kalan bireylerin suç işlemeye daha meyilli oldukları pek çok çalışmadan elde edilen ortak bir bulgudur (akt., Craparo, Schimmenti & Caretti, 2013). Erken dönem çocukluk çağı travmalarının yetişkinlikte psikopatik örüntü olarak sonuçlanacağına şiddetle karşı çıkan araştırmacılar olsa da (Cleckley, 1976), bu travmatik deneyimler ile psikopati arasında pozitif korelasyon bulan çalışmalar da mevcuttur (Marshall & Cooke, 1999). Çocukluk döneminde herhangi bir suç, ihmal ya da istismar mağduru olan bireylerin takip eden yıllarda şiddet içeren davranışlar sergileme olasılığının çocukluğunda mağdur olmayan bireylere göre daha yüksek olduğu bulunmuştur. Aynı şekilde şiddet davranışı ile psikopati arasında açık bir bağlantı da bulgulara yansımıştır (Lang, Af Klinteberg & Alm, 2002). Özetle çocukluk çağı travmalarının psikopatiye direkt olarak yol açtığına dair bir veri bulunmasa da, bu çocukların yetişkinlik yıllarında daha şiddetli psikopati

eğilimleri olduğuna dair kanıtlar mevcuttur (Craparo, Schimmenti & Caretti, 2013). Bazı araştırmacılar çocukluk çağı istismar öyküsü ile psikopatik özellikler arasında spesifik bir ilişki olduğunu öne sürmektedir. Weiler ve Widom (1996), istismar ve şiddet ilişkisinde psikopatinin aracı rolünü araştırırken kronik olarak istismara uğrayan çocuğun hissizleştiğini, bu hissizleşmenin de ilerleyen yıllarda başkalarının ihtiyaç ve duygularına karşı tepkisiz kalmak, duyarsızlaşmak, empati yoksunluğu ve pişmanlık ya da suçluluk duymamak biçimleri ile kendini gösterdiğini ifade etmiştir. Benzer şekilde Porter (1996) düzenli olarak istismar ya da ihmal mağduru olan çocukların empatik tepki verme kapasitelerinin ketlendiğini öne sürmüştür. Porter'ın kavramsallaştırmasına göre, sürekli kötü muamele gören çocuğun duygulanımı bir süre sonra bilinçten ve eylemlerinden bağımsız bir hâle gelecektir. Bu hâliyle Porter'ın kuramsallaştırmasından hareketle travmatik yaşantıların psikopatinin yanısıra dissosiyatif yaşantıları da tetiklediğini vurgulamak mümkündür (akt., Craparo, Schimmenti & Caretti, 2013).

Öte yandan literatürde suç işleme eğilimi ve psikopati arasındaki pozitif yönlü korelasyona dair pek çok veri bulunmaktadır (Dhingra & Boduszek, 2013). Psikopatinin küresel nüfusta frekansı %1 civarlarında iken yalnızca Amerika Birleşik Devletleri'ndeki mahkûm nüfusunun %25'ini psikopatlar oluşturmaktadır (akt., Theodorakis, 2013). Psikopati yalnızca suç işleme eğilimi ile değil, suçta tekerrürle de ilişkilendirilmektedir (Hemphill, Templeman, Wong & Hare, 1998).

2.1.2.3. *Makyavelizm*

Makyavelizm teriminin kökeni Rönesans döneminde yaşamış İtalyan diplomat ve yazar Niccolò Machiavelli'ye dayanmaktadır. 1513 yılında *Prens* (Il Principe) adlı eserinde devlet idaresi ile ilgili düşüncelerini temelleriyle açıklayan Machiavelli, devlet otoritesini koruyup kamuda düzeni sağlamak ve ne olduğu fark etmeksizin hedeflere ulaşabilmek için manipülasyon tekniklerinden, hile ve aldatmacadan yararlanılabileceğini dile getirmiştir (Jones & Paulhus, 2009).

Makyavelist düşünüşün temelinde “amaca giden her yol mubahtır” felsefesi yatmaktadır (İyem, 2015). Ölçüt olarak karşımıza kurallar, ahlak, ilkeler ve etik değerlerden ziyade amaca uygunluk çıkmaktadır. Kısaca makyavelizmi tanımlamak için sinizm (bireylerin sadece kendi çıkarlarına uygun olacak şekilde hareket ettiğine inanma), hile ve aldatmaya meyil ve çıkarıcılık bileşenlerinden bahsetmek mümkündür; dolayısıyla makyavelizm kendine hizmet eden bir strateji olarak değerlendirilebilir (Murat, 2017). Makyavelist bir kişilik örüntüsünde rastlanan empati yoksunluğu, bu bireylerin toplumsal istenirliğinde düşüşü de beraberinde getirmektedir (Kanten, Yeşiltaş & Arslan, 2015).

Karanlık Üçlü'nün diğer iki bileşeni olan narsisizm ve psikopati, psikiyatri literatüründe bilinen, üzerinde çalışılan ve kritikleri oluşturulan tanılar olmasına rağmen makyavelizmin temeli felsefe ve siyaset bilimine dayanmaktadır. Bununla birlikte güncel araştırmalarda makyavelizm sıklıkla endüstri ve örgüt psikolojisi çalışmalarında araştırılan bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. İş hayatının rekabetçi doğasına uygun olarak makyavelist bir başa çıkma stratejisi geliştirmek yaygın bir fenomen olarak literatüre yansımaya başlamıştır (Aydoğan & Serbest, 2017).

Makyavelizmin altında yatan psikolojik dinamikler hâlâ tartışılan bir konudur. Evrimsel psikoloji çalışmalarında bir tür “bencilik geni” kavramından bahsedilmektedir (akt., Jones & Paulhus, 2009). Evrimsel kurama göre kadim dönemlerden bu yana karşımıza çıkan

fırsatları hile, aldatmaca, manipülasyon ve hırsızlıkla değerlendiren bireyler bu özellikleri günümüze dek kalıtımla aktararak fiziksel güce daha az dayanan bir stratejiye evrilmesini sağlamıştır. “Makyavelist zekâ” (Byrne & Whiten, 1988) adı verilen bu olgu, özellik ya da beceri, canlıların yiyecek, barınak ve üreme ihtiyaçlarını tatmin etmede onlara avantaj da sağlamaktadır (Hawley, 2006). Bu noktada evrimsel psikoloji literatüründe tartışılan konu, makyavelist yapı adaptif ise, neden türümüzün her canlısının bu kişilik yapılanmasını geliştirmedeği hususundadır. Burada Mealey (1995), makyavelist insanların birbirlerine karşı da yalan ve aldatmacaya dayalı bir tutum sergileyeceklerini ifade eder. Bu aşamada sosyal bir entite hâlinde birlikte hareket edebilen, karşılıklı güvene ve işbirliğine dayanan diğer nüfus, birbirlerini de aldatmaya çalışan ancak bunda da başarısız olup hiçbir avantajlı getiriye sahip olamayacak makyavelist popülasyona üstün gelecektir. Makyavelizmin popülasyondaki düşük frekansı kaynağını, işte bu noktada çok adaptif bir strateji olmamasından almaktadır (akt., Jones & Paulhus, 2009).

Literatürde makyavelist bireylerin bencillik, salt işlevsellik ya da faydacılık (Fehr, Samsom & Paulhus, 1992) gibi değerlerle hareket ettikleri, nihai hedeflerine ulaşmak için aldatıcı taktikler kullandıkları bildirilmektedir. Makyavelist örüntüler gösteren bireyler diğer insanlara göre paraya, güce ve rekabete daha büyük önem atfetmektedir (akt., Jones & Paulhus, 2009). Makyavelist bireyler bedeli ne olursa olsun kazanmaya ve tam, eksiksiz bir başarı arzusuna odaklandıkları ifade etmektedirler (Stewart & Stewart, 2006).

Araştırmalar makyavelizmin erkeklerde ve özellikle de genç yetişkinlerde nüfusun kalanına göre daha yaygın olarak görüldüğünü ifade etmektedir (akt., Jones & Paulhus, 2009). Buradan hareketle makyavelist stratejilerin çok sayıda anlık cinsel ilişki arzusuyla ilintili olduğunu düşünen araştırmacılar, gerçekten de makyavelist erkeklerin, makyavelist olmayan erkeklere kıyasla daha fazla sayıda partner ve rastgele cinsel ilişki bildiriminde bulduklarını ifade etmişlerdir (Linton & Wiener, 2001).

2.1.2. Sadizm

Sadizm, kökenini 1740-1814 tarihleri arasında yaşamış Fransız asilzade, siyasetçi, düşünür ve cinsel özgürlüğü savunan eserleriyle tanınan bir yazar olan **Marquis de Sade**'dan almaktadır (Hucker, 1997). Sade'in edebî eserlerinin başlıca temasını şiddet ve zulmün erotize edilmesi oluşturmaktadır (Longpré, 2016). Eserlerinde zoofili, nekrofil, tecavüz, pedofili gibi on sekizinci yüzyılda dahi oldukça tartışmalı bulunan konuları işleyen Sade cinsellikte ahlakî kısıtlamalardan yoksun, sınırsızlık ölçüsünde mutlak özgürlüğü savunmuş, şahsî hazların peşinden koşmayı birincil ilkesi olarak dile getirmiştir. Sade'in *Justine - Erdemin Felaketleri* (Justine ou les Malheurs de la Vertu), *Sodom'un 120 Günü* (Les 120 Journées de Sodome), *Juliette – Erdemsizliğe Övgü* (L'Histoire de Juliette ou les Prospérités du Vice) gibi eserleri içerdikleri aşırı cinsel uygulamalar ve ahlakdışı bulunmaları sebebiyle pek çok ülkede sansüre uğramış ya da toptan yasaklanmıştır.

Tıp literatüründe sadizmin tanımlanması, edebiyatın aksine on dokuzuncu yüzyılın başlarına kadar ertelenmiştir. *Psychopathia Sexualis* (1886) adlı eserinde **Richard von Krafft-Ebing**, sadizmi “diğer insanlara veya hayvanlara uygulanan eziyet ve fiziksel cezalandırma yöntemlerinden alınan haz” olarak tanımlamış, mazoşizmin zıttı olarak “sapkınlıklar” başlığı altında ele almıştır.

Krafft-Ebing'in ardından yine psikiyatrist olan **Albert von Schrenck-Notzing**, literatüre “algolagni” terimini kazandıran isim olmuştur (von Schrenck-Notzing & Chaddock, 1895). Algolagni, Eski Yunanca “ἄλγος” (álgos, “acı”) ve “λαγνεία” (lagneía, “şehvet, cinsel arzu”) sözcüklerinin birleşmesiyle oluşmuştur ve Notzing'e göre acı ile cinsel uyarıma arasındaki ilişkiyi belirten bir kavramdır. Notzing, algolagniyi aktif ve pasif olmak üzere iki alt başlık altında ele almıştır. Aktif algolagni sadizme, pasif algolagni de dolayısıyla mazoşizme işaret etmektedir. Notzing'in acıyı cinsel istekle bağdaştıran algolagni terimleştirmesinin ardından, esasen bir nörolog olan **Albert Eulenberg** bu sadistik arzuya ve

hazza eşlik eden, bilişsel/psikolojik acının, yani aşağılama faktörünün altını çizmiştir (Eulenberg, 1911). Eulenberg'in cinsel sadizmi bilişsel faktörlerle birlikte ele alması literatürde konuyla ilgili psikoloji ve psikiyatri araştırmalarının da yükselişe geçmesine yol açmıştır. Eulenberg'in ardından **Henry Havelock Ellis**, sadomazoşizmin özünde eziyet ve gaddarlıktan ziyade aşk ve arzunun ifade edilmesinin yattığını öne sürerek literatüre, zamanın hâkim algısından görece farklı bir bakış açısı kazandırmıştır.

Psikanaliz literatüründe sadizme dair en önemli çalışmalar **Sigmund Freud**'un 1905 tarihli *Cinsellik Üzerine* adlı eserinde yer almaktadır. Freud, mazoşizmle aynı kaynaktan doğduğunu ifade ettiği sadizmi “ızdıraptan duyulan haz” ya da yine Notzing gibi “algolagni” olarak tanımlamıştır. Freud'a göre sadizm esasında ölüm dürtüsü **thanatosun** başkaları üzerinde, genellikle de erotik bir tezahürle gerçekleştirilen dışavurumdur (Freud, 2006).

Amerikalı psikiyatrist **Benjamin Karpman** sadistlerin kurbanları üzerinde yarattıkları korku, öfke ve aşağılık duygusundan zevk aldıklarını belirtmiş; acı ve ızdırapın aslında sadizmin birincil bileşeni olmadıklarını, acı çektirme arzusunun kontrol, güç ve iktidarı sembolize ettiğini ifade etmiştir (Karpman, 1954).

Klinik popülasyonun dışına çıkarak tutuklu ya da kriminal popülasyonda sadizm çalışmalarının öncüsü olarak **Robert Brittain**'ı göstermek mümkündür. Brittain'ın bulguları sadist katillerin genel özelliklerini içeren tablonun elde edilmesiyle kriminal profillemeye çalışmalarına da katkı sağlamıştır (Brittain, 1970). Brittain'ın araştırmalarından elde ettiği sonuçlara göre bu katiller şiddet içerikli hayal ve fantezilerin sonucunda şiddet unsurları barındıran pornografik materyalleri kullanmakta; sadist cinsel katiller (Kılıç & Balcıoğlu, 2012) de suç işledikleri sırada gösterdikleri derin bir duygusal küntlüğün yanı sıra obsesif özellikler taşımakta, cinayetlerini iyice planlayıp başkalarına acı çektirmekten zevk almakla birlikte kurbanları üzerinde güç ve kontrol sahibi olmaktan da haz duymaktadır (akt., Longpré, 2016).

Kriminal popülasyonda sadistik örüntülerle çalışan diğer araştırmacılar arasında **Nicholas Groth**'un tecavüz suçluları ile yaptıkları çalışmalar dikkat çekicidir. Groth'a göre tecavüzün altında üç temel faktör yatmaktadır: öfke, güç ve sadizm (Tidefors & Kordon, 2009). Sadist cinsel suçlularda etkin mekanizma acı ve saldırganlığın erotize edilmesidir; bu yüzden kurbanlarının genital bölgeleri sıklıkla işkenceye maruz kalmaktadır. Sadist tecavüzcülerde cinsel uyarılma kurbanın acısı ve korkusundan sağlanmaktadır, bu sebeple de bu tür tecavüzler uzun sürmekte, yoğun eziyet ve işkencenin yanı sıra vücuda sair cisim sokulması ya da ritüelistik davranışlar da içerebilmektedir (Groth & Birnbaum, 1979).

Psikoloji ve psikiyatri literatüründe sadizm hakkında, sayıları gitgide artan bu çalışmaların ışığında Amerikan Psikiyatri Birliği'nin (APA) 1987 yılında yayımlanmış olduğu Tanı Ölçütleri Başvuru El Kitabı'nın üçüncü versiyonunun gözden geçirilmiş baskısında (DSM-III-R) "Sadistik Kişilik Bozukluğu" tanı ölçütleri ile birlikte yer almıştır. Sadistik kişilik bozukluğu tanı ölçütlerinde sadizmle ilişkili olarak şiddet ve fiziksel eziyet, başkalarını küçük düşürüp aşağılama, başkalarının acılarından zevk alma, zarar vermek amaçlı yalan söyleme, diğer insanların özgürlüğünü kısıtlama gibi davranış kalıpları sıralanmış; bu davranışların tek bir kişiye yönelik ve cinsel amaçlı olmaması gerektiği belirtilmiştir (APA, 1987).

Tanı Ölçütleri Başvuru El Kitabı'nın güncel versiyonu olan DSM-5'te sadistik kişilik bozukluğu ayrı bir bozukluk olarak yer almamakla birlikte kendini antisosyal kişilik bozukluğunun tanı ölçütlerinde göstermektedir. Antisosyal kişilik bozukluğu tanısını koymak için önerilen tanı ölçütleri arasında "sık sık kavga-dövüslere katılma ... ve saldırganlık", "kendisinin ya da başkalarının güvenliğini umursamama", "başkasını incitmesi durumunda aldırmaçlık gösterme" ve "vicdan azabı çekmeme/pişmanlık duymama" gibi maddelerde sadistik dürtüleri tespit etmek mümkündür (APA, 2013).

2.1.3. Kendine Zarar Verme Davranışı

Kendine zarar verme davranışı zaman içinde psikoloji ve psikiyatri literatüründe pek çok farklı adla anılmıştır. Psikopatik kesi, kendini yaralama, kendini kesme, intihar amacı olmadan kendine zarar verme ve self mutilasyon bunlardan en yaygın olarak kullanılanlardır. Pek çok farklı adla anılmasına karşın kendine zarar verme davranışlarının klinik ve adli olgularla bilimsel çerçevede çalışılması son yüz yıl içinde gerçekleşmiş ve yaygınlaşmıştır. Deneysel yöntemle incelenmemiş olsa da, kendine zarar verme davranışları edebî ve tarihî metinlerde sıklıkla karşımıza çıkmaktadır.

Psikanalitik kuramın mihenk taşlarından biri olan Ödipal karmaşaya ilham veren Ödipus (Eski Yunanca Οιδίπους, “şişkin ayak”), kendine zarar verme davranışını içeren bilinen en eski metinlerden birinin de kahramanıdır (Aung, Yap, Fam & Law, 1996). Bir kâhin, Thebai Kralı Laios’u öldürüp öz annesi olduğunu bilmediği İokaste ile evlenen Ödipus’a şehrin üstüne çöken kıtlığın sebebinin babasını öldürmesi ve annesiyle yaşadığı ensest ilişki olduğunu söyler. Duydukları karşısında dehşete kapılan Ödipus, kendi gözlerini çıkararak kör bir dilenci olarak yaşamını sürdürür ve psikanalitik kuram dışında tıp literatüründe de başka bir terime adını verir: Ödipizm, yani kişinin kendi gözünü ya da gözlerini çıkarması.

Ödipizm, nadir görülen ancak son derece ciddi bir eylemdir; genellikle şizofreni, psikotik bozukluklar, Münchausen sendromu ve Lesch-Nyhan sendromu (Patton, 2004) gibi durumlarda gözlenmektedir. Tarihî ve edebî metinlerde rastlanan diğer kendine zarar verme davranışları gibi ödipizm de sıklıkla günahların bedelini ödemek ve suçluluk duygusundan kurtulmak için günahkâr kimseler tarafından uygulanmaktadır. Antik Nors Mitolojisindeki Odin (Pérignon, Cornut, Boyer, Manificat, Burillon & Denis, 2008), Sicilyalı Azize Lucia (Andrews, 2001), oftalmoloji bilimiyle ilişkilendirilen Azizeler Triduna (Foster, 1953) ve

Medana (Patton, 2004) günahkâr düşünceleri sebebiyle kendi gözlerini çıkararak karakterlerdendir.

Günahkâr düşüncelerin karşılığında kendi kendini kör etme düşüncesi İncil’de de geçmektedir. Matta İncili’nde “ben size diyorum ki, bir kadına şehvetle bakan her adam, yüreğinde o kadınla zina etmiş olur. Eğer sağ gözün günah işlemene neden olursa, onu çıkar at. Çünkü vücudun bir üyesinin yok olması, bütün vücudunun cehenneme atılmasından iyidir. Eğer sağ elin günah işlemene neden olursa, onu kes at. Çünkü vücudun bir üyesinin yok olması, bütün vücudunun cehenneme atılmasından iyidir.” ifadeleri yer almaktadır (Kutsal Kitap, 2001). Farklı şiddetlerde ve farklı uygulamalarla kendini göstermekle beraber kendine zarar verme davranışları hemen hemen bütün Şii toplulukların anma törenlerinde başvurdukları bir ritüeldir (Baylak, 2009). Muharrem Matemî anma törenlerinde Şii topluluklarda gözlenen uygulamalar arasında göğse vurma, kendini zincirle dövme, kendine hançerle vurma, kendini kırbaçlama, başına vurma ve hançerle kendi kanını dökme gibi farklı dozlarda şiddet içeren davranışları gözlemek mümkündür. Hem Hristiyanlık, hem de İslamiyet’te bazı kimselerin kendine zarar verme davranışlarını arınma, anma, yas tutma ve kendini cezalandırma amaçlarıyla sergiledikleri açıktır; öte yandan her iki din de tüm semaî ve diğer dinlerde olduğu gibi intiharı, yani kişinin kendisini öldürmesini yasaklamaktadır.

Kadim medeniyetlerden bu yanda uygulanagelen bu ritüel ve dinî kurallar, bu noktada kendine zarar verme davranışlarının tanımını ve çerçevesini de çizmektedir; ancak klinik vakalarla deneysel yöntem uygulanarak bilimsel bir tanım ve sınırlamanın yapılması on dokuzuncu yüzyılı bulmuştur.

Literatüre geçen ilk kendine zarar verme vakası 1846 yılında **Dr. G. H. Bergmann** tarafından incelenmiştir. Bergmann’ın, *Allgemeine Zeitschrift für Psychiatrie* (Genel Psikiyatri Dergisi) adlı dergide yayımladığı vakası 43 yaşında, sık sık kiliseye gidip İncil okuyan, melankolik bir mizaca sahip, sıklıkla günahlarından ve zaaflarından bahseden bir

kadın olarak geçmektedir (Bergmann, 1846). Raporda kadının hastalığı *mania religiosa cum intervallo lucido*, yani “lusid intervalli dinî mani” olarak belirtilmiştir. Hastanın günahlarından arınmak için çıırılçıplak soyunarak soğuk suyla kendini yıkadığı, vaizlerle görüşmek için odasının camından atlayarak kaçmaya çalıştığı, ev sahibinin onu öldürmeye çalıştığı, doktorlardan bazılarının da kendisi ile evlenmek istediği gibi davranış ve hezeyanları kayda geçmiştir. Hazreti İsa'nın kendi kanını döktüğünü, dolayısıyla kurtuluşa ermek istiyorsa kendisinin de kan dökmesi gerektiğini ifade eden kadın, ev sahibini boğazlamaya çalışıp dişleriyle kıyafetlerini parçalayarak saldırgan davranışlar da sergilemiştir. Hasta sıklıkla “yalnızca dünyevî mal-mülkü görüp değer veren, dolayısıyla da günahkâr olan” gözlerinden yakınmaktadır. Sonunda bir gün kanlar içindeki yatağında gözlerini çıkarmış hâlde bulunur. Bunu neden yaptığı sorulduğunda İncil'den alıntı yaparak “gözün günah işlemene neden olursa çıkarıp at” cevabını vermiş, bacaklarını kesmek için bir balta rica ettiğini de eklemiştir. Kadının sergilediği bu ödipizm *Selbstverletzung* (“kendini yaralama”) davranışı olarak adlandırılmıştır (Bergmann, 1846).

Yirminci yüzyılın başlarında kendine zarar verme davranışlarını inceleyen bir diğer isim **L. E. Emerson** olmuştur. “Miss A.” adını verdiği vakasının psikanalitik yorumunu yapan Emerson, hastanın öyküsüyle birlikte sunduğu ön raporuyla self mutilasyonun ruhsal sebepleri ve fonksiyonlarını da derleyerek psikoloji literatürüne, özellikle de psikanalitik çalışmalara önemli bir katkı sağlamıştır (Emerson, 1913). Hastasının gerçeklikle bağının kopmadığını, psikotik bir tablo gözlenmediğini belirten Emerson, mazoşizmle self mutilasyon ayrımını da netleştirmiştir. Cinsel arzunun nesnesinden elde edilen acı çekme arzusu, self mutilasyon olgularında arzu nesnesi ile özenin aynı kişi olması nedeniyle bu vakaları açıklamakta yetersiz kalmaktadır. Çocukluğunda yıllarca süren bir istismar öyküsü olan hasta, kollarını ve göğsünü kesmekte, kendi ifadesiyle “tarif edemeyeceği bir mutluluk hissi” deneyimlemektedir. Emerson, hasta ile olan çalışmasının ardından self mutilasyonun ruhsal

acıyla başa çıkamayan vakalarda başa çıkması daha kolay olan fiziksel acı şeklinde kompanse edici bir rolü olduğunu belirtmektedir. Kollarını kestiği esnada acı çekmediğini, olayı hatırlayamadığını ancak olaydan sonra hem ruhsal hem de cinsel bir rahatlama deneyimlediğini belirten Miss A., Emerson'un self mutilasyonu sembolik bir mastürbasyon olarak açıklamasında önemli rol oynamıştır. Miss A. kendini keserek hem fiziksel acılarından kurtulmakta, hem cinsel arzularını tatmin etmekte, hem de işlediği bu günahlardan ötürü kendisini cezalandırmaktadır (Emerson, 1913).

Emerson'un ardından Amerikalı psikiyatrist **Karl A. Menninger** kendine zarar verme davranışları gösteren olguları tanımlayıp genel özelliklerini belirlemeye çalışmıştır (Menninger, 1935). Menninger'a göre self mutilasyon, dinî gerekçelerle, ergenliğe geçiş ritüeli olarak, psikotik vakalarda, organik temelli diğer bozuklukların belirtisi olarak ve klinik olmayan popülasyonda da toplumsal-geleneksel birtakım uygulamalarda kendini göstermektedir. Self mutilasyonun cinsel ve saldırgan dürtüleri tatmin etmek için direkt olarak kastrasyonu temsil ettiğini ileri süren Menninger da tıpkı Emerson gibi self mutilasyon davranışlarının aynı zamanda kendi kendini cezalandırma ihtiyacını giderdiğini de eklemiştir. Self mutilasyonun altında yatan gerekçe yıkıcı saldırgan dürtülerle yaşama arzusu arasındaki çatışmadır. Bu noktadan hareketle Menninger literatüre çok önemli bir katkıda bulunarak self mutilasyon ile intihar arasındaki ayrıma dikkat çekmiştir (Menninger, 1938). Self mutilasyon yıkıcı dürtü destrudonun sonucu, ölüm arzusunun da yumuşatılmış bir dışavurumu olarak tanımlanmış; intiharın aksine ölüm arzusunun galibiyetinden ziyade yaşama arzusuyla arasındaki çatışmaya vurgu yapılmıştır. Ölüm dürtüsünün ölümcül olmayan bir dışavurumu olan self mutilasyon, Menninger tarafından "kısmî intihar" olarak adlandırılmıştır.

Kendine zarar verme davranışlarına dair ilk sınıflandırma girişimi de yine Menninger (1938) tarafından yapılmıştır. Menninger'ın sınıflandırması kendine zarar verme davranışlarını altı başlık altında toplamaktadır.

Tablo V: Menninger'in sunduğu ilk self mutilasyon sınıflandırması

Self mutilasyon türü	Örnek davranışlar
Nevrotik	Tırnak yeme, saç yolma, gereksiz kozmetik uygulamalar
Dinî	Kendini kırbaçlama, kendini kesme
Ergenliğe geçiş ritüeli	Himeni tahrip etme, sünnet, klitoral ampütasyon
Psikotik	Kulak, göz, parmak, cinsel organ vs. kesme
Organik bozukluğa bağlı	Kafasını sert bir yere tekrarlı olarak vurma, ödipizm
Geleneksel/Alışılmış	Tırnak kesme, tıraş olma

Menninger'in ardından uzun bir süre literatürde kendine zarar verme davranışlarına dair yeni bir tanımlama ya da sınıflandırma çalışmasına rastlanmamıştır. Pattison ve Kahan (1983) farklı değişkenlerden hareketle kendine zarar verme davranışlarını açıklamış; Walsh ve Rosen (1988) davranışları dört kategoride inceleyerek davranışın verdiği fiziksel zarar ve sosyal kabul edilirliliği/istenirliliği ile kişinin içinde bulunduğu ruhsal durumu da sınıflandırmanın içine katarak çok boyutlu bir bakış açısı sunmuştur.

Tablo VI: Walsh ve Rosen'in öne sürdüğü self mutilasyon sınıflandırması

Sınıf	Davranış örneği	Fiziksel zarar	Ruhsal durum	Sosyal kabul
I	Küpe takma, tırnak yeme, küçük dövme, küçük kozmetik operasyonlar	Yüzeysel-hafif	Benign	Çoğunlukla kabul edilir, toplumun çoğu tarafından kendine zarar verme olarak kabul edilmez
II	Pirsing takma, çeteleri simgeleyen dövme veya yaralar, trikotillomani	Hafif-orta	Benign-ajite	Çeşitli alt kültürlerde kabul görebilir
III	Bilek kesme, kendi bedeninde sigara vs. söndürme, yara kabuklarını koparma	Hafif-orta	Ruhsal kriz durumu	Genel çoğunluk tarafından olmamakla birlikte bazı alt gruplarca kabul görür
IV	Cinsel organ kesme, ödipizm, ampütasyon	Ağır	Psikotik çözülme	Kabul görmez

Daha sonra **Favazza** ve **Rosenthal** (1993) self mutilasyonu davranış bazında majör, stereotipik ve yüzeysel/hafif olmak üzere üç; sosyal kabul bazında da kültürel olarak kabul gören ve sapkın olmak üzere iki gruba ayırmıştır.

Tablo VII: Favazza ve Rosenthal'in self mutilasyon sınıflandırması

Davranışsal	Majör	
	Stereotipik	
	Yüzeysel/Hafif	Kompulsif
		Epizodik
		Tekrarlayıcı
Sosyal	Sapkın	
	Kültürel olarak kabul gören	Ritüeller
		Uygulamalar

Majör self mutilasyon davranışlarına daha ziyade psikotik epizotlarla kendini gösteren ödipizm, kastrasyon, amputasyon gibi davranışları örnek göstermek mümkündür. Mental retardasyon ve Tourette sendromu gibi tablolarda sıklıkla görülen stereotipik davranışlar ritmik bir şekilde tekrarlanan kafasını sert bir yere vurma gibi davranışlardır. Kompulsif tipte yüzeysel self mutilasyonlara saç yolma ve tırnak yeme gibi davranışlar örnek verilebilir. Epizodik tip deriyi kesme veya deriyi iğne batırma gibi davranışları içermektedir. Son alt tip olan tekrarlayıcı yüzeysel self mutilasyonlar kendine zarar verme arzusunun karşı konulamaz bir istek hâlini aldığı saplantılı tabloya işaret etmektedir.

Favazza ve Rosenthal'in tanımladığı sosyal temelli sınıflandırmadaki sapkın self mutilasyon, bileklerini kesme, saç yolma, iğne batırma, ödipizm gibi geniş bir yelpazede kendini yaralama ve kendine zarar verme davranışlarını içermektedir. Kültürel olarak kabul gören ritüeller arasında sünnet; uygulamalar arasında ise pirsing takma gibi durumları örnek göstermek mümkündür.

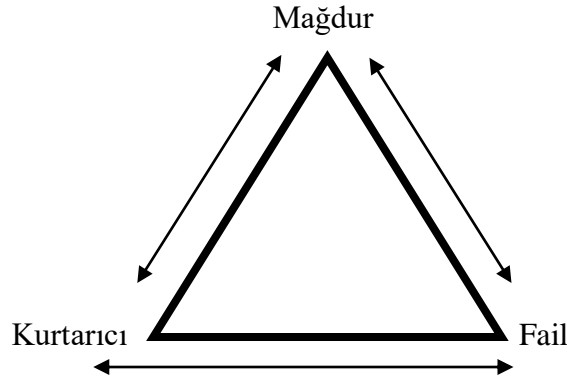
Ardından bu kez yine **Favazza** (1998) self mutilasyon davranışını intihardan ve kazalardan ayırmak için tanımlara “bilinçli bir intihar arzusu olmadan, kasıtlı olarak vücut dokusunu tahrip etme” şeklinde bir ekleme yapmıştır. Kişinin kendi vücudunda neden olduğu tahribatı bilinçli ve kasıtlı olarak oluşturması self mutilasyonu yukarıda sözü edilen intihar, kaza ve organik/psikiyatrik bozukluklardan ayırmak açısından önem taşımaktadır.

Kendine zarar verme davranışlarıyla çalışan bir diğer isim olan **Keren Skegg** (2005) self mutilasyon sürecine riskli davranışları da katarak daha bütüncül bir tanımlama ve sınıflandırma yoluna gitmiştir. Skegg’in sınıflandırmasında geleneksel fiziksel kendine zarar verme davranışlarına ek olarak zarar vermek maksadıyla besin ve reçeteli ilaçlarını almama, trafikte risk almak suretiyle kastî dikkatsizlik gibi maddeler dâhil edilmiştir.

Kendine zarar veren kimselerin zarar verme eylemi esnasında hem kurban hem de fail olarak konumlandıklarını araştırmacıları self mutilasyon ve dissosiyatif yaşantılar arasındaki ilişkiyi incelemeye itmiştir (Öztürk & Şar, 2008; Farber, 2006). Kendi vücudu üzerinde yapılan böylesi bir tahribatın başkalarına dair içsel temsilleri hedef aldığı bu tabloya getirilen yorumlar arasındadır (Ögel & Aksoy, 2006).

2.1.3.1. Kendine Zarar Verme Davranışı ve Travma

Kendine zarar verme de travmayla başa çıkmakta kullanılan olumsuz davranışlardan biridir. Bir başa çıkma stratejisi olarak kullanılan her olumsuz davranış gibi, kendine zarar verme davranışı da başka bir probleme çözüm olmaktadır (Ross & Halpern, 2009). Fiziksel ve duygusal olarak kişiye zarar vermekle beraber deneyimlenen içsel çatışmayı çözmek için kullanılan bir strateji olarak karşımıza çıkmaktadır. Dolayısıyla KZVD’nin işlevi, amacı ve anlamını kavramak travmatik süreci de anlamlandırmanıza yardım edecektir. Travmatize ve/veya dissosiyeye olmuş kimselerle çalışırken içselleştirilmiş bir kurban-fail-kurtarıcı üçgeninden söz etmek mümkündür.

Şekil II. KZVD’de gözlenen travma üçgeni

Bu kavramsallaştırmaya göre bireyin içsel çatışma ve stresini hafifletmek üzere harekete geçen ve KZVD uygulayan parça “kurtarıcı” konumundadır. Diğer bir alternatif, bu parçanın bireyi cezalandırmak güdüsüyle harekete geçtiği durumdur. Bu durumda cezalandırıcı psikik güç “fail” olarak karşımıza çıkar. Motivasyonu ne olursa olsun, KZVD ruhsal aygıtın ve bedeninin diğer bileşenlerine zarar vermektedir, bu da son konum olan “mağdur” rolünü açıklar (Ross & Halpern, 2009).

Travmatik yaşantı, birey tarafından öngörülememiş sarsıcı bir deneyime işaret etmekte olduğu için travmaya uygun bir tepkinin verilmesi de imkansız hale gelmektedir. (Fischer, Gurriss, Pross & Riedesser, 1996). Travma metabolize edilmeye çalışılırken yaşanan olası bir dissosiyasyon (Öztürk, 2003), klinik zeminde intihar düşüncesi ve arzularına, aynı zamanda kendine zarar verme davranışlarına yol açabilmektedir (Öztürk, 2017). Travmatik deneyimin ardından var olan öfke, kişinin kendisine dönmekte, intihar girişimleri ve self mutilatif davranışlara yol açabilmektedir (Ross & Halpern, 2009).

2.1.4. Saldırganlık

Saldırganlık ya da agresyon (Latince *aggressio*, “saldırı” kökeninden gelmektedir) da tarih boyunca pek çok farklı araştırmacı tarafından pek çok farklı şekillerde tanımlanıp sınıflandırılmıştır. Bu tanımların büyük çoğunluğu bir kimse tarafından başka birine zarar vermek amacıyla yönlendirilen davranışlar açıklaması etrafında dönmektedir. Söz gelimi Buss (1961) saldırganlığı “bir başka canlıya zararlı ya da tehlikeli uyarı gönderme eğilimi” olarak tanımlamıştır (akt., Şimşek, 2017).

Saldırganlık sözcüğü duyulduğunda öncelikle fiziksel bir eylem akla gelse de bu kavramın yoğun bir psikolojik bileşeni olduğunu söylemek yerinde olacaktır. Nitekim Budak (2005) saldırganlığı kaynağını düşmanlık, öfke, rekabet gibi duygulardan alan ve amacı karşıdaki canlıyı durdurmak, ona zarar vermek ya da engel olmak olan, sözel, fiziksel veya sembolik her türlü davranış olarak ele alarak literatüre çok daha geniş kapsamlı ve bütüncül bir tanım sunmuştur.

Saldırganlık kavramını açıklamaya girişen en eski kuramlar içinde Freud ve Lorenz gibi bilim insanlarını da barındıran içgüdü kuramları olmuştur. İçgüdü kuramları, adından da anlaşılacağı üzere saldırganlığın insanların doğuştan sahip oldukları bir içgüdü olduğu ön kabulüyle hareket etmektedir. Ancak bir saldırganlık dürtüsü formülasyonu öneren ilk psikoterapist **Alfred Adler** olmuştur (akt., Dennen, 2005). Adler, saldırganlık dürtüsü ya da agresyonu, aşağılık duygularını ikame etmek için kullanılan maskülen bir başkaldırı olarak ele almıştır.

Freud erken dönem çalışmalarında saldırganlığı sadistik zevk aramaya yönelik ilkel bir tepki olarak ele almışsa da ilerleyen dönemde saldırganlığın yıkıcı bir güç olduğunu; bu gücün de ilk ve öncelikli hedef olarak organizmanın kendi içine yöneldiğini ifade etmiştir (akt., Akdemir, 2016). Bu ifade, kendine zarar verme dürtüsünün dıştaki bir nesneye kanalize edilmesiyle dışadönük saldırganlığın oluştuğuna dair temel bir varsayımı da beraberinde

getirmektedir. Freud'a göre saldırganlık yıkıcı bir güçtür, destrudodan beslenmekte ve ölüm dürtüsü thanatosa hizmet etmektedir. Kolektif insan deneyimindeki karanlık, karamsarlık ve yıkım bu dürtünün bir eseridir. *Cinsellik Üzerine Üç Deneme* adlı eserinde Freud (1905) sadizm olgusunun kapsamında saldırganlığı cinsel dürtülerin ve yaşam enerjisi libidonun pervert bir dışavurumu olarak yeniden ele alır. Freud'un saldırganlığı başlı başına bir dürtü olarak ele alıp ölüm dürtüsünün de dış nesneye aktarılan bir tezahürü olduğunu söylemesi ancak *Haz İlkesinin Ötesinde* adlı eserinde (1922) mümkün olmuştur. Öte yandan Melanie Klein (1932), yaşamının ilk 3 ila 6. yılları arasındaki bir çocuğun dahi karşı cinsten ebeveyni için düşmanca ve saldırganca hisler duyabileceğini dile getiren ilk isim olmuştur. Klein'a göre erken çocuklukta nevroz, çocuğun iç dünyasındaki saldırganlıkla başa çıkmada yaşadığı zorlukla ilintilidir.

Lorenz (1966) ise Freud'un aksine saldırganlığın katarsise varmak için kendine çeşitli yollar arayan genetik içgüdülerinden kaynaklandığını ifade etmiş, libidinal bir yatırım olarak hayatta kalma dürtüsü erosa hizmet ettiğini öne sürmüştür. Lorenz'in kuramını oluştururken insan davranışlarını açıklamak için hayvanlardaki saldırgan davranışları incelediğini belirtmekte yarar vardır.

Saldırganlık konusunda psikanaliz literatüründe yapılmış en kapsamlı araştırmaların Erich Fromm tarafından (1973) kaleme alındığını söylemek yerinde olacaktır. Fromm yıkıcı malign (habis) ve benliği koruyucu benign (selim) agresyon ayırımına gitmiştir. Freud'un ölüm içgüdüleri kuramından uzaklaşan Fromm, insanoğlunun yıkıcı arzularını içgüdüleri ve dürtülerle açıklamanın doğru olmadığını savunmaktadır. ("Ölü sevici" değil) "Ölümü seven" manasında kullandığı nekrofil ve sadizm biçiminde kendini gösteren malign agresyon, Fromm'a göre doğuştan gelmemekte, sosyoekonomik koşullara ve kişisel ihtiyaçların ve arzuların tatminine göre şekillenmektedir; dolayısıyla bunları içgüdülerle açıklamak yersiz olacaktır.

2.1.5. Risk Alma Davranışları

Literatürde riskli davranışlar olarak da geçen risk alma davranışları için pek çok tanım yapılmıştır. Riskli davranışlar toplumun genelinde kaygı yaratan ve bununla beraber ilgi çekici ya da tehlikeli olan eylem ve faaliyetler olarak tanımlanmıştır (Levenson, 1990). Moore ve Gullone (1996) risk alma davranışlarını muhtemel birtakım olumsuz sonuçları olduğu bilinmesine rağmen algılanan bazı olumlu sonuçlarla dengelenen davranış örüntüleri biçiminde ele almıştır. Risk alma davranışları, genel olarak sağlığı tehlikeye atan ve hayatı tehlike yaratan, yani hastalık veya ölümlü sonuçlanma ihtimali yüksek davranışlar olarak tanımlanmaktadır (akt., Kıran Esen, 2003).

Farklı araştırmacıların riskli davranışları değişik şekillerde kategorize ettikleri görülmektedir. Gonzalez, Field, Yando, Gonzalez, Lasko ve Bendell'e (1994) göre risk alma davranışlarının dört farklı grubu trafikle ilgili (hızlı araç kullanımı, güvenliği sağlamama, emniyet kemeri kullanmama gibi), cinsellikle ilgili (korunmasız seks yapma, tek gecelik ilişkilere girme, rastgele partnerlerle cinsel ilişkiye girme gibi), madde kullanımıyla ilgili ve tehlikeli sporlarla ilgili (dağcılık, rafting gibi) risk alma davranışlarıdır. Siegel ve diğerleri (1994) daha genel bir sınıflandırmaya giderek konuyu düşük ve yüksek riskli davranışlar olarak ele almışlardır. Bir diğer sınıflandırma çalışmasında zihinsel riskli davranışlar (yüksek mental kapasite gerektiren bir ortama dâhil olmak gibi), sosyal riskli davranışlar (tanıdık olmayan kişilerle tek başına buluşmak gibi), duygusal riskli davranışlar (otorite figürlerine başkaldırmak), fiziksel riskli davranışlar (bedensel gücünü ve sınırlarını zorlayacak hareketler) ve son olarak da manevi riskli davranışlar (yeni bir dine veya mezhebe dâhil olmak) olmak üzere beş farklı kategoriden söz edilmektedir (Neihart, 1999).

Literatürde risk alma davranışları genellikle heyecan arama (thrill/sensation seeking) davranışları ile birlikte çalışılmış ve çalışılmaktadır. Araştırmacılar riskli davranışlar söz konusu olduğunda genç yetişkinler ve özellikle de ergenlerle çalışmaktadır. Ergenliğin

sınırları zorlayıp test etmeye, başkaldırmaya meyilli doğası ve cinsellikle cinsel kimliğin keşfi sürecindeki kimlik karmaşası dönemi gereği riskli davranışların sık rastlanır olduğunu söylemek yerinde olacaktır. En sık karşılaşılan risk alma davranışları arasında evden ya da okuldan kaçma, bütünüyle okul terki, madde kullanımı, self mutilasyon, riskli ve rastgele cinsel davranışlar, suç işleme ve kriminal yatkınlık gibi tablolardan bahsetmek mümkündür (Değerli, 2015).

Kriminal popülasyon göz önünde bulundurulduğunda suç işleme ve suça karışma durumlarının risk alma davranışı olarak kabul görüyor oluşu önem kazanmaktadır. Suç işlemenin tehlikeli, kestirilemez ve ilgi uyandıran bir yanı olduğu kadar fail açısından birincil ya da ikincil kazançları olduğundan söz etmek de mümkündür (Dhami & Mandel, 2012). Risk alma davranışı olarak suçu bu noktada makyavelist bir tutum olarak ele almak yanlış olmayacaktır; başkalarının zarar görmesi pahasına kişisel çıkarların gözetilmesini risk alma ile Karanlık Üçlü kişilik yapılanmasını bağdaştıran bir durum olarak yorumlamak olası hâle gelmektedir.

3. GEREÇ ve YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Yöntemi

Tez çalışmasının bu bölümünde araştırmanın modeli ve örnekleme, araştırmada kullanılan veri toplama araçları ve toplanan verilerin analizinde kullanılan istatistiksel yöntemler hakkında detaylı bilgi verilecektir. Araştırma ilişkisel tarama modelindedir; birden fazla değişken arasındaki korelasyonun varlığı ve derecesi araştırılmaktadır.

3.2. Örneklem

Tez çalışmasının ilk aşamasında O'Meara, Davies ve Hammond (2011) tarafından geliştirilen Sadistik Dürtü Ölçeği'nin Türkçeye standardizasyonu yapılmıştır. Bu çalışma için toplam 100 katılımcıdan veri toplanmıştır. Bunların 70'i (%70) kadın, 30'u (%30) erkektir. Yaş aralığı 18 ile 45 arasında değişen katılımcıların yaş ortalaması 22,9'dur.

Tablo VIII: Araştırmanın ilk aşamasındaki örneklemin betimsel özellikleri

Cinsiyet	Yaş ortalaması	Yaş aralığı	Sayı
Kadın	22,8	18-45	70
Erkek	23,4	19-42	30
Toplam	22,9	18-45	100

Tezin ikinci uygulama aşamasında toplanan verilere göre toplam katılımcıların 183'ü (%72,6) kadın, 69'u (%27,4) erkektir. Yaş aralığı 18 ile 56 arasında değişen katılımcıların yaş ortalaması 24,12'dir.

Tablo IX: Araştırmanın ikinci aşamasındaki örneklemin betimsel özellikleri

Cinsiyet	Yaş ortalaması	Yaş aralığı	Sayı
Kadın	24,40	19-42	183
Erkek	23,39	18-56	69
Toplam	24,12	18-56	252

Katılımcılar İstanbul Üniversitesi, Yıldız Teknik Üniversitesi, Galatasaray Üniversitesi ve İstanbul Arel Üniversitesi'nde eğitimini sürdürmekte olan önlisans, lisans, yüksek lisans ve doktora öğrencilerinden oluşmaktadır. Katılımcıların bir kısmı araştırmada kullanılan ölçekleri İnternet üzerinden doldurarak çevrimiçi kanallarla katılım sağlamış, bir kısmı ise basılı ölçekleri doldurmuştur. İstanbul'daki üniversite öğrencileri araştırmanın evrenini oluşturmaktadır; bu evrenden kendine zarar verenler ve Karanlık Üçlü kişilik özelliklerine sahip olanlar tabakalı örnekleme yoluyla seçilmiştir.

3.3. Veri toplama araçları

3.3.1. Demografik Bilgi Formu

Test edilen değişkenlerle ilişkili olduğu düşünülen demografik bilgilerin elde edilmesi amacıyla araştırmacı tarafından oluşturulan Demografik Bilgi Formu (EK 1) kullanılmıştır. Formda katılımcıların cinsiyetleri, yaşları, medenî durumları, eğitim ve gelir düzeyleri, kendine zarar verme davranışında bulunup bulunmadıkları, eğitim hayatlarında ya da kanunlar karşısında herhangi bir suç işleyip işlemedikleri ve ceza alıp almadıklarına dair sorular bulunmaktadır. Katılımcılara sunulan aylık gelir aralıkları belirlenirken Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu'nun belirlemiş olduğu 2017 yılı Aralık ayı açlık ve yoksulluk sınırları (sırasıyla 1608,13 ve 5238,22 Türk lirası) temel alınmıştır.

3.3.2. Kısaltılmış Karanlık Üçlü Ölçeği

Kısaltılmış Karanlık Üçlü Ölçeği (Short Dark Triad – SD3) Jones ve Paulhus (2014) tarafından geliştirilmiş, Türkçeye standardize edilmesi ve geçerlilik-güvenilirlik çalışması Özsoy, Rauthmann, Jonason ve Ardıç (2017) tarafından yapılmıştır. Toplamda 27 maddeden oluşan ölçek makyavelizm, narsisizm ve psikopati alt boyutlarından oluşmakta; her bir alt boyut dokuz madde ile ölçülmektedir. Her bir sorunun puanlaması için “1 (kesinlikle katılmıyorum)”, “2 (katılmıyorum)”, “3 (kararsızım)”, “4 (katılıyorum)” ve “5 (kesinlikle katılıyorum)” olmak üzere 5’li Likert tipinde yanıtlar mevcuttur.

Tablo X: Kısaltılmış Karanlık Üçlü Ölçeği’nin Alt Boyut ve Örnek Maddeleri

Alt boyut	Örnek madde
Makyavelizm	Birçok insan manipüle edilebilir (9. madde)
Narsisizm	Özel biri olduğumu biliyorum çünkü herkes bana sürekli böyle söylüyor (13. madde)
Psikopati	İnsanlar sıklıkla kontrolden çıktığımı söyler (22. madde)

3.3.3. Sadistik Dürtü Ölçeği

Sadistik Dürtü Ölçeği (Short Sadistic Impulse Scale) O’Meara, Davies ve Hammond (2011) tarafından geliştirilmiştir. Ölçeğin orijinal formu tek alt boyut ve 10 maddeden oluşmaktadır. Her bir sorunun puanlaması için “1 (beni hiç tanımlamıyorum)”, “2 (beni pek tanımlamıyorum)”, “3 (kararsızım)”, “4 (beni biraz tanımlıyorum)” ve “5 (beni oldukça tanımlıyorum)” olmak üzere 5’li Likert tipinde yanıtlar mevcuttur.

Bu çalışmanın ilk aşamasında Sadistik Dürtü Ölçeği’nin Türkçeye standardizasyonu ve geçerlilik-güvenilirlik çalışması yapılmıştır.

3.3.4. Kendine Zarar Verme Davranışı Değerlendirme Envanteri

Kendine Zarar Verme Davranışı Değerlendirme Envanteri (Inventory of Statements About Self-Injury) Klonsky ve Glenn (2009) tarafından geliştirilmiş, Türkçeye uyarlama çalışması Bildik, Somer, Kabukçu Başay, Başay, Özbaran (2012) tarafından yapılmıştır. Ölçek iki bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde katılımcıların on iki farklı kendine zarar verme davranışı içerisinde hangisi ya da hangilerinde buldukları sorulmaktadır. “Davranışlar” adlı bu bölümde araştırılan kendine zarar verme davranışları kendini kesme, ısırma, yakma, cilde bir harf ya da şekil kazıma, çimdikleme, yolma, tırnaklama, sert bir yere çarpma veya kendine vurma, yaraların iyileşmesine engel olma, cildi sert bir yüzeye sürme, iğne batırma ve tehlikeli madde yutma şeklindedir. Katılımcıların hayatları boyunca kaç kez bu davranışlarda buldukları bilgisi istenmekte, intihar etme amacı olmadan ve bilinçli olarak yapılması gerektiğine dair ön bilgi sunulmaktadır. Davranışları takiben ilave sorularda katılımcıların kendilerine zarar vermeye ne zaman başladıkları, self mutilasyon esnasındaki deneyimleri ve dürtülerine ilişkin yanıtlar aranmaktadır.

Ölçeğin ilk bölümü olan “Davranışlar” bölümünde en az bir davranışı hayatları boyunca gerçekleştirdiklerini belirten kullanıcılar “İşlevler” adlı ikinci bölümle devam etmektedir. İşlevler bölümünün iki boyutu bulunmaktadır: Otonom işlevler ve sosyal işlevler. Bu iki boyutun da sırasıyla beş ve sekiz farklı alt boyutu bulunmaktadır.

Tablo XI: KZVD Değerlendirme Envanterinin Boyut ve Alt Boyutları

Davranışlar	12 farklı kendine zarar verme davranışı ve davranışlara dair genel bilgiler
İşlevler	Otonom
	Afekt Regülasyonu
	Özkıyımı Önleme
	Sıkıntıyı Etiketleme
	Kendini Cezalandırma
	Çözülmeyi Önleme
	Sosyal
	Kişilerarası Sınırlar
	Kişilerarası Etkileşim
	İntikam Alma
Heyecan Arama	
Akranlarla Bağ Kurma	
Dayanıklılık	
Özerklik	
Kendiyle İlgilenme	

İşlevler bölümündeki her soru üçlü Likert tipindedir. Her bir sorunun puanlaması için “0 (hiç uygun değil)”, “1 (kısmen uygun)” ve “2 (çok uygun)” şeklinde yanıtlar mevcuttur. Ölçeğin ikinci bölümünden alınan toplam puanla “işlevler toplam puanı” elde edilmektedir.

3.3.5. Buss-Perry Saldırganlık Ölçeği

Buss-Perry Saldırganlık Ölçeği (Buss ve Perry, 1992), tüm dünyada sıklıkla kullanılan bir saldırganlık ölçeği olup Buss-Durkee Düşmanlık Envanteri’nden (Buss ve Durkee, 1957) uyarlanmıştır. Ölçeğin Türkçeye uyarlaması Demirtaş Madran (2012) tarafından yapılmıştır. Buss-Perry Saldırganlık ölçeği toplamda 29 madde ve dört alt boyuttan

oluşan 5’li Likert türünde bir ölçektir. 9 sorudan oluşan “fiziksel saldırganlık” alt boyutu kişinin başkalarına fiziksel olarak zarar verme davranışlarını ölçmektedir. Sözlü agresyonu ölçen “sözel saldırganlık” alt boyutunda 5 soru bulunmaktadır. Agresyonun duygusal boyutunu irdeleyen 7 sorudan oluşan “öfke” alt boyutu ile bilişsel boyutu irdeleyen 8 sorudan oluşan “düşmanlık” alt boyutu da diğer iki alt boyuttur.

Tablo XII: Buss-Perry Saldırganlık Ölçeği’nin Alt Boyut ve Örnek Maddeleri

Alt boyut	Örnek madde
Fiziksel saldırganlık	Öfkeden deliye döndüğümde bir şeyler kırıp dökerim. (5. madde)
Sözel saldırganlık	Arkadaşlarım tartışmayı seven biri olduğumu söylerler. (27. madde)
Öfke	Çok çabuk parlar ve hemen sakinleşirim. (12. madde)
Düşmanlık	“Arkadaşlarım”ın arkamdan konuştuklarını biliyorum. (26. madde)

Her bir sorunun puanlaması için “1 (beni hiç tanımlamıyor)”, “2 (beni pek tanımlamıyor)”, “3 (beni ne tanımlıyor ne de tanımlamıyor)”, “4 (beni biraz tanımlıyor)” ve “5 (beni tamamen tanımlıyor)” şeklinde derecelendirilmiş yanıtlar bulunmaktadır. Ölçeğin bütününde toplam iki madde ters puanlanmaktadır.

3.3.6. Riskli Davranışlar Ölçeği Üniversite Formu

Riskli Davranışlar Ölçeği Üniversite Formu (RDÖÜF) lise öğrencilerine yönelik olarak Gençtanırım-Kuru (2010) tarafından geliştirilen Riskli Davranışlar Ölçeği’nden yararlanılarak geliştirilmiştir. Ölçek “antisosyal davranışlar”, “sigara kullanımı”, “alkol kullanımı”, “madde kullanımı”, “intihar eğilimi”, “beslenme alışkanlıkları” ve “okul terki” olmak üzere toplam 7 alt boyuttan ve 60 sorudan oluşmaktadır. Ölçek 5’li Likert tipindedir.

Her bir maddede belirtilen durumun ne sıklıkla yapıldığının bildirilmesi için “1 (daima)”, “2 (genellikle)”, “3 (bazen)”, “4 (nadiren)” ve “5 (asla)” şeklinde derecelendirilmiş yanıtlar bulunmaktadır. Yapılan geçerlilik-güvenilirlik çalışmalarından elde edilen sonuçlar, ölçeğin sözü geçen yedi alt boyutta üniversite öğrencilerinin yaşamlarını olumsuz yönde etkileyen risk alanlarını ölçen geçerli ve güvenilir bir araç olduğunu göstermiştir.

Tablo XIII: Riskli Davranışlar Ölçeği Üniversite Formu'nun Alt Boyut ve Örnek Maddeleri

Alt boyut	Örnek madde
Antisosyal davranışlar	Hakkımı kavga ederek savunurum (5. madde)
Sigara kullanımı	Bir sorunla karşılaştığımda hemen sigara içmek isterim (24. madde)
Alkol kullanımı	Alkol teklif edildiğinde hayır diyemem (17. madde)
Madde kullanımı	Sadece heyecan yaşamak için uyuşturucu madde kullanırım (58. madde)
İntihar eğilimi	Beni hayatta tutmaya yetecek değerlere sahip değilim (38. madde)
Beslenme alışkanlıkları	Yediklerimin bende oluşturabileceği sağlık sorunlarını önemsemem (45. madde)
Okul terki	Okulu bırakıp bir an önce evlenmek istediğim olur (48. madde)

3.4. İstatistiksel Analizler

Elde edilen verilerin analizinde IBM SPSS (Statistical Package for the Social Sciences) programının 25. sürümü ile LISREL (Linear Structural Analysis) programının 9.3 numaralı güncel versiyonundan yararlanılmıştır.

4. BULGULAR

Toplanan veriler SPSS 21 paket programında analiz edilmiştir. Analizler yapılmadan önce, normallik varsayımları kontrol edilmiş ve verilerin çarpıklık-basıklık, Kolmogorov-Smirnov ve histogram grafiklerine göre normal dağılım gösterdiği sonucuna varılmıştır.

4.1. Demografik Bilgi Formundan Elde Edilen Bulgular

Araştırmaya katılan 252 katılımcıdan 183'ü (%72,6) kadın, 69'u (%27,4) da erkek olduklarını ifade etmiştir. 3 katılımcı (%1,2) ilköğretim, 142 katılımcı (%56,3) lise, 17 katılımcı (%6,7) önlisans, 68 katılımcı (%27) lisans, 22 katılımcı (8,7) da yüksek lisans ve doktora mezunu olduğunu belirtmiştir. Katılımcılardan 24'ü (%9,5) evli, 223'ü (%88,5) bekâr, 5'i (%2) ise boşanmış olduklarını beyan etmiştir.

Katılımcılara aylık gelir düzeyleri sorulduğunda 87 katılımcının (%34,5) aylık 0-1499 TL, 37 katılımcının (%14,7) 1500-2499 TL, 82 katılımcının (%32,5) 2500-4999 TL ve 44 katılımcının (%17,5) da 5000 TL ve üzeri gelir bildiriminde bulunduğu görülmüştür. Toplamda 19 katılımcı (%7,6) maddî durumlarını “çok kötü” ve “kötü” olarak, 93 katılımcı (%36,9) ise “çok iyi” ve “iyi” olarak değerlendirdiklerini ifade etmiştir.

Katılımcılardan 19 tanesi (%7,5) eğitim yaşamları boyunca en az bir kez disiplin suçu işlemiş olduklarını söylemiştir. 10 katılımcı (%4) yaşamları boyunca yasalara karşı gelerek en az bir suça karıştıklarını, 6 katılımcı (%2,4) da bu suçun ya da suçların karşılığında ceza aldıklarını belirtmiştir.

Katılımcıların arasında yaşamları boyunca kendine zarar vermiş veya hâlen vermekte olanların sayısı 81 (%32,1) olarak bulunmuştur. Bu 81 katılımcının en sık belirttiği kendine zarar verme davranışını 17 kişi (%21) ile “kökünden saç ya da kıl koparma” olmuştur. Saç yolma davranışını 13 kişi (%16) ile “kendini sert bir yere çarpma veya kendine vurma” ve 9 kişi (%11,1) ile “kesme” takip etmiştir. “Tehlikeli/Zehirli madde içme” davranışı sadece 1

katılımcı (%1,2), “yakma” davranışı da 2 katılımcı (%2,5) tarafından bildirilmiştir. Kendine zarar veren katılımcıların 28’i (%34,6) kendilerine zarar verdikleri esnada acı duyduklarını belirtmiştir. 34 katılımcı (%42) bazen acı duyduklarını, 19 katılımcı (%23,5) ise eylemler sırasında hiç acı duymadıklarını ifade etmiştir. Katılımcıların 43 tanesi (%54,4) kendilerine dürtü oluştuğça, değişken sıklıkta zarar verdiklerini ifade ederken 20 katılımcı (%25,3) kendilerine toplamda birkaç kez zarar verdiklerini belirtmiştir. Sadece 1 katılımcı (%1,3) kendisine her gün zarar verdiğini ifade etmiştir. 59 katılımcı (%74,7) kendine zarar verme davranışını sonlandırmaya çalıştığını, 20 katılımcı (%25,3) ise davranışlarını sonlandırmayı düşünmediğini belirtmiştir. 2 katılımcı (%2,5) bu soruyu cevaplamamıştır.

Katılımcılara KZVD sonrasında oluşan yara izleriyle ilgili soru sorulduğunda, 20 katılımcı (%24,7) yara izlerini sakladığını ifade etmiştir. 36 katılımcı (%44,5) iz bırakmayan eylemlerde bulduklarını ya da normalde iz bırakacak eylemleri iz kalmasın diye hafifçe uyguladıklarını belirtmiştir. 9 katılımcı (%11,1) bedenlerinin dışarıdan görünmeyen bölgelerine zarar verdiklerini, 16 katılımcı (%19,8) da oluşan yara izlerini kimseden saklamadıklarını dile getirmiştir.

Katılımcıların disiplin cezası alıp almamış olmaları ile sadistik dürtüler ve Karanlık Üçlü ölçeklerinden aldıkları puanları kıyaslamak amacıyla bağımsız örneklem t-testi yürütülmüştür. Yapılan testin sonuçlarına göre disiplin cezası almış ($M = 19.89$, $SD = 6.81$) ve almamış olan ($M = 14.22$, $SD = 4.83$; $t(250) = 4.74$, $p < .001$) katılımcılardan elde edilen sadizm puanları arasında anlamlı bir fark vardır.

Karanlık Üçlü Ölçeği’nden elde edilen puanlar karşılaştırıldığında, disiplin cezası almış ($M = 83.59$, $SD = 13.50$) ve almamış olan katılımcıların ($M = 72.89$, $SD = 12.92$; $t(250) = 3.45$, $p = .001$) birbirinden anlamlı olarak farklılaştığı bulunmuştur.

Disiplin cezası almış ($M = 91.10$, $SD = 21.77$) ve almamış olan katılımcılardan ($M = 76.07$, $SD = 16.56$; $t(250) = 3.70$, $p < .05$) elde edilen saldırganlık puanları arasında da anlamlı bir fark bulunmuştur.

Erkekler ve kadınların sadizm puanlarını kıyaslamak için yürütülen bağımsız örneklem t-testinin sonuçlarına göre erkekler ($M = 16.55$, $SD = 5.51$) ve kadınlardan ($M = 13.93$, $SD = 4.92$; $t(250) = -3.62$, $p < .001$) elde edilen puanlar arasında anlamlı bir fark vardır.

Cinsiyetler arasında kendine zarar verme davranışları puanları arasında fark olup olmadığını araştırmak için yapılan bağımsız örneklem t-testinden elde edilen bulgulara göre erkekler ($M = 19.38$, $SD = 14.75$) ve kadınlar ($M = 16.84$, $SD = 13.51$; $t(77) = -0.72$, $p > .05$) arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Karanlık Üçlü puanları söz konusu olduğunda erkekler ($M = 76.54$, $SD = 11.60$) ve kadınlardan ($M = 72.62$, $SD = 13.69$; $t(250) = -2.11$, $p < .05$) elde edilen puanlar arasında anlamlı fark bulunmuştur.

Risk alma puanları açısından karşılaştırıldığında da erkekler ($M = 222.36$, $SD = 36.22$) ve kadınlar ($M = 240.39$, $SD = 28.28$; $t(250) = 4.16$, $p < .001$) arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmüştür.

4.2. Sadistik Dürtü Ölçeği'nin Adaptasyonu

Karanlık Üçlü kişilik yapılanması ile sadizm ilişkisi literatürde yoğunlukla tartışılmakla birlikte Türkçeye ve Türk kültürüne adaptasyonu yapılmış, sadistik dürtü ve/veya eğilimleri ölçen geçerli ve güvenilir bir ölçek olmadığından bu ilişki şimdiye kadar Türkiye örneklemini çerçevesinde araştırılamamıştır.

Bu sebeple, araştırma kapsamında ön bir çalışma olarak, öncelikle O'Meara, Davies ve Hammond (2011) tarafından geliştirilen Sadistik Dürtü Ölçeği'nin Türkiye popülasyonunda

kullanılabilirliği incelenmiştir. Toplamda 10 maddeden oluşan ve tek boyut temel alınarak geliştirilen ölçek, hem orijinal dili olan İngilizceye hem de Türkçeye hâkim, Psikoloji ve Mütercim-Tercümanlık bölümlerinden akademisyenler tarafından Türkçeye çevrilmiştir. Alternatif çevirilerin birleştiği noktalar dikkate alınarak oluşturulan ortak çeviri bu kez yine her iki dile de hâkim, aynı bölümlerden başka bir akademisyen grubu tarafından İngilizceye çevrilmiştir. Çeviri-geri çeviri çalışmasından sonra elde edilen maddeler 10 kişilik öncü bir gruba uygulanmış, katılımcılar tarafından maddelerin sorunsuzca anlaşıldığı ve net olduğu bildirilmiştir.

Ölçme aracının faktör desenini ortaya koymak amacıyla açımlayıcı faktör analizi yapılmıştır. Açımlayıcı faktör analizi uygulamasından önce, Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) testi uygulanmıştır ve KMO değerinin .81 olduğu görülmüştür. Barlett küresellik testi sonuçları incelendiğinde, elde edilen χ^2 değerinin anlamlı olduğu görülmüştür ($\chi^2_{(45)}=306.225$; $p<.01$). Bu doğrultuda, verilerin çok değişkenli normal dağılımdan geldiği kabul edilip, açımlayıcı faktör analizi uygulanmıştır. Yapılan analiz sonucunda, 10 madde için öz değeri 1'in üzerinde olan 3 bileşen olduğu görülmüştür. Söz konusu bileşenler gerek açıklanan toplam varyans tablosu, gerekse yamaç-birikinti grafiği de incelenerek, toplam varyansa yaptıkları katkının önemi çerçevesinde değerlendirildiğinde tek bileşenin varyansa önemli bir katkı yaptığı görülmüştür. Bu çerçevede analizin tek faktör için tekrarlanmasına karar verilmiştir. Ayrıca bu karar, aracın geliştirilmesi sürecinde belirlenen teorik yapıda beklenen faktör sayısı ile uyumlu olması açısından da anlamlı görülmektedir. Belirlenen tek faktörün varyansa yaptığı katkı %40.77'dir.

Sadizm ölçeğinin faktör yapısını belirlemek için daha sonra doğrulayıcı faktör analizi uygulanmıştır. Tüm maddeler tek bir faktöre yüklenmektedir ve tamamı anlamlı çıkmıştır. Faktör yükleri .24 ve .66 arasındadır. χ^2 değeri $62.13/35=1.77$ 'dir.

Ancak, LISREL programının modifikasyon önerisi doğrultusunda madde 6 (“Birine fiziksel, cinsel ya da duygusal olarak acı çektirmek hoşuma gider”) ve madde 9 (“Bazen öyle sinirlenirim ki birilerine zarar veresim gelir”) arasında hata kovaryansı atanmıştır. Söz konusu maddelerin ikisi de eylemsel sadistik dürtülerle ilişkili olduklarından hata kovaryansı atanması teorik olarak uygun görülmüştür. Yapılan bu modifikasyon ile, faktör yüklerinin .24 ve .65 arasında değiştiği görülmüştür. Değerlendirmede kullanılan uyum iyiliği istatistiklerine göre, χ^2 50.08/34=1.47, CFI=0.96, IFI=0.96 değerleri iyi; RMSEA=0.06, GFI=0.91, SRMR=0.06 değerleri de kabul edilebilir uyum sağlamıştır. Elde edilen sonuçlar doğrultusunda ölçme modelinin doğrulandığı, Türkçeye adapte edildiği ve Türk kültürüne uygun bir ölçme aracı olduğu iddia edilebilir.

Tablo XIV: Sadistik Dürtü Ölçeği Doğrulayıcı Faktör Analizi Sonuçları

Madde	Faktör yükü
1	0.24
2	0.57
3	0.60
4	0.55
5	0.51
6	0.62
7	0.64
8	0.66
9	0.65
10	0.55

4.3. Karanlık Üçlü, Sadizm, Kendine Zarar Verme, Saldırganlık ve Risk Alma Davranışlarına İlişkin Bulgular

SPSS 21 paket programında yapılan analizlerin önce, normallik varsayımları kontrol edilmiş ve verilerin çarpıklık-basıklık, Kolmogorov-Smirnov ve histogram grafiklerine göre normal dağılım gösterdiği sonucuna varılmıştır. Kayıp veriler SPSS programı aracılığı ile ortalama puanlarla doldurulmuştur. Yapılan analizler sonucunda Cronbach’s Alpha değerinin

Kendine Zarar Verme Davranışı Değerlendirme Envanteri için .94, Kısaltılmış Karanlık Üçlü Ölçeği için .81, Sadistik Dürtü Ölçeği için .81, Buss-Perry Saldırganlık Ölçeği için .88, Riskli Davranışlar Ölçeği Üniversite Formu için .93 olarak bulunmuştur.

Karanlık Üçlü yapılanmasındaki psikopati bileşeni ile fiziksel saldırganlık arasındaki ilişki Pearson momentler çarpımı korelasyon katsayısı kullanılarak incelenmiştir. Yapılan analizlere göre psikopati ile fiziksel saldırganlık arasında güçlü ve pozitif bir korelasyon $r = .58$, $p < .01$ olduğu görülmüştür. Psikopati ölçeğinden alınan puanlar arttıkça fiziksel saldırganlık da artmaktadır.

Psikopati ile sadistik eğilim arasındaki ilişki Pearson momentler çarpımı korelasyon katsayısı kullanılarak incelenmiştir. Yapılan analizlere göre psikopati ile sadizm arasında güçlü ve pozitif bir korelasyon $r = .50$, $p < .01$ olmak üzere istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki vardır. Psikopati arttıkça sadizm artmaktadır.

Makyavelizm ile saldırganlığın düşmanlık alt boyutu arasındaki ilişki Pearson momentler çarpımı korelasyon katsayısı kullanılarak incelenmiştir. Yapılan analizlere göre makyavelizm ve düşmanlık arasında orta derecede pozitif bir korelasyon $r = .38$, $p < .01$ bulunmuştur. Makyavelizm alt boyutundan alınan puan arttıkça sadizm puanı da artmaktadır.

Kendine zarar verme davranışları ile saldırganlığın öfke alt boyutu arasındaki ilişki Pearson momentler çarpımı korelasyon katsayısı kullanılarak incelenmiştir. Yapılan analizlere göre kendine zarar verme ve öfke arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamıştır.

Kendine zarar verme ile risk alma davranışları arasındaki ilişki Pearson momentler çarpımı korelasyon katsayısı kullanılarak incelenmiştir. Kendine zarar verme ve risk alma davranışları arasında negatif yönlü düşük düzeyde korelasyon $r = -.26$, $p < .05$ bulunmuştur. Kendine zarar verme davranışı gösteren ve göstermeyen grubu risk alma davranışları açısından karşılaştırmak için bağımsız örneklem t testi yürütülmüştür. Yapılan testin

sonuçlarına göre kendine zarar vermeyenler ($M= 219.72$, $SD= 30.06$) ve kendine zarar verenlerden ($M= 242.82$, $SD= 29.70$; $t(249)= 5.71$, $p=.00$) elde edilen puanlar arasında anlamlı bir fark vardır ve kendine zarar vermeyenlerin risk alma ölçeğinden aldıkları puanların ortalaması daha yüksektir.

Kendine zarar verme davranışı gösteren ve göstermeyen örneklem grubunu saldırganlık açısından karşılaştırmak için bağımsız örneklem t testi yürütülmüştür. Yapılan testin sonuçlarına göre kendine zarar vermeyenler ($M= 73.92$, $SD= 16.53$) ve kendine zarar verenlerden ($M= 84.47$, $SD= 16.94$, $t(249)= 5.71$, $p= .00$) elde edilen puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark vardır. Kendine zarar veren ya da vermiş olan katılımcı grubunun saldırganlık ölçeğinden almış oldukları puanlar daha yüksektir.

Karanlık Üçlü, Kendine Zarar Verme, Saldırganlık ve Risk Alma İlişkisi

Tablo XV: Ölçeklerin Alt Boyutlarının Korelasyon Sonuçları

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	
1.Karanlık Üçlü	1																			
2.Sadizm	,454**	1																		
3.Saldırganlık	,612**	,500**	1																	
4.Risk Alma	-,338**	-,520**	-,518**	1																
5. Kendine Zarar V.	,288**	,186	,216	-,260*	1															
6.Makyavelizm	,774**	,295**	,408**	-,226**	,187	1														
7.Narsisizm	,741**	,219**	,397**	-,157*	,222*	,373**	1													
8.Psikopati	,737**	,507**	,573**	-,379**	,210	,348**	,317**	1												
9.Antisosyal Dav.	-,521**	-,591**	-,602**	,650**	-,212	-,305**	-,300**	-,571**	1											
10.Alkol kullanımı	-,206**	-,340**	-,254**	,712**	-,151	-,122	-,176**	-,168**	,353**	1										
11.Sigara kullanımı	-,293**	-,376**	-,359**	,723**	-,213	-,135*	-,231**	-,298**	,384**	,488**	1									
12.İntihar eğilimi	-,070	-,287**	-,396**	,633**	-,036	-,099	,109	-,163**	,338**	,285**	,204**	1								
13.Beslenme	-,154*	-,110	-,223**	,514**	-,113	-,133*	-,061	-,152*	,263**	,163**	,222**	,293**	1							
14.Okul Terki	-,212**	-,236**	-,287**	,444**	-,102	-,161*	-,083	-,232**	,379**	,150*	,222**	,190**	,268**	1						
15.Madde Kul.	-,134*	-,396**	-,207**	,673**	-,253*	-,121	,019	-,195**	,342**	,488**	,452**	,307**	,145*	,275**	1					
16.Fiziksel Sal.	,540**	,579**	,799**	-,475**	,183	,319**	,322**	,577**	-,607**	-,240**	-,362**	-,232**	-,205**	-,329**	-,239**	1				
17.Öfke	,514**	,427**	,889**	-,421**	,191	,320**	,342**	,498**	-,495**	-,184**	-,330**	-,318**	-,173**	-,225**	-,151*	,626**	1			
18.Düşmanlık	,456**	,270**	,751**	-,421**	,180	,387**	,302**	,335**	-,388**	-,209**	-,223**	-,472**	-,214**	-,189**	-,127*	,372**	,562**	1		
19.Sözel Sal.	,386**	,209**	,689**	-,262**	,091	,244**	,281**	,347**	-,353**	-,150*	-,161*	-,211**	-,075	-,110	-,109	,393**	,556**	,433**	1	

*p<.05, **p<.01

4.4. Sadizm, Saldırganlık, Kendine Zarar Verme ve Risk Alma Davranışlarının Karanlık Üçlü Kişilik Yapısı Üzerindeki Yordayıcılığı

Sadizm, saldırganlık, risk alma, kendine zarar verme değişkenlerinin Karanlık Üçlü üzerindeki yordayıcılık gücünü belirlemek amacıyla çoklu doğrusal regresyon analizi yapılmıştır. Normallik, doğrusallık, çoklu ortak doğrusallık ve eşvaryanslılık varsayımlarının ihlal edilmediğini görmek için öncül analizler yürütülmüştür. Tüm model Karanlık Üçlü kişilik yapısındaki varyansın %51'ini açıklamaktadır $F(4,74) = 21.25, p < .01$. Katkı derecelerine göre sırasıyla saldırganlık ($\beta = .60, p < .01$) ve Sadizm ($\beta = .22, p < .01$) modele istatistiksel olarak anlamlı katkıda bulunmakta, buna karşın agresyon ve kendine zarar verme istatistiksel olarak anlamlı bir katkıda bulunmamaktadır.

Tablo XVI. Regresyon Analizi Sonuçları

	B	SD	β	t	p	r	R²
Sabit	10,226	12,02	-	,851	,398	-	
Sadizm	,50	,20	,22	2,490	,015*	,27	
Saldırganlık	,46	,07	,60	6,441	,000***	,59	0.535
Risk Alma	,07	,03	,16	1,851	,060	,21	
Kendine Zarar Verme	,15	,08	,15	1,913	,060	21	

* $p < .05$; *** $p < .001$

5. TARTIŞMA

Çalışmanın bu bölümünde, daha önce “Bulgular” başlığı altında sunulan istatistiksel analiz sonuçlarının tartışması yapılacaktır. İki ana aşamadan oluşan çalışmanın birinci aşamasında Türkçeye ve Türk kültürüne sadistik dürtüleri ölçen bir ölçme aracı ilk kez uyarlanmıştır. İkinci aşamada ise çalışmanın esas konusunu oluşturan değişkenler arasındaki ilişki incelenmiştir.

Öncelikle çalışmada üniversite (önlisans, lisans ve lisansüstü) öğrencilerinin seçilmesinin en büyük nedenlerinden biri içinde buldukları rekabetçi ortamın da etkisiyle çalışmada masaya yatırılan makyavelizm, narsisizm ve agresyon gibi değişkenlerin kolaylıkla gözlenebilmesi fırsatıdır. Karanlık Üçlü kişilik özelliklerinin endüstri psikolojisi literatüründe de sıklıkla araştırılmasının en önemli sebeplerinden biri makyavelist örüntülerin stresli iş yaşamında yüksek oranda karşımıza çıkmasıdır. Bu yüzden örneklem belirlenirken iş hayatına atılmış olma olasılığı daha yüksek olan lisansüstü öğrencileri de çalışmaya dâhil edilmiştir.

Araştırmanın örneklemini oluşturan kadın katılımcıların sayısının, erkek katılımcıların sayısından daha fazla olduğu göze çarpmaktadır. Örneklem çeşitli programlardan da olsa üniversite öğrencilerinden oluştuğu için, daha geniş bir yelpazeden yaş gruplarıyla yapılacak gelecekteki çalışmaların konunun aydınlatılması için çok faydalı olacağı düşünülmektedir.

Türkçe geçerlilik-güvenilirlik çalışması yapılarak adaptasyonu sağlanmış, sadizmi inceleyen bir ölçeğin olmayışı bu çalışmanın ilk basamağında öncelikle Sadistik Dürtü Ölçeği'nin standardizasyonunun sağlanmasını gerekli kılmıştır. Bu aşamada da kadın katılımcı sayısının erkek katılımcılara oranla daha fazla olduğu dikkat çekmektedir. Araştırmanın esas amacını teşkil etmediği için sözü geçen ölçeğin standardizasyonu ön bir çalışma olarak yapılmıştır. İstatistiksel analizler Sadistik Dürtü Ölçeği'nin Türk kültüründe kullanılmaya uygun bir ölçme aracı olduğunu göstermiştir.

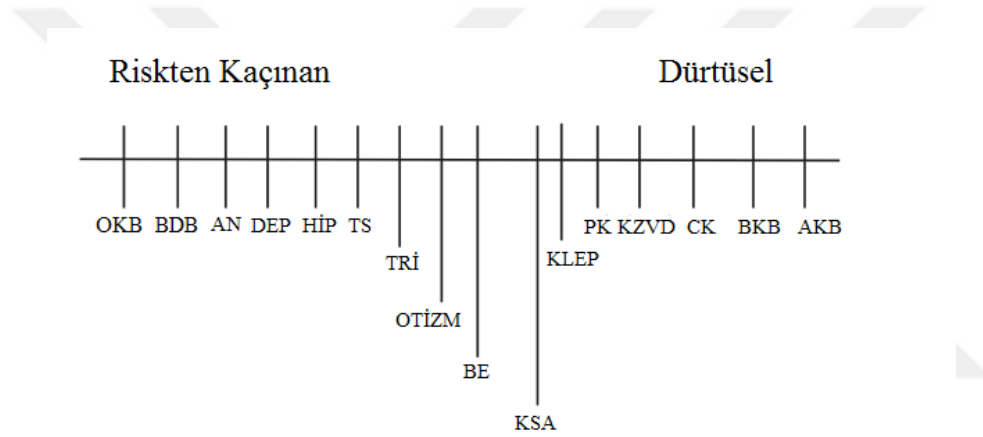
Araştırmanın ikinci aşamasında ilk olarak literatürde sıkça ele alınan bir konu olduğu için Karanlık Üçlü ve sadizm ilişkisi üzerinde durulmuştur. Yapılan analizlerin sonucunda sadizmin gerçekten de Karanlık Üçlü'yle korelasyon içerisinde olduğu bulgulanmış; ancak saldırganlığın sadizme kıyasla çok daha yüksek korelasyon gösterdiği de görülmüştür. Yani eğer “üçlü” bir “dörtlü”ye evrilecekse eldeki verilere dayanarak bunun agresyon alt boyutunun eklenmesiyle sağlanması istatistiksel olarak daha anlamlı görünmektedir.

Kısaltılmış Karanlık Üçlü Ölçeği'nin Psikopati alt boyutundan alınan puan arttıkça Buss-Perry Saldırganlık Ölçeği'nin Fiziksel Saldırganlık alt boyutundan alınan puanın da artıyor oluşu geçmişten günümüze literatürde toplanan bilgilerle uyumlu bir tablo çizmektedir. Psikopati puanı ile pozitif yönde korelasyona sahip olan Sadizm değişkeni de yine üniversite öğrencilerinden oluşan bu popülasyonun literatürle uyumlu bir tablo çizdiğini göstermektedir.

Makyavelizm ile saldırganlığın düşmanlık alt boyutu arasında bulunan pozitif yönlü korelasyon literatürdeki kimi bulgularla çelişmektedir (akt., Jones & Paulhus, 2009). Aslında makyavelizmin, bütün saldırganlık alt boyutlarıyla pozitif yönde orta güçte bir korelasyon içerisinde olduğu bulgulanmıştır. Makyavelizmin negatif yönde korele olduğu bulguların alkol ve sigara kullanımı, risk alma ve antisosyal davranışlar gibi alt boyutlar bu bireylerin amaca odaklanmış stratejileri göz önünde bulundurulduğunda anlamlı ve öngörülebilir gözükmektedir.

Kendine zarar verme davranışı ile öfke arasında anlamlı bir ilişki bulunmaması self mutilasyonun öfke ve hınç çıkarmaktan ziyade söz konusu popülasyonda daha başka amaçlarla gerçekleştirildiği şeklinde yorumlanabilir. KZVDDE'den elde edilen bilgiler katılımcıların daha depresif içsel süreçlerden ötürü kendilerine zarar verdiklerini, intikam duygusunun bu eylemlere nispeten nadiren karıştığını düşündürmektedir.

Kendine zarar vermeyen katılımcıların risk alma davranışları puanları, kendine zarar veren katılımcıların puanlarına göre anlamlı olarak yüksek çıkmıştır. Bu durum dikkat çekici bir sonucu düşündürmektedir. Kendine zarar verme davranışı ile risk alma davranışı arasındaki anlamlı ve negatif yönlü korelasyon katılımcıların aynı spektrumda yer alan başka davranışları kendine zarar verme davranışı olarak değerlendirmesinden kaynaklanmış olabilir. Nitekim Hollander, Friedberg, Wasserman, Yeh ve Iyengar (2005) kendine zarar verme davranışını bir ucu dürtüsellik, diğer ucu riskten kaçınma olan bir spektrum içinde değerlendirmektedir (Şekil III).

Şekil III. Obsesif kompulsif spektrum bozuklukları (Hollander, Friedberg, Wasserman, Yeh ve Iyengar, 2005'ten alınmıştır.)

KB = obsesif kompulsif bozukluk; BDB = beden dismorfik bozukluğu; AN = anoreksiya nervoza; DEP = depresyon; HİP = hipokondri; TS = Tourette Sendromu; TRI = trikotillomani; BE = Tıkınırcasına yeme; KSA = kompulsif satın alma; KLEP = kleptomani; PK = patolojik kumar; KZVD = kendine zarar verme davranışı; CK = cinsel kompulsiyon; BKB = Borderline kişilik bozukluğu; AKB = antisosyal kişilik bozukluğu.

Kendine zarar verme davranışlarının risk alma davranışlarıyla negatif korelasyon içinde olduğu bulgusundan ($r = -.26, p < .01$) hareketle katılımcıların self mutilasyondan çok

kompulsif davranışlarını kendine zarar verme olarak bildirdikleri tahmin edilmektedir. Katılımcılar tarafından saç ve kıl yolma şeklinde kendine zarar verme bildiriminin oldukça sık olarak yapılmış olması, yine aynı skalada yer alan trikotillomani tanısı ile beraber ele alındığında bu tahmin daha da güçlü bir hâle gelmektedir. Skalanın riskten kaçınma ucuna daha yakın kısmında yer alan obsesif-kompulsif bozukluk, depresyon ve trikotillomani gibi tanılar, kendine zarar verme davranışındaki risk alma olgusunu incelerken dürtüselliğin de işin içine katılmasını kilit bir konuma taşımaktadır. Gelecekteki çalışmalarda dürtüsellik değişkeniyle birlikte yapılacak bir inceleme, bütün söz konusu tanıların dürtü kontrolüyle olan ilişkisini anlamamıza büyük katkı sağlayacaktır.

6. SONUÇ ve ÖNERİLER

Araştırmanın ilk aşamasındaki geçerlilik-güvenilirlik çalışması sadece ön bir çalışmadır; sadizmi ölçen daha gelişmiş bir araç için gelecekte daha yüksek katılımcı sayısı, kadın ve erkek sayısını eşitleyerek, klinik ve kriminal popülasyondan da yararlanarak bir örneklem dâhilinde daha kapsamlı bir çalışma, literatüre önemli bir katkı sağlayacaktır. Sadistik dürtüler söz konusu olduğunda özellikle adli popülasyonla birlikte böylesi bir çalışma yürütülmesi daha hassas verilerle bir ölçme aracı elde edilmesine olanak sağlayacaktır. Sadistik Dürtü Ölçeği, şu an için Türkçede konuyla ilgili veri toplamada kullanılabilecek geçerli ve güvenilir tek ölçme aracı olmuştur. Ancak kuramsal olarak daha zengin bir çerçevede, farklı alt boyutları ile sadistik dürtüleri değerlendiren bir ölçme aracına hâlâ ihtiyaç duyulmaktadır.

Karanlık Üçlü kişilik özellikleri ile sadizm bileşeninin pozitif korelasyon gösterdiği bulunmuşsa da bu korelasyonun derecesi saldırganlık bileşeni için çok daha yüksektir. Bu bulgudan hareketle konuya dair çalışmalar yapılırken saldırganlığın da göz önünde bulundurulması, hatta sadizm ile birlikte araştırılması yararlı olacaktır. Konuda çalışma yapmayı düşünen araştırmacıların göz önünde bulundurmasının iyi olacağı diğer bir değişken de dürtüselliğidir. Makyavelizm ve psikopati alt boyutlarının saldırgan davranışlarını ayıran çizginin sırasıyla planlı ve dürtüsel eylemleri kapsamaları olduğu düşünülmektedir.

Çalışmada kişilik ve self mutilasyon çerçevesinde tartışılan başlıca konu suça meyilli kimselerin tespittir. Bu tespitin amacı da travma ve/veya suçun engellenmesi üzerine adli-klinik psikoloji alanındaki önleme ve tedavi çalışmalarına katkı sağlamak olacaktır. Bu noktada özellikle siyah rakamlardan bahsetmek önemlidir, çünkü çalışmada geçen değişkenlerin tamamında klinik ortamda karşımıza çıkmadan subklinik düzeyde varlığını sürdürme olasılığı yüksektir. Narsistik kişilik bozukluğu, kendine zarar verme davranışları ve antisosyal kişilik bozukluğu (dolaylı olarak da psikopati) olgularına subklinik düzeyde

müdahil olmak mümkün değildir. Burada önem arz eden husus, subklinik görüntünün gerekli yardım, tedavi ya da desteği almaması durumunda klinik olguya dönüşmesi riskidir. Özellikle kriminal davranışlar sergileme olasılığı yüksek olan psikopati ve agresyon tablolarında subklinik örüntünün klinik tabloya dönüşmeden tespiti önemlidir. Psikopatinin şiddet, cinayet ya da genel anlamıyla suç ile eş anlamlı olmadığı unutulmamalıdır. Ancak yine de akıldan çıkarılmaması gereken nokta, psikopatların dürtüsel, antisosyal ve riskli davranışlara meyilli olduklarıdır. Dolayısıyla koruyucu/suçu önleyici tedbir programlarını içeren destek merkezleri ya da okullarda bu konuda çalışacak birimlerin faaliyete geçmesinin saldırganlık, okullarda disiplin suçları ve sıklıkla rastlanan zorbalık gibi olumsuz tabloların yaşanma sıklığını azaltacağı öngörülmektedir.

Üniversite öğrencilerinden oluşan bir örnekleme yürütülen çalışmanın sonucunda kendine zarar verme davranışlarının tahmin edilenden daha yaygın olduğu göze çarpmaktadır. Toplamda 81 katılımcı (%32,1) hayatları boyunca kendilerine zarar veren davranışlarda bulduklarını bildirmiştir. İstanbul'daki dört farklı üniversiteden toplanan verilerden elde edilen bu sonucun daha geniş kapsamlı (daha farklı şehirlerden farklı üniversite öğrencilerini içeren) çalışmalarla desteklenmesi ve self mutilasyon olgusunun depresyon, OKSB, anksiyete ve dissosiyasyon bağlamında incelenmesi yararlı olacaktır. Zira kendine zarar verme davranışları intihar amacı taşımaları da intihar düşünceleriyle genellikle bir arada bulunmaktadır. Konuyu aydınlatacak çalışmalar öğrenci intiharlarını önlemek açısından önemli bulgular elde edilmesine katkı sağlayacaktır. Adli-klinik çalışmalara katkı sağlaması olası olan diğer bir nokta dürtü denetimi değişkeninin de araştırılmasıdır. Araştırmaya katılan öğrencilerin trikotillomani, deri yolma gibi öz bildirimleri obsesif-kompulsif bozukluk ve ilişkili bozukluklar ile Karanlık Üçlü'nün bileşenleri arasında ayırt edici bir rol oynayan dürtüsellik kavramlarının ilişkisine dikkat çekmekte, bu konu gelecekte yapılacak ilave araştırmalarla incelenmeye elverişli görünmektedir.

KZVD ve risk alma davranışı arasındaki OKSB skalasını daha iyi yorumlayabilmek için yine klinik popülasyondan elde edilecek veriler çok değer kazanmaktadır. OKSB skalasında yer alan diğer tanılar da ele alınarak yapılacak büyük ölçekli bir çalışma, literatürde hâlâ gelişmekte olan bu alanda pek çok boşluğun giderilmesini sağlayacaktır. Böyle büyük ölçekli bir çalışma için de yine klinik popülasyondan toplanacak veriler değerli bilgiler sunacaktır. Aynı zamanda adli ve klinik psikoloji alanlarının işbirliğine sevk edilmesi hem bu alanlarda çalışan uzmanların konuyu daha geniş perspektiflerde ele alabilmelerine, hem de üzerinde çalışılan popülasyonun dinamiklerinin daha derinlemesine kavranabilmesine olanak sağlayacaktır. Suç, travma ve kişilik konularında adli-klinik psikoloji çalışmalarında koruyucu tedbir ve tedavi alanlarında görev alacak uzmanlara ihtiyaç duyulmaktadır. Son derece kompleks bir ağda seyreden bu davranış örüntüleri ve motivasyonların bütüncül bir bakış açısıyla çalışılması nitelikli bir bilgi birikiminin de anahtarı olacaktır.

7. KAYNAKLAR

Abramowitz, J. S., & Houts, A. C. (Eds.). (2006). *Concepts and controversies in obsessive-compulsive disorder*. Hollander, E., Friedberg, J. P., Wasserman, S., Yeh C., Iyengar, R.. *The Case for the OCD Spectrum* içinde (s. 95-119). Springer Science & Business Media.

Allport, G. W., & Odbert, H. S. (1936). Trait-names: A psycho-lexical study. *Psychological monographs*, 47(1), i.

American Psychiatric Association (APA). (1968). *Diagnostic and statistical manual of mental disorders*. 2nd ed. APA, Washington.

American Psychiatric Association (APA). (1980). *Diagnostic and statistical manual of mental disorders*. 3rd ed. APA, Washington.

Amerikan Psikiyatri Birliği (APA). (2013). *DSM-5 Tanı Ölçütleri Başvuru Elkitabı* (Beşinci Baskı b.). (E. Köroğlu, Çev.)

Andrews, T. J. (2001). Binocular rivalry and visual awareness. *Trends in Cognitive Sciences*, 5(10), 407-409.

Artino Jr, A. R. (2007). Bandura, Ross, and Ross: Observational Learning and the Bobo Doll. *Online Submission*.

Aung, T., Yap, E., Fam, H. B., & Law, N. M. (1996). Oedipism. *Clinical & Experimental Ophthalmology*, 24(2), 153-157.

Aydoğan, E., & Serbest, S. (2017). İş Yerinde Karanlık Üçlü: Bir Kamu Kuruluşunun İç Denetim Biriminde Araştırma. *Sayıştay Dergisi*.

Bandura, A., & Huston, A. C. (1961). Identification as a process of incidental learning. *The Journal of Abnormal and Social Psychology*, 63(2), 311

Bandura, A., Ross, D., & Ross, S. A. (1961). Transmission of aggression through imitation of aggressive models. *The Journal of Abnormal and Social Psychology*, 63(3), 575.

Bandura, A., & Walters, R. H. (1977). Social learning theory.

Bartol, C. R., & Bartol, A. M. (2012). *Criminal & behavioral profiling*. Sage.

Baylak, A. (2009). Visibility through ritual: The Caferi/Shiite community in Turkey. *Yüksek Lisans Tezi, Boğaziçi Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, İstanbul*.

Bechara, A., Damasio, A. R., Damasio, H., & Anderson, S. W. (1994). Insensitivity to future consequences following damage to human prefrontal cortex. *Cognition*, 50(1-3), 7-15.

Beck, A. T., Freeman, A., Davis, D. D. (2008). *Kişilik Bozukluklarının Bilişsel Terapisi*. (Çev.) Yalçın, Ö., & Akçay, E. N. Litera Yayıncılık.

Bergmann, G. H. (1846). Ein Fall von religiöser Monomanie. *Allgemeine Zeitschrift. für Psychiatrie*, 3, 365-80.

Blakeslee, S. (1994). Old accident points to brain's moral center. *New York Times*, 24.

Bloland, S. E. (2005). *In the shadow of fame: A memoir by the daughter of Erik H. Erikson*. Viking.

Book, A., Visser, B. A., Blais, J., Hosker-Field, A., Methot-Jones, T., Gauthier, N. Y., Volk, A., Holden, R.R., & D'Agata, M. T. (2016). Unpacking more “evil”: What is at the core of the dark tetrad?. *Personality and Individual Differences*, 90, 269-272.

Boyle, G. J. (1989). Re-examination of the major personality-type factors in the Cattell, Comrey and Eysenck scales: Were the factor solutions by Noller et al. optimal?. *Personality and Individual Differences*, 10(12), 1289-1299.,

Brittain, R. P. (1970). The sadistic murderer. *Medicine, Science and the Law*, 10(4), 198-207.

Brumbach, B. H., Figueredo, A. J., & Ellis, B. J. (2009). Effects of harsh and unpredictable environments in adolescence on development of life history strategies. *Human Nature*, 20(1), 25-51.

Buckels, E. E., Jones, D. N., & Paulhus, D. L. (2013). Behavioral confirmation of everyday sadism. *Psychological science*, 24(11), 2201-2209.

Buckels, E. E., Trapnell, P. D., & Paulhus, D. L. (2014). Trolls just want to have fun. *Personality and Individual Differences*, 67, 97-102.

Budak, S. (2005). Psikoloji Sözlüğü. İkinci Basım. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.

Buss, D. M. (1991). Evolutionary personality psychology. *Annual review of psychology*, 42(1), 459-491.

Buss, D. M., & Greiling, H. (1999). Adaptive individual differences. *Journal of Personality*, 67(2), 209-243.

Buss, D. M. (2000). The dangerous passion: Why jealousy is as essential as love and sex.

Buss, A.H., Perry, M. (1992). The Aggression Questionnaire. *Journal of Personality and Social Psychology*, 63, 452-459.

Butchler, J. N., Mineka, S., & Hooley, J. M. (2013). Anormal Psikoloji (Çev. O. Gündüz). *İstanbul: Kaknüs Yayınları*.

Buzina, N. (2012). Psychopathy – Historical Controversies and New Diagnostic Approach. *Psychiatria Danubina*, 24(2.), 134-142.

Cale, E. M., & Lilienfeld, S. O. (2002). Sex differences in psychopathy and antisocial personality disorder: A review and integration. *Clinical psychology review*, 22(8), 1179-1207.

Campbell, W. K., Goodie, A. S., & Foster, J. D. (2004). Narcissism, confidence, and risk attitude. *Journal of behavioral decision making*, 17(4), 297-311.

Campbell, W. K., & Miller, J. D. (2011). *The handbook of narcissism and narcissistic personality disorder: Theoretical approaches, empirical findings, and treatments*. John Wiley & Sons.

Carter, G. L., Campbell, A. C., & Muncer, S. (2014). The dark triad personality: Attractiveness to women. *Personality and Individual Differences, 56*, 57-61.

Cattell, R. B. (1943). The description of personality: Basic traits resolved into clusters. *The journal of abnormal and social psychology, 38*(4), 476.

Cattell, R. B. (1978). *The scientific use of factor analysis*. New York: Plenum Press.

Cattell, R. B., Eber, H. W., & Tatsuoka, M. M. (1970). *Handbook for the sixteen personality factor questionnaire (16 PF): In clinical, educational, industrial, and research psychology, for use with all forms of the test*. Institute for Personality and Ability Testing.

Cattell, R. B., & Krug, S. E. (1986). The number of factors in the 16PF: A review of the evidence with special emphasis on methodological problems. *Educational and Psychological Measurement, 46*(3), 509-522.

Chabrol, H., Van Leeuwen, N., Rodgers, R., & Séjourné, N. (2009). Contributions of psychopathic, narcissistic, Machiavellian, and sadistic personality traits to juvenile delinquency. *Personality and Individual Differences, 47*(7), 734-739.

Chonko, L. B. (1982). Machiavellianism: Sex differences in the profession of purchasing management. *Psychological Reports*, 51(2), 645-646.

Cleckley, H. (1976). The mask of sanity (5'inci baskı). *St Louis: Mosby*.

Costa, P. T., & McCrae, R. R. (1985). The NEO personality inventory.

Craparo, G., Schimmenti, A., & Caretti, V. (2013). Traumatic experiences in childhood and psychopathy: a study on a sample of violent offenders from Italy. *European journal of psychotraumatology*, 4.

Crysel, L. C., Crosier, B. S., & Webster, G. D. (2013). The Dark Triad and risk behavior. *Personality and individual differences*, 54(1), 35-40.

Çelgin, G. (2011). *Eski Yunanca-Türkçe Sözlük*. Kabalcı Yayınevi.

Çınar, R. K., Taşdelen, Ö., Sönmez, B., & Görgülü, Y. (2016). Ring finger autophagy after spouse's death. *Anatolian Journal of Psychiatry*, 17, 24-26.

Damasio, H., Grabowski, T., Frank, R., Galaburda, A. M., & Damasio, A. R. (1994). The return of Phineas Gage: clues about the brain from the skull of a famous patient. *Science*, 264(5162), 1102-1105.

Damasio, A. R. (2006). *Descartes' error*. Random House.

Dhingra, K., & Boduszek, D. (2013). Psychopathy and criminal behaviour: A psychosocial research perspective. *Journal of Criminal Psychology*, 3(2), 83-107.

Digman, J. M. (1989). Five robust trait dimensions: Development, stability, and utility. *Journal of Personality*, 57(2), 195-214.

Dimond, S. J. (2013). *Neuropsychology: A textbook of systems and psychological functions of the human brain*. Butterworth-Heinemann.

Dinitz, S. (1986). The Antisocial Personality, Forensic psychiatry and psychology. *Edited by Curran WJ, McGarry AL, Shah SA. Philadelphia, PA, FA Davis*, 391-408.

Dufner, M., Rauthmann, J. F., Czarna, A. Z., & Denissen, J. J. (2013). Are narcissists sexy? Zeroing in on the effect of narcissism on short-term mate appeal. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 39(7), 870-882.

Dutton, D. G., & Hart, S. D. (1992). Risk markers for family violence in a federally incarcerated population. *International Journal of Law and Psychiatry*, 15(1), 101-112.

Dutton, D. G., & Kropp, P. R. (2000). A review of domestic violence risk instruments. *Trauma, violence, & abuse*, 1(2), 171-181.

Egan, V., & McCorkindale, C. (2007). Narcissism, vanity, personality and mating effort. *Personality and Individual Differences*, 43(8), 2105-2115

Ellis, H. (1897). *Studies in the Psychology of Sex* (Vol. 6). Fa davis.

Emerson, L. E. (1913). Psychoanalysis of Self-Mutilation. *The Psychoanalytic Review* (1913-1957), 1, 41.

Eulenberg, A. V. (1911). Sadism and masochism. *New York, NY: Bell*.

Everett, D. (2006). *Antisocial Personality Disorder vs. Psychopathy: An analysis of the literature* (Doktora tezi).

Eysenck, H. J. (1950). *Dimensions of personality* (Vol. 5). Transaction Publishers.

Eysenck, H. J. (1952). The scientific study of personality.

Eysenck, H. J. (1967). *The biological basis of personality* (Vol. 689). Transaction publishers.

Eysenck, H. J., & Eysenck, S. B. (1976). *Eysenck personality questionnaire*. Educational and industrial testing service.

Eysenck, S. B., & Eysenck, H. J. (1977). The place of impulsiveness in a dimensional system of personality description. *British journal of clinical psychology*, 16(1), 57-68.

Farber, S. (2006). The inner predator: Trauma and dissociation in bodily self-harm. *New Orleans APA Panel, "Trauma: Obvious and Hidden: Possibilities for Treatment," August, 10*.

Favazza, A. R. (1998). The coming of age of self-mutilation. *The Journal of nervous and mental disease*, 186(5), 259-268.

Favazza, A. R., & Conterio, K. (1989). Female habitual self-mutilators. *Acta Psychiatrica Scandinavica*, 79(3), 283-289.

Favazza, A. R., & Rosenthal, R. J. (1993). Diagnostic issues in self-mutilation. *Psychiatric Services*, 44(2), 134-140.

Fehr, B., Samsom, D., & Paulhus, D. L. (1992). The construct of Machiavellianism. Twenty years later, [w:] CD Spielberger, JN Butcher (red.), *Advances in personality assessment* (t. 9, s. 77-116).

Figueredo, A. J., Gladden, P., Vasquez, G., Wolf, P. S. A., & Jones, D. N. (2009). 16 Evolutionary theories of personality. *The Cambridge handbook of personality psychology*, 265.

Figueredo, A. J., Sefcek, J. A., & Jones, D. N. (2006). The ideal romantic partner personality. *Personality and Individual Differences*, 41(3), 431-441.

Foster, J. (1953). The legend and shrine of Saint Triduana. *The British journal of ophthalmology*, 37(12), 763.

Freud, S. (1900). Die Traumdeutung. *Gesammelte Werke II/III*.

Freud, S. (2006). Cinsellik Üzerine, çev. *Emre Kapkın, İstanbul*.

Freud, S. (2014). *On the sexual theories of children*. Read Books Ltd.

Friedman, L. J. (2000). *Identity's architect: A biography of Erik H. Erikson*. Harvard University Press.

Friedman, M., & Rosenman, R. H. (1959). Association of specific overt behavior pattern with blood and cardiovascular findings: blood cholesterol level, blood clotting time, incidence of arcus senilis, and clinical coronary artery disease. *Journal of the American Medical Association*, 169(12), 1286-1296.

Friedman, M., & Rosenman, R. H. (1974). *Type A behavior and your heart*. Fawcett.

Furnham, A., Richards, S. C., & Paulhus, D. L. (2013). The Dark Triad of personality: A 10 year review. *Social and Personality Psychology Compass*, 7(3), 199-216.

Gençtarım, D., 2014. Riskli Davranışlar Ölçeği Üniversite Formu: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışmaları. *Eğitimde ve Psikolojide Ölçme ve Değerlendirme Dergisi*, 5(1), 24-24.

Gerbing, D. W., & Tuley, M. R. (1991). The 16PF related to the five-factor model of personality: Multiple-indicator measurement versus the a priori scales. *Multivariate Behavioral Research*, 26(2), 271-289.

Goldstein, K. (1934). *Der Aufbau des Organismus: Einführung in die Biologie unter besonderer Berücksichtigung der Erfahrungen am kranken Menschen.*

Gonzalez, J., Field, T., Yando, R., Gonzalez, K., Lasko, D., & Bendell, D. (1994). Adolescents' perceptions of their risk-taking behavior. *Adolescence*, 29(115), 701.

Groth, A. N., & Birnbaum, H. J. (1979). *Men Who Rape: The Psychology of the Offender.* New York: Plenum Press.

Guenther, H. V. (1957). *Philosophy and Psychology in the Abhidharma.*

Hare, R. D. (1996). Psychopathy: A clinical construct whose time has come. *Criminal justice and behavior*, 23(1), 25-54.

Harlow, J. M. (1869). *Recovery from the passage of an iron bar through the head.* D. Clapp.

Hawley, P. H. (2006). Evolution and personality: A new look at Machiavellianism. In D. Mroczek & T. Little (Eds.), *Handbook of personality development* (s. 147-161). Mahwah, NJ: Erlbaum.

Hemphill, J. F., Templeman, R., Wong, S., & Hare, R. D. (1998). Psychopathy and crime: Recidivism and criminal careers. In *Psychopathy: Theory, research and implications for society* (pp. 375-399). Springer, Dordrecht.

Hewitt, J. D., & DeLisi, M. (2016). *Delinquency in society.* Jones & Bartlett Publishers.

Hoare, C. H. (2002). *Erikson on development in adulthood: New insights from the unpublished papers*. Oxford University Press on Demand.

Hofer, S. M., Horn, J. L., & Eber, H. W. (1997). A robust five-factor structure of the 16PF: Strong evidence from independent rotation and confirmatory factorial invariance procedures. *Personality and Individual Differences*, 23(2), 247-269.

Hollander, E., Friedberg, J. P., Wasserman, S., Yeh, C. C., & Iyengar, R. (2005). The case for the OCD spectrum. In *Concepts and controversies in obsessive-compulsive disorder* (pp. 95-118). Springer, Boston, MA.

Holtzman, N. S., & Strube, M. J. (2013). People with dark personalities tend to create a physically attractive veneer. *Social Psychological and Personality Science*, 4(4), 461-467.

Hooley, J. M. (2008). Self-harming behavior: Introduction to the special series on non-suicidal self-injury and suicide.

İyem, C. (2015). Makyavelist İKY: Endüstri İlişkilerinden Uzaklaşmak. *Siyaset, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*.

Jonason, P. K., & Kavanagh, P. (2010). The dark side of love: Love styles and the Dark Triad. *Personality and Individual Differences*, 49(6), 606-610.

Jonason, P. K., Koenig, B. L., & Tost, J. (2010). Living a fast life. *Human Nature*, 21(4), 428-442.

Jonason, P. K., Li, N. P., & Buss, D. M. (2010). The costs and benefits of the Dark Triad: Implications for mate poaching and mate retention tactics. *Personality and Individual Differences, 48*(4), 373-378.

Jonason, P. K., Li, N. P., Webster, G. D., & Schmitt, D. P. (2009). The dark triad: Facilitating a short-term mating strategy in men. *European Journal of Personality, 23*(1), 5-18.

Jonason, P. K., Slomski, S., & Partyka, J. (2012). The Dark Triad at work: How toxic employees get their way. *Personality and individual differences, 52*(3), 449-453.

Jonason, P. K., Valentine, K. A., Li, N. P., & Harbeson, C. L. (2011). Mate-selection and the Dark Triad: Facilitating a short-term mating strategy and creating a volatile environment. *Personality and Individual Differences, 51*(6), 759-763.

Jonason, P. K., & Webster, G. D. (2012). A protean approach to social influence: Dark Triad personalities and social influence tactics. *Personality and Individual Differences, 52*(4), 521-526.

Jones, D. N., & Paulhus, D. L. (2009). Machiavellianism.

Jones, D. N., & Paulhus, D. L. (2011). The role of impulsivity in the Dark Triad of personality. *Personality and Individual Differences, 51*(5), 679-682.

Jones, D. N., & Paulhus, D. L. (2014). Introducing the short dark triad (SD3) a brief measure of dark personality traits. *Assessment, 21*(1), 28-41.

Josephs, L. (2015). Book Review: Traumatic Narcissism Relational Systems of Subjugation by Daniel Shaw. *Psychoanalytic Psychology*, 32(1), 221-227.

Kanten, P., Yeşiltaş, M., & Arslan, R. (2015). Kişiliğin karanlık yönünün üretkenlik karşıtı iş davranışlarına etkisinde psikolojik sözleşmenin düzenleyici rolü. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 29(2), 365-391.

Karpman, B. (1954). The sexual offender and his offenses.

Kernberg, O. F. (1975). Borderline conditions and pathological Narcism, New York (Jason Aronson) 1975.

Kılıç, Ö., & Balcıoğlu, İ. (2012). Seri Cinayet ve Cinsel Sadizm.

Kıran-Esen, B. (2003). Akran baskı düzeylerine ve cinsiyetlerine göre öğrencilerin risk alma davranışı ve okul başarılarının incelenmesi (The examination of the students risk-taking behaviour and achievement according to their peer pressure levels and gender). *Turkish Psychological Counseling and Guidance Journal*, 20, 17-26.

Kirschenbaum, H., & Jourdan, A. (2005). The current status of Carl Rogers and the person-centered approach. *Psychotherapy: Theory, Research, Practice, Training*, 42(1), 37.

Klonsky, E. D., & Muehlenkamp, J. J. (2007). Self-injury: A research review for the practitioner. *Journal of clinical psychology*, 63(11), 1045-1056.

Karanlık Üçlü, Kendine Zarar Verme, Saldırganlık ve Risk Alma İlişkisi

Kohut, H. (1977). The restoration of the self. *New York: International*.

Konrath, S. H. (2007). Egos Inflating over Time: Rising Narcissism and its Implications for Self-Construal, Cognitive Style, and Behavior.

Konuk, E. (1996). The development of the Turkish form, test-retest reliability and validity studies of the sixteen personality factor questionnaire (16 PF). *Yüksek Lisans Tezi, Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul*.

Kotowicz, Z. (2007). The strange case of Phineas Gage. *History of the human sciences, 20(1)*, 115-131.

Köroğlu, E. (2013). DSM-5 Tanı ölçütleri başvuru el kitabı. *Çeviri. Hekimler yayın birliği. İstanbul*.

Krafft-Ebing, R. (1886). *Psychopathia sexualis*.

Kutsal Kitap. (2001). Eski ve Yeni Anlaşma. *Matta 5:28-30. Kitab-1 Mukaddes Şirketi*.

Lang, S., Af Klinteberg, B., & Alm, P. O. (2002). Adult psychopathy and violent behavior in males with early neglect and abuse. *Acta Psychiatrica Scandinavica, 106(s412)*, 93-100.

Levenkron, S. (1999). *Cutting: Understanding and overcoming self-mutilation*. WW Norton & Company.

Levenson, M. R. (1990). Risk taking and personality. *Journal of personality and social psychology*, 58(6), 1073.

Linton, D. K., & Wiener, N. I. (2001). Personality and potential conceptions: Mating success in a modern western male sample. *Personality and Individual Differences*, 31,675-688.

Lloyd, G. E. R., Chadwick, J., & Mann, W. N. (Editörler). (1983). *Hippocratic Writings* (Vol. 451). Penguin UK.

Longpré, N. (2016). Un poison même à petite dose: étude de la structure latente et des facteurs développementaux du sadisme sexuel.

Lorenz, K. (1966). On aggression, trans. *Marjorie Latzke, London: Methuen, 321.*

Lynam, D. R., Gaughan, E. T., Miller, J. D., Miller, D. J., Mullins-Sweatt, S., & Widiger, T. A. (2011). Assessing the basic traits associated with psychopathy: Development and validation of the Elemental Psychopathy Assessment. *Psychological Assessment*, 23(1), 108

MacDonald, J. M. (1963). The threat to kill. *American Journal of Psychiatry*, 120(2), 125-130.

MacDonald, K. (1995). Evolution, the five-factor model, and levels of personality. *Journal of personality*, 63(3), 525-567.

Macmillan, M. (2002). *An odd kind of fame: Stories of Phineas Gage*. MIT Press.

Marshall, L. A., & Cooke, D. J. (1999). The childhood experiences of psychopaths: A retrospective study of familial and societal factors. *Journal of Personality Disorders, 13*(3), 211-225.

Martin, T., & Gattaz, W. F. (1991). Psychiatric aspects of male genital self-mutilation. *Psychopathology, 24*(3), 170-178.

Maslow, A. H. (1968). *Toward a psychology of being*.

Maslow, A. H. (1954). *Motivation and personality*. Harper & Row.

Mazelis, R. (2008). Self-Injury: Understanding and Responding to People Who Live with Self-Inflicted Violence. *Article of Mental Health*.

McCrae, R. R., & Costa, P. T. (1987). Validation of the five-factor model of personality across instruments and observers. *Journal of personality and social psychology, 52*(1), 81.

McHoskey, J. W., Worzel, W., & Szyarto, C. (1998). Machiavellianism and psychopathy. *Journal of personality and social psychology, 74*(1), 192.

Mealey, L. (1995). The sociobiology of sociopathy: An integrated evolutionary model. *Behavioral and Brain sciences, 18*(3), 523-541.

Međedović, J., & Petrović, B. (2015). The Dark Tetrad. *Journal of Individual Differences*.

Melamed, T. (1991). Individual differences in romantic jealousy: The moderating effect of relationship characteristics. *European Journal of Social Psychology, 21*(5), 455-461.

Menninger, K. A. (1935). A psychoanalytic study of the significance of self-mutilations. *The Psychoanalytic Quarterly, 4*(3), 408-466.

Menninger, K. (1938). *Man against Himself*. New York: Harcourt, Brace and Company.

Millon, T., Simonsen, E., & Birket-Smith, M. (1998). Historical conceptions of psychopathy in the United States and Europe. *Psychopathy: Antisocial, criminal, and violent behaviour*.

Moffatt, G. K. (2002). *A Violent Heart: Understanding Aggressive Individuals*. Greenwood Publishing Group.

Mogenet, J. L., & Rolland, J. P. (1995). 16PF5 de RB Cattell. *Paris, France: Les Editions du Centre de Psychologie Appliquée*

Moore, S., & Gullone, E. (1996). Predicting adolescent risk behavior using a personalized cost-benefit analysis. *Journal of Youth and Adolescence, 25*(3), 343-359.

Motegi, M. (1982). Japanese translation and adaptation of the 16PF. *Tokyo: Nihon Bunka Kagakusha*.

Muehlenkamp, J. J. (2005). Self-injurious behavior as a separate clinical syndrome. *American Journal of Orthopsychiatry, 75*(2), 324.

Karanlık Üçlü, Kendine Zarar Verme, Saldırganlık ve Risk Alma İlişkisi

Murat, G. (2017). Karanlık kişilik özellikleri ile sinizm arasındaki ilişki. *Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.*

Näcke, P. (1899). *Die sexuellen Perversitäten in der Irrenanstalt.*

Neihart, M. (1999). Systematic risk-taking. *Roepers Review, 21(4), 289-292.*

Nişanyan, S. (2009). *Sözlerin Soyağacı: Çağdaş Türkçenin Etimolojik Sözlüğü* (Vol. 1). Everest Yayınları.

Nock, M. K. (2010). Self-injury. *Annual review of clinical psychology, 6, 339-363.*

O'meara, A., Davies, J., & Hammond, S. (2011). The psychometric properties and utility of the Short Sadistic Impulse Scale (SSIS). *Psychological assessment, 23(2), 523.*

Ögel, K., Aksoy, A. (2006). Kendine Zarar Verme Davranışı Raporu. Yeniden Yayın No: 18, İstanbul.

Öktem, Ö. (2006). Davranışsal Nörofizyolojiye Giriş. *İstanbul: Nobel Tıp Kitabevleri.*

Özsoy, E., Rauthmann, J. F., Jonason, P. K., & Ardic, K. (2017). Reliability and validity of the Turkish versions of Dark Triad Dirty Dozen (DTDD-T), Short Dark Triad (SD3-T), and Single Item Narcissism Scale (SINS-T). *Personality and Individual Differences, 117, 11-14.*

Öztürk, E. (2003). Travma Kökenli Dissosiyatif Bozukluk Vakalarının Ailelerinde Çocukluk Çağı Travmalarının Sıklığı. *Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Adli Tıp Enstitüsü, İstanbul.*

Öztürk, E. (2017). Travma ve Dissosiyasyon: Dissosiyatif Kimlik Bozukluğunun Psikoterapisi ve Aile Dinamikleri. *İstanbul: Nobel Tıp Kitabevleri.*

Öztürk, E., & Şar, V. (2008). Somatization as a predictor of suicidal ideation in dissociative disorders. *Psychiatry and clinical neurosciences, 62(6), 662-668.*

Pailing, A., Boon, J., & Egan, V. (2014). Personality, the Dark Triad and violence. *Personality and Individual Differences, 67, 81-86.*

Paris, B. J. (1996). *Karen Horney: A psychoanalyst's search for self-understanding.* Yale University Press.

Pattison, E. M., & Kahan, J. (1983). The deliberate self-harm syndrome. *The American journal of psychiatry.*

Patton, N. (2004). Self-inflicted eye injuries: a review. *Eye, 18(9), 867.*

Paulhus, D. L., Curtis, S. R., & Jones, D. N. (2018). Aggression as a trait: the Dark Tetrad alternative. *Current opinion in psychology, 19, 88-92.*

Paulhus, D. L., & Williams, K. M. (2002). The dark triad of personality: Narcissism, Machiavellianism, and psychopathy. *Journal of research in personality, 36(6), 556-563.*

Pérignon, S., Cornut, P. L., Boyer, F., Manificat, H. J., Burillon, C., & Denis, P. (2008). Œdipisme bilatéral non concomitant: à propos d'un cas. *Journal Français d'Ophtalmologie*, 31(6), 614-617.

Petrides, K. V., Vernon, P. A., Schermer, J. A., & Veselka, L. (2011). Trait emotional intelligence and the dark triad traits of personality. *Twin Research and Human Genetics*, 14(1), 35-41.

Petticrew, M. P., Lee, K., & McKee, M. (2012). Type A behavior pattern and coronary heart disease: Philip Morris's "crown jewel". *American journal of public health*, 102(11), 2018-2025.

Porter, S. (1996). Without conscience or without active conscience? The etiology of psychopathy revisited. *Aggression and violent behavior*, 1(2), 179-189.

Porter, S., Bhanwer, A., Woodworth, M., & Black, P. J. (2014). Soldiers of misfortune: An examination of the Dark Triad and the experience of schadenfreude. *Personality and Individual Differences*, 67, 64-68.

Prieto, J. M., Gouveia, V. V., & Fernandez, M. (1996). Evidence on the primary source-trait structure in the Spanish 16 PF. *European Review of Applied Psychology/Revue Européenne de Psychologie Appliquée*.

Rajs, J., Lundström, M., Broberg, M., Lidberg, L., & Lindquist, O. (1998). Criminal mutilation of the human body in Sweden—A thirty-year medico-legal and forensic psychiatric study. *Journal of Forensic Science*, 43(3), 563-580.

Rauthmann, J. F., & Kolar, G. P. (2013). The perceived attractiveness and traits of the Dark Triad: Narcissists are perceived as hot, Machiavellians and psychopaths not. *Personality and Individual Differences*, 54(5), 582-586.

Ressler, R. K., Burgess, A. W., & Douglas, J. E. (1988). *Sexual homicide: Patterns and motives*. Simon and Schuster.

Rhodewalt, F., & Morf, C. C. (1995). Self and interpersonal correlates of the Narcissistic Personality Inventory: A review and new findings. *Journal of Research in Personality*, 29(1), 1-23.

Rogers, C. R. (1959). *A theory of therapy, personality, and interpersonal relationships: As developed in the client-centered framework* (Vol. 3, pp. 184-256). New York: McGraw-Hill.

Rosen, P. M., Walsh, B. W., & Rode, S. A. (1990). Interpersonal Loss and Self-Mutilation. *Suicide and life-threatening behavior*, 20(2), 177-183.

Ross, C. A., & Halpern, N. (2009). *Trauma Model Therapy: A Treatment Approach for Trauma, Dissociation and Complex Comorbidity*. Greenleaf Book Group.

Rotter, J. B. (1954). Social learning and clinical psychology.

Rushton, J. P. (1985). Differential K theory: The sociobiology of individual and group differences. *Personality and individual differences*, 6(4), 441-452.

Saucier, G., & Goldberg, L. R. (1996). The language of personality: Lexical perspectives. *The five-factor model of personality: Theoretical perspectives (1996)*, 21-50.

Schneewind, K. A., & Graf, J. (1998). *Der 16-Persönlichkeits-Faktoren-Test, revidierte Fassung (16 PF-R)*. Verlag Hans Huber.

Sdorow, L. (1990). *Psychology*. Dubuque: Wm. C.

Siegel, A. W., Cousins, J. H., Rubovits, D. S., Parsons, J. T., Lavery, B., & Crowley, C. L. (1994). Adolescents' perceptions of the benefits and risks of their own risk taking. *Journal of Emotional and Behavioral Disorders*, 2(2), 89-98.

Singer, S. D., & Hensley, C. (2004). Applying social learning theory to childhood and adolescent firesetting: can it lead to serial murder?. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 48(4), 461-476.

Skegg, K. (2005). Self-harm. *The Lancet*, 366(9495), 1471-1483.

Skinner, B. F. (1974). *About Behaviorism: By BF Skinner*. Knopf.

Skinner, B. F. (1953). *Science and human behavior*. Simon and Schuster.

Skinner, B. F. (1938). *The behavior of organisms: an experimental analysis*. Appleton-Century. *New York*.

Stewart, A. E., & Stewart, E. A. (2006). The preference to excel and its relationship to selected personality variables. *Journal of Individual Psychology*, 62, 270-284.

Suyemoto, K. L. (1998). The functions of self-mutilation. *Clinical psychology review*, 18(5), 531-554.

Theodorakis, N. (2013). Psychopathy and its relationship to criminal behaviour. *IALS Student Law Review*, 1(1).

Tidefors, I., & Kordon, S. (2009). Rape and murder-acts of desire or disgust? Narratives by rapists and sexual murderers during group-psychotherapy. *Sexual Offender Treatment*, 4(2).

Tooby, J., & Cosmides, L. (1992). The psychological foundations of culture. *The adapted mind: Evolutionary psychology and the generation of culture*, 19.

Tupes, E. C. i Christal, RE (1961.). *Recurrent personality factors based on trait ratings*.

Twenge, J. M., Konrath, S., Foster, J. D., Keith Campbell, W., & Bushman, B. J. (2008). Egos inflating over time: A cross-temporal meta-analysis of the Narcissistic Personality Inventory. *Journal of personality*, 76(4), 875-902.

Von Schrenck-Notzing, A. P. F., & Chaddock, C. G. (1895). *Therapeutic Suggestion in Psychopathia Sexualis: (Pathological Manifestations of the Sexual Sense), with Especial Reference to Contrary Sexual Instinct*. FA Davis.

Weiler, B. L., & Widom, C. S. (1996). Psychopathy and violent behaviour in abused and neglected young adults. *Criminal Behaviour and Mental Health*, 6(3), 253-271.

Weiss, A., King, J. E., & Perkins, L. (2006). Personality and subjective well-being in orangutans (*Pongo pygmaeus* and *Pongo abelii*). *Journal of personality and social psychology*, 90(3), 501.

Wertheim, E. G., Widom, C. S., & Wortzel, L. H. (1978). Multivariate analysis of male and female professional career choice correlates. *Journal of Applied Psychology*, 63(2), 234.

Whiten, A., & Byrne, R. W. (1988). Tactical deception in primates. *Behavioral and brain sciences*, 11(2), 233-244.

Winston, C. N. (2015). Points of convergence and divergence between existential and humanistic psychology: A few observations. *The Humanistic Psychologist*, 43(1), 40.

Van der Hart, O., Nijenhuis, E. R., & Steele, K. (2006). *The haunted self: Structural dissociation and the treatment of chronic traumatization*. WW Norton & Company.

Vogeler, J. C. h. (1997). The Myth of Narcissus and the Narcissistic Structure. *LSU Historical Dissertations and Theses*. 6603.

8. EKLER

EK-1: ETİK KURUL ONAYI

T.C.
İSTANBUL AREL ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ

Sayı : 69396709-200
Konu : Etik Kurul Kararı

FEN-EDEBİYAT FAKÜLTESİ DEKANLIĞINA

Üniversitemiz Etik Kurulu'nun 22/01/2018 tarih ve 2018/01 sayılı toplantısında alınan karar aşağıda sunulmuştur.

Bilgilerinizi saygılarımla rica ederim.

e-imzalıdır
Prof. Dr. İhsan DERMAN
Rektör

22/01/2018 tarih ve 2018/01 Sayılı Etik Kurulu kararı:

KARAR NO-6: Üniversitemiz Fen-Edebiyat Fakültesi Psikoloji Bölümü öğretim elemanı **Arş. Gör. Barışhan ERDOĞAN'ın** "Karanlık Üçlü Kişilik Özelliklerine Sahip Üniversite Öğrencileriyle Kendine Zarar Verme Davranışı Gösterenlerin Saldırganlık ve Risk Alma Davranışlarının Karşılaştırılması" isimli çalışması görüşüldü. Yapılan görüşmeler sonucunda; Arş. Gör. Barışhan ERDOĞAN'ın çalışmasıyla ilgili Fen-Edebiyat Fakültesi Psikoloji Bölümü öğretim üyesi Doç. Dr. Ömer Faruk ŞİMŞEK'in de görüşü doğrultusunda söz konusu projenin uygun olduğuna oybirliği ile karar verildi.

EK-2: DEMOGRAFİK BİLGİ FORMU

1. Cinsiyetiniz:

Kadın	
Erkek	
Diğer/Belirtmek istemiyorum	

2. Yaşınız: _____

3. En son mezun olduğunuz okul

İlköğretim	
Lise	
Önlisans	
Lisans	
Lisansüstü	

4. Aylık geliriniz

0-1499 TL	
1500-2499 TL	
2500-4999 TL	
5000 TL ve üstü	

5. Maddi durumunuzu nasıl değerlendiriyorsunuz?

Çok kötü	
Kötü	
Ortalama	
İyi	
Çok iyi	

6. Medenî durumunuz

Evli	
Bekâr	
Ayrı yaşıyor	
Boşanmış	
Eşi vefat etmiş	

7. Eğitim yaşamınız boyunca herhangi bir disiplin cezası aldınız mı?

Hayır _____ Evet (belirtiniz): _____

8. Daha önce herhangi bir suç işlediniz mi?

Hayır _____ Evet (belirtiniz): _____

(Cevabınız evet ise) Ceza alıp almadığınızı belirtiniz:

Aldım ( ) Almadım ( )

EK-3: KISALTILMIŞ KARANLIK ÜÇLÜ ÖLÇEĞİ (SD3)

Lütfen her madde için sizi en iyi tanımladığınızı düşündüğünüz seçeneği işaretleyiniz

- 1 = Kesinlikle katılmıyorum
2 = Katılmıyorum
3 = Kararsızım
4 = Katılıyorum
5 = Kesinlikle katılıyorum

	Madde	1	2	3	4	5
1	Sırlarımızı anlatmak akıllıca değildir.					
2	İstediğimi elde etmek için akıllıca manipülasyon yapmaktan hoşlanırım					
3	Her ne pahasına olursa olsun önemli kişileri kendi tarafına çekmelisiniz					
4	Başkalarıyla doğrudan çatışma yaşamaktan kaçınm çünkü bu kişiler ileride işinize yarayabilir					
5	Daha sonra insanlara karşı kullanabileceğiniz bilgileri bir kenarda tutmak akıllıcadır					
6	İnsanlardan intikam almak için doğru zamanı beklemelisiniz					
7	İnsanların bilmesi gerekmeyen şeyleri onlardan saklamalısınız					
8	Planlarınızın başkalarına değil, kendinize fayda sağlayacağından emin olun					
9	Birçok insan manipüle edilebilir					
10	İnsanlar beni doğal bir lider olarak görür					
11	İlgi odağı olmaktan nefret ederim					
12	Birçok grup aktivitesi bensiz sıkıcı olur					
13	Özel biri olduğumu biliyorum çünkü herkes bana sürekli böyle söylüyor					
14	Önemli kişilerle tanışmaktan hoşlanırım					
15	Biri bana iltifat ederse mahcup olurum					
16	Ünlü kişilerle mukayese edilmişliğim vardır					
17	Ortalama biriyim					
18	Hak ettiğim saygıyı görmekte ısrar ederim					
19	Yetkililerden intikam almak hoşuma gider					
20	Tehlikeli durumlardan kaçmırım					
21	İntikam hızlı ve çirkin (bedeli ağır bir şekilde) olmalıdır					
22	İnsanlar sıklıkla kontrolden çıktığımı söyler					
23	Başkalarına karşı kaba olabildiğim doğrudur					
24	Benimle uğraşan insanlar daima pişman olur					
25	Yasadışı işlere bulaşmaktan dolayı hiç sorun yaşamadım					
26	Kaybedenlere sataşmaktan hoşlanırım					
27	İstediğimi almak için her şeyi söylerim					

EK-4: SADİSTİK DÜRTÜ ÖLÇEĞİ (SSIS)

Aşağıdaki maddeler bazı durumlardaki tutum ve davranışları değerlendirmek için tasarlanmıştır. Bu ölçek sizin görüşlerinizi anlamaya çalıştığı için herhangi bir doğru ya da yanlış cevap yoktur. Bazı soruları özel/kişisel ya da sıra dışı bulsanız da tüm maddelere yanıt vermeniz bizim için çok önemlidir. Maddelerden bazıları tutum ve inançlara gönderme yapmaktadır; bunları yanıtlarken genelde nasıl olduğunuzu düşününüz. Lütfen aşağıdaki ölçekte her bir durumun sizi ne derece yansıttığını işaretleyiniz.

- 1** = Beni hiç tanımlamıyor
2 = Beni pek tanımlamıyor
3 = Kararsızım
4 = Beni biraz tanımlıyor
5 = Beni oldukça tanımlıyor

	Madde	1	2	3	4	5
1	İnsanlara acı vermenin heyecan verici olacağını düşünüyorum					
2	Sırf gücüm yettiği için insanlara zarar verdiğim oldu					
3	Kimseye kasıtlı olarak zarar vermem					
4	Zevk aldığım için insanlara zarar verdiğim oldu					
5	Yola gelsinler diye insanları aşağıladığım oldu					
6	Birine fiziksel, cinsel ya da duygusal olarak acı çektirmek hoşuma gider					
7	İnsanların acı çektiğini görmekten zevk alırım					
8	İnsanlara zarar vermeyi içeren hayallerim/fantezilerim var					
9	Bazen öyle sinirlenirim ki birilerine zarar veresim gelir					
10	İnsanlar bir kez deneseler başkalarına zarar vermekten zevk alırlar					

EK-5: BUSS-PERRY SALDIRGANLIK ÖLÇEĞİ (BPAQ)

Aşağıdaki 5 seçenektan her bir soru için sizi en çok tanımladığını düşündüğünüz seçeneği işaretleyiniz.

- 1 = Beni kesinlikle tanımlamıyor.
2 = Beni pek tanımlamıyor
3 = Ne tanımlıyor ne de tanımlamıyor
4 = Beni biraz tanımlıyor
5 = Beni kesinlikle tanımlıyor

	Madde	1	2	3	4	5
1	Bazı arkadaşlarım benim öfkeli biri olduğumu söylerler.					
2	Gerekirse hakkımı korumak için şiddete başvurabilirim.					
3	Birisi bana fazlasıyla iyi davrandığında “acaba benden ne istiyor” diye düşünürüm.					
4	Arkadaşlarımın görüşlerine katılmadığım zaman bunu açıkça söylerim.					
5	Öfkeden deliye döndüğümde bir şeyler kırıp dökerim.					
6	İnsanlar benim görüşlerime katılmadıklarında onlarla tartışmaktan kendimi alıkoyamam.					
7	Zaman zaman bazı olaylara/kişilere yönelik kızgınlığım uzun süre bitmek bilmez.					
8	Bazen başkalarına vurma dürtümü kontrol edemiyorum.					
9	Sakin yapılı biriyimdir.					
10	Tanımadığım insanlar bana fazla yakın davrandıklarında onlara şüpheyle yaklaşıyorum.					
11	Daha önce, tanıdığım insanları tehdit ettiğim oldu.					
12	Çok çabuk parlar ve hemen sakinleşirim.					
13	Birisi bana sataşırsa kolaylıkla onu itip tartaklayabilirim.					
14	İnsanlar sınırimi bozduklarında kolaylıkla onlar hakkında ne düşündüğümü söyleyebilirim.					
15	Zaman zaman kıskançlık beni yiyip bitirir.					
16	Bir insana vurmanın mantıklı bir gerekçesi olamayacağını düşünüyorum.					
17	Bazen hayatın bana adaletsiz davrandığını düşünürüm.					
18	Öfkemi kontrol etmekte zorluk çekerim.					
19	Yapmak istediğim bir şey engellendiğinde kızgınlığımı açıkça ortaya koyarım.					
20	Zaman zaman insanların arkamdan güldüğü duygusuna kapılıyorum.					
21	İnsanlarla sıkça görüş ayrılığına düşerim.					
22	Birisi bana vurursa ben de karşılık veririm.					
23	Bazen kendimi patlamaya hazır bir bomba gibi hissederim.					
24	Diğer insanların her zaman çok iyi fırsatlar yakaladıklarını düşünüyorum.					
25	Birisi beni iterse onunla kavgaya tutuşurum.					
26	“Arkadaşlarım”ın arkamdan konuştuklarını biliyorum.					
27	Arkadaşlarım münakaşacı/tartışmayı seven biri olduğumu söyler.					
28	Bazen olmadık şeylerle ortada mantıklı bir neden yokken aniden sinirlenir, tepki veririm.					
29	Çoğu insana kıyasla daha sık kavgaya karıştığımı söyleyebilirim.					

EK-6: RİSKLİ DAVRANIŞLAR ÖLÇEĞİ ÜNİVERSİTE FORMU

		Daima	Genellikle	Bazen	Nadiren	Asla
1.	Ağız kavgası yaptığım olur					
2.	Küfürlü konuştuğum olur					
3.	Başkalarının eşyalarını izinsiz aldığım olur					
4.	Eğlence olsun diye arkadaşlarımın canını acıtmaktan hoşlanırım					
5.	Hakkımı kavga ederek savunurum					
6.	Biriyle tartıştığımda ağzıma geleni söylerim					
7.	Arkadaşlarıma kafeteryadan zorla bir şeyler ısmarlatırım					
8.	İnsanların kusurlarını yüzlerine vurmaktan çekinmem					
9.	Etrafimdakilere verdiğim zararı umursamam					
10.	İnsanları sinirlendirmek hoşuma gider					
11.	Alkol kullandığımda rahatladığımı hissederim					
12.	Cesaretimi toplamak için alkol aldığım olur					
13.	Eğlence mekânlarına gidip alkol alırım					
14.	Bir kutlamada alkol olmadan eğlenemeyeceğimi düşünürüm					
15.	Çevremdeki kişiler onaylamasa da alkol kullanmaktan çekinmem					
16.	Alkol almak için para bulurum					
17.	Alkol teklif edildiğinde hayır diyemem					
18.	Arkadaşlarıma uymak için alkol kullanırım					
19.	Kontrolümü kaybedecek kadar alkol aldığım olur					
20.	Sigara kullanıyorum					
21.	Yakın arkadaşlarımdan bir kısmı sigara içer					
22.	Sigara içmek istediğimde kendime engel olamam					
23.	Sigara almak için param vardır					
24.	Bir sorunla karşılaştığımda hemen sigara içmek isterim					
25.	Nargile içmekten keyif alırım					
26.	Evde/yurtta sigara içebilirim					
27.	Canım sıkıldığında sigara içerek rahatlarım					
28.	Kendimi değersiz hissederim					
29.	Kendime güvenim yoktur					
30.	Sabahları mutsuz bir şekilde uyanırım					

Karanlık Üçlü, Kendine Zarar Verme, Saldırganlık ve Risk Alma İlişkisi

		Daima	Genellikle	Bazen	Nadiren	Asla
31.	Sorunlarım karşısında kendimi çaresiz hissederim					
32.	Yaptığım hiçbir şeyden keyif almam					
33.	Kendimi yalnız hissederim					
34.	Hayattan bıkmış durumdayım					
35.	Karamsar biri olduğumu düşünürüm					
36.	Geleceğe ilişkin hedeflerimi gerçekleştiremeyeceğimi düşünüyorum					
37.	Hayatın bana vereceği hiçbir şey olmadığını düşünürüm					
38.	Beni hayatta tutmaya yetecek değerlere sahip değilim					
39.	Kendimi bu dünyaya ait hissetmediğim olur					
40.	Yiyeceklerin sağlıklı olmasından çok lezzetli olmasına önem veririm					
41.	Gazlı içecekleri severim					
42.	Fast-food yiyecekler tüketmeyi severim					
43.	Abur cubur yemekten hoşlanırım					
44.	Çoğunlukla ev dışında yemek yerim					
45.	Yediklerimin bende oluşturabileceği sağlık sorunlarını önemsemem					
46.	Sağlıklı beslenme konusunda yeterli bilgiye sahip değilim					
47.	Yediklerimin besin ve sağlık değerlerini dikkate almam					
48.	Okulu bırakıp bir an önce evlenmek istediğim olur					
49.	Arkadaşlarımla birçoğu yükseköğretime devam etmez					
50.	Okuldan ayrılıp bir an önce çalışmaya başlamak istediğim olur					
51.	İyi bir iş bulduğumda okulu bırakmaktan çekinmem					
52.	Esrar ya da benzeri bir maddeyi kullanırım					
53.	Rahatlamak için bağımlılık yapıcı maddeleri kullanırım					
54.	Bugüne kadar bağımlılık yapan maddeleri kullandığım olur					
55.	Yakın arkadaşlarımla arasında uyuşturucu madde kullananlar var					
56.	Uyuşturucu maddeler kullanılan ortamlara rahatlıkla girerim					
57.	Yaşadığım olumsuzlukları unutmak için madde kullandığım olur					
58.	Sadece heyecan yaşamak için uyuşturucu madde kullanırım					
59.	Arkadaş grubum madde kullanmama karşı çıkmaz					
60.	Merakımı gidermek için uyuşturucu madde kullandığım olur					

EK-7: KENDİNE ZARAR VERME DAVRANIŞI DEĞERLENDİRME ENVANTERİ

BÖLÜM 1: DAVRANIŞLAR

1. Lütfen aşağıdaki maddeleri **kasıtlı olarak** ve **intihar amacı gütmeyen** yaşamınız boyunca yaklaşık olarak kaç kez yaptığınızı belirtiniz (0, 5, 10, 100, ... vb.)

Kesme		(Deriyi kanatacak kadar) Tırnaklama	
Isırma		Kendini sert bir yere çarpma veya kendine vurma	
Yakma		Yarannın iyileşmesine engel olma	
Cilde bir harf, yazı veya şekil kazıma		Cildi sert bir yüzeye sürtme	
Çimdikleme		Kendine iğne batırma	
Kökünden saç ya da kıl kopartma		Tehlikeli/zehirli madde içme	
		Diğer (belirtiniz)	

*****

NOT: Eğer yukarıda belirtilen davranışlardan bir ya da daha fazlasını gerçekleştirmiş iseniz anketin kalan kısmını doldurunuz; temel bir zarar verme davranışınız varsa bu davranış(lar)ı daire içine alınız.

Eğer belirtilen davranışlardan hiçbirini gerçekleştir**me**miş iseniz anketin kalan kısmını doldur**ma**yınız.

2. İlk defa kaç yaşında kendinize zarar verdiniz? ( )

3. En son ne zaman kendinize zarar verdiniz? (Yaklaşık gün/ay/yıl) ( )

4. Kendinize zarar verme davranışı sırasında fiziksel olarak acı hisseder misiniz?

Evet Bazen Hayır

5. Kendinize zarar verme davranışı sırasında yalnız mı olursunuz?

Evet Bazen Hayır

6. Kendinize zarar verme dürtüsünü hissettikten ne kadar süre sonra eyleme geçersiniz? (Daire içine alınız)

İlk 1 saat içinde

6-12 saat arasında

1-3 saat arasında

12-24 saat arasında

3-6 saat arasında

1 günden uzun süre sonra

7. Kendinize zarar verme davranışınızı sona erdirmek ister misiniz / istediniz mi? (Daire içine alınız)

Evet

Hayır

BÖLÜM 2: İŞLEVLER

Bu bölümde cevaplayacağınız sorular **intihar amacı taşımayan** kendine zarar verme davranışlarını anlayabilmemiz açısından oldukça önemlidir. Aşağıda sizin kendinize zarar verme deneyimlerinize ilgili olması muhtemel durumlar sunulmuştur. Lütfen kendi deneyimlerinize en çok uyan durumları belirtiniz.

Belirtilen durum size **hiç uymuyorsa** “0” işaretleyiniz.

Belirtilen durum size **biraz uyuyorsa** “1” işaretleyiniz.

Belirtilen durum size **oldukça uyuyorsa** “2” işaretleyiniz.

Kendime zarar verdiğimde, ...		Yanıt		
1	Kendimi sakinleşmiş hissedirim	0	1	2
2	Kendimle başkaları arasında sınır çizmiş olurum	0	1	2
3	Kendimi cezalandırmış olurum	0	1	2
4	Kendime özen göstermek için bir yol bulmuş olurum	0	1	2
5	Uyuşukluğumdan kurtulmak için acı oluşturmuş olurum	0	1	2
6	İntihar etme dürtümden kurtulmuş olurum	0	1	2
7	Heyecan verici bir şey yapmış olurum	0	1	2
8	Akranlarımla aramda bir bağ kurulmuş olur	0	1	2
9	İnsanların benim hissettiğim duygusal acıyı anlamasını sağlarım	0	1	2
10	Acıya dayanıklı olup olmadığımı görmüş olurum	0	1	2
11	Kendimi kötü hissettiğime dair bir iz bırakmış olurum	0	1	2
12	Birilerinden hıncımı çıkarmış olurum	0	1	2
13	Kendi kendime yeterliliğimi kanıtlamış olurum	0	1	2
14	İçimde biriken duygusal baskıdan kurtulmuş olurum	0	1	2
15	Başkalarından farklı olduğumu göstermiş olurum	0	1	2
16	Değersizliğimden dolayı kendime duyduğum öfkeyi gösteririm	0	1	2
17	Duygusal yaralardansa daha basit, fiziksel bir yara açmış olurum	0	1	2
18	Hiçbir şey hissetmemektense acı da olsa bir şey hissedebilirim	0	1	2
19	Gerçekten intihar etmek yerine başka bir yol bulmuş olurum	0	1	2
20	Uç bir şey yaparak kendimi/başkalarını eğlendirmiş olurum	0	1	2
21	Başkalarına uyum sağlamış olurum	0	1	2
22	Başkalarından istediğim ilgi/yardıma göstermiş olurum	0	1	2
23	Güçlü ve dayanıklı biri olduğumu göstermiş olurum	0	1	2
24	Duygusal acımın gerçekliğini kendi yüzüme vurmuş olurum	0	1	2

Karanlık Üçlü, Kendine Zarar Verme, Saldırganlık ve Risk Alma İlişkisi

Kendime zarar verdiğimde, ...		Yanıt		
25	Başkalarından intikam almış olurum	0	1	2
26	Başkalarının yardımına muhtaç olmadığımı göstermiş olurum	0	1	2
27	Kaygı, öfke, hayal kırıklığı gibi hislerim hafiflemiş olur	0	1	2
28	Kendimi başkalarından ayıran bir bariyer inşa etmiş olurum	0	1	2
29	Kendimden hoşnut olmamama gereken yanıtı vermiş olurum	0	1	2
30	Kendimi yaramın iyileşme sürecine odaklarım	0	1	2
31	Hâlâ hayatta olduğumdan emin olmuş olurum	0	1	2
32	İntihar düşüncelerimi sonlandırmış olurum	0	1	2
33	Sınırlarımı zorlamış olurum (tıpkı paraşütle atlamak gibi)	0	1	2
34	Sevdiklerimle aramda simgesel bir dostluk bağı kurmuş olurum	0	1	2
35	Sevdiklerimin beni terk etmelerine engel olmuş olurum	0	1	2
36	Fiziksel acılara katlanabileceğimi kanıtlamış olurum	0	1	2
37	Yaşadığım duygusal stresi anlamlandırmış olurum	0	1	2
38	Bana yakın birini incitmeye çalışmış olurum	0	1	2
39	Bağımsızlığımı ortaya koymuş olurum	0	1	2

(İsteğe bağlı) Eğer sizin deneyimlerinize yukarıda sıralananlardan daha uygun bir durum varsa lütfen liste hâlinde belirtiniz:

(İsteğe bağlı) Sizin deneyimlerinize uymasa bile, yukarıdaki listeye eklenmesi gerektiğini düşündüğünüz bir durum varsa lütfen liste hâlinde belirtiniz:

9. ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

ADI ve SOYADI : Barışhan Erdoğan
DOĞUM YERİ ve TARİHİ : Lüleburgaz, 1992
E-POSTA : barishanerdogan@arel.edu.tr

EĞİTİM DURUMU

2015-devam ediyor : **Galatasaray Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi**
Fransız Dili ve Edebiyatı
2012-2013 : **Bochum Ruhr Üniversitesi, Almanya**
Psikoloji (Erasmus değişim öğrencisi)
2011-2015 : **İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi**
Amerikan Kültürü ve Edebiyatı (Çift Anadal)
2010-2015 : **İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi**
Psikoloji
2008-2010 : **Kırklareli Anadolu Lisesi**
2006-2008 : **Kırklareli Fen Lisesi**

YABANCI DİL BİLGİSİ

İngilizce : Akademik çalışma yetkinliği
Almanca : İyi
Fransızca : İyi

İŞ TECRÜBESİ

2017 Şubat – devam ediyor : İstanbul Arel Üniversitesi, Psikoloji Bölümü
Araştırma Görevlisi

YAYINLAR & BİLDİRİLER

- **Erdoğan, B.**, Erim, O. S. (2018). Kripto Para Yatırımcılarında Risk Alma Davranışları. 15. Adli Bilimler Kongresi. (Sözlü Sunum)
- Ildırım, E., Çalıcı, C., & **Erdoğan, B.** (2017). Psychological Correlates of Cyberbullying and Cyber-Victimization. *The International Journal of Human and Behavioral Science*, 3(2), 7-21.
- Roth, M. P. (2017). Göze Göz: Suç ve Cezanın Küresel Tarihi. **Barışhan Erdoğan (Çev.)**. *İstanbul: Can Yayınları*
- Ildırım, E., Çalıcı, C., & **Erdoğan, B.** (2017). Cinsel İçerikli Mesaj Paylaşımı ve İlişkili Etkenler. 14. Adli Bilimler Kongresi. (Poster Sunumu)